

ZMYSLUPLNOST NÍZKOPRAHOVÝCH PROGRAMOV PŘEČ TO EŠTE STÁLE ROBÍME?

KROK VPRED

CIRKUS

STEREO

Zborník z konferencie
realizovanej pri príležitosti
10. výročia založenia
Združenia STORM

Nitra 2012

Zborník príspevkov z konferencie realizovanej pri príležitosti 10. výročia vzniku Združenia STORM s titulom **Zmysluplnosť nízkoprahových programov.**

Vydalo:

Združenie STORM, Nitra, 2012

Zostavovateľky:

doc. PhDr. Ľuba Pavelová, PhD.

Mgr. Katarína Chovancová, PhD.

Grafický dizajn:

Daniel Kosír

danielkosir@gmail.com

Za obsah jednotlivých príspevkov zodpovedajú autori. Združenie STORM nepreberá zodpovednosť za ich obsah. Príspevky autorov neprešli jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-970667-1-0

EAN 978809066710

OBSAH

Príhovor štatutárnej zástupkyne Združenia STORM Mgr. Andrea Hugáňová, PhD.	05
Sekundárna prevencia užívania drog v programe KROK VPRED Mgr. Pavol Ščasný – Mgr. Magdaléna Halášová	07
Sieťovanie sociálnych služieb pre závislých v kontexte komplexného prístupu k tejto problematike doc. PhDr. Ľuba Pavelová, PhD.	17
Harm Reduction, prečo stále robíme? „Zmysluplnosť nízkoprahových programov“ Mgr. Barbora Kuchárová	20
Odborníci na ulici Mgr. Petra Olšanská	23
KROK VPRED k ZÓNE (Zmysluplnosť vzniku kontaktného centra pre užívateľov drog a osoby pracujúce v sex-biznise) Mgr. Magdaléna Halášová - Mgr. Martin Valentíny	29
Zmysluplnosť programu CIRKUS Mgr. Martin Valentíny - Mgr. Magdaléna Halášová	36
Možnosti využitia konceptu nenásilnej komunikácie v nízkoprahovom programe Mgr. Vladimír Hambálek	40
Nízkoprahové programy – výzvy, ktoré zdolávame Mgr. Peter Kulifaj	46
Skupinová práca v NZDM CIRKUS Bc. Stanislava Kernová - Zuzana Jančová	50
NZDM PAVLAČ – jeho služby a aktivity v sociálne vylúčenej lokalite v Brne Mgr. Michaela Píšová	57
Príklad dobrej praxe v rámci projektu „remeslo má zlaté dno“ nízkoprahového terénneho programu občianskeho združenia MLÁDEŽ ULICE Mgr. Karina Andrášiková	61
Program STEREO – možnosť prevencie v základných a stredných školách Mgr. Katarína Chovancová, PhD.	66
Primárna prevencia v ZŠ a SŠ – teória a prax Mgr. Marta Špaleková	70

PRÍHOVOR

Andrea HUGÁŇOVÁ

Zmysluplnosť nízkoprahových programov alebo Prečo to ešte stále robíme? bola hlavná téma, ktorá rezonovala na konferencii pri príležitosti 10. výročia vzniku Združenia STORM.

Jej cieľom bolo vyvolať diskusiu na témy, ktoré sa týkajú nielen samotného združenia, ale celého Slovenska.

Združenie STORM v roku 2002 vzniklo so zámerom poskytovať sociálne služby na nízkoprahových základoch pre rizikové skupiny obyvateľov miest a obcí.

V súčasnosti prevádzkuje 4 programy:

- KROK VPRED (terénna práca s užívateľmi drog a osobami pracujúcimi v sex-biznise),
- CIRKUS (nízkoprahový klub pre deti a mládež, terénna sociálna práca s neorganizovanou mládežou v meste Nitra),
- STEREO (primárna prevencia v základných a stredných školách v Nitrianskom a Trnavskom kraji),
- ZÓNA (nízkoprahové kontaktné centrum v meste Sered').

Konferencia bola rozdelená do troch sekcií, v ktorej sa prednášajúci venovali oblastiam nízkoprahových programov, t.j. užívanie drog, neorganizované trávenie voľného času, primárna prevencia v školách.

Autori príspevkov sú odborníci z rôznych rezortov od štátnej správy, samosprávy či neziskového sektora.

Zborník prezentuje príspevky, ktoré riešia aktuálne otázky súčasnosti a budúcnosti nízkoprahových programov na Slovensku.

Odborná, ale i laická verejnosť, ako aj akademickí pracovníci a študenti univerzít si v zborníku môžu nájsť rad cenných poznatkov a informácií o problematike, ako aj inšpirácie pre rozvoj a skvalitňovanie nízkoprahových programov na Slovensku.

V Nitre, 15.11.2012

Mgr. Andrea Hugáňová, PhD.

štatutárna zástupkyňa

Združenie STORM

zdruzenie.storm@gmail.com

www.zdruzeniestorm.sk

SEKUNDÁRNA PREVENCIA UŽÍVANIA DROG V PROGRAME KROK VPRED

Pavol ŠČASNÝ - Magdaléna HALÁSOVÁ

Abstrakt: Príspevok je zameraný na predstavenie programu KROK VPRED Združenia STORM. Popisuje sekundárnu prevenciu v prirodzenom prostredí injekčných užívateľov drog a osôb pracujúcich v sex-biznise. Venuje sa poskytovaným sociálnym službám, distribuovanému materiálu a základnej filozofii, podľa ktorej sa program KROK VPRED realizuje. Druhá polovica príspevku popisuje a graficky znázorňuje štatistické hodnoty za 9 rokov poskytovania služieb v programe KROK VPRED a za prvé tri mesiace v programe ZÓNA.

Kľúčové slová: Harm Reduction, kontaktná práca, nízkoprahová filozofia, prevencia, sociálne služby, program, kontaktné centrum

ÚVOD

Združenie STORM ako apolitické a neziskové združenie vzniklo 15. mája 2002 registráciou na Ministerstve vnútra SR z iniciatívy študentov UKF v Nitre. Menovite pri zrode boli Mgr. Miroslava Páleníková, Mgr. Jana Cigáneková a PhDr. Dana Slováčiková. Program sa začal realizovať na začiatku roku 2003 v meste Nitra. Približne o 6 mesiacov sa program KROK VPRED rozšíril aj do mesta Sereď, čo vyplynulo z jasnej potreby danej sociálnej služby u obyvateľov mesta. Rok 2007 bol prelomový v rozšírení sa občianskeho združenia do tretieho mesta, mesta Trnava. Iniciatíva prišla od Mgr. Pavla Nováka, ktorý nevyhnutnosť Harm Reduction služieb vedel najlepšie obhájiť. Prvou koordinátorkou v trnavskej pobočke bola Mgr. Milada Šimúnková.

V roku 2012 sa podarilo získať podporu donorov združenia a mohol vzniknúť nový program ZÓNA realizovaný v meste Sereď. Ide o kontaktné centrum pre užívateľov drog a osoby pracujúce v sex-biznise, ktoré je svojou podobou druhé na Slovensku. Iniciatíva a projekt zrealizovala Mgr. Magdaléna Halášová. Z malej časti bude náš príspevok zahŕňať aj komparáciu dvoch programov Združenia STORM, v ktorých je cieľová skupina totožná.

Príspevok je zameraný na predstavenie programu KROK VPRED Združenia STORM. Popisuje sekundárnu prevenciu v prirodzenom prostredí injekčných užívateľov drog a osôb pracujúcich v sex-biznise. Venuje sa poskytovaným sociálnym službám, distribuovanému materiálu a základnej filozofii podľa ktorej sa program KROK VPRED realizuje.

1 KROK VPRED

Celoročne Združenie STORM realizuje program KROK VPRED v troch mestách a to Nitra, Trnava a Sereď. Nitra je špecifická tým, že klientelu tvoria len užívatelia drog, trnavskú klientelu tvoria prevažne osoby pracujúce v sex-biznise. V Seredi klientelu programu KROK VPRED tvoria približne z 10 % osoby pracujúce v sex-biznise a zároveň sú vo väčšine aj užívateľmi drog.

Primárnym cieľom programu je kontaktovanie užívateľov drog a osôb pracujúcich v sex-biznise. Sekundárnou cieľovou skupinou sú kontaktní pracovníci a majoritná spoločnosť miest, v ktorých Združenie STORM pôsobí a ich blízke okolie. Združenie STORM – KROK VPRED pracuje na základe filozofie Harm Reduction, nízkoprahovej filozofie a kontaktnej práce.

1.1 FILOZOFIA HARM REDUCTION

Harm Reduction ako prístup, ktorý sa zameriava na znižovanie škôd spojených už s užívaním drog, niekedy stojí v protiklade s prístupmi, ktoré uprednostňujú prevenciu užívania drog a striktné presadzovanie prohibície drog na princípe „nulovej tolerancie“ (Lenton, Single, 1996 In Hunt, 2003, s. 6).

Na Slovensku sú ako základné princípy Harm Reduction medzi ľuďmi z praxe terénnej sociálnej práce s užívateľmi drog najčastejšie akceptované princípy definované Backesom (1997 In Jirešová, Javorková, 2003, s. 29-30):

- „Harm Reduction presadzuje, že niektoré spôsoby užívania drog sú bezpečnejšie ako druhé.
- Harm Reduction presadzuje, že abstinencia nie je vždy najvhodnejším alebo najdôležitejším cieľom.
- Harm Reduction pracuje s ľuďmi „tam kde práve sú“.
- Harm Reduction presadzuje, že užívatelia drog sú schopní riadiť vlastný život a zmeny správania.
- Harm Reduction pravidelne zapája užívateľov drog do koncipovania a stratégie pomoci určenej pre nich samotných.
- Harm Reduction berie do úvahy prostredie užívateľov drog a okolnosti. Cieľom je efektivita zásahu“.

Podľa nášho názoru je sekundárna prevencia, ktorú Harm Reduction predstavuje dôležitou súčasťou prevencie ako takej, na ktorú sa však často zabúda. Je to realistický náhľad na drogovú problematiku, kde nemožno pri zlyhaní primárnej prevencie hneď siahať po prostriedkoch terciárnej. Taktiež sa nemožno tváriť, že tento problém neexistuje a v tomto duchu sa vyhýbať jeho riešeniu, keďže je tým ohrozená celá spoločnosť. Pri užívaní drog narastá riziko nákazy rôznymi prenosnými chorobami a ich užívatelia sú súčasťou spoločnosti a pohybujú sa v nej. Teda pri nákuze užívateľa sa tiež zvyšuje riziko toho, že táto nákaza sa bude šíriť ďalej. Striktná prohibícia drog túto situáciu tiež nerieši, lebo myslieť si, že iba zákazom sa drogy a ich užívatelia stratia, je prinajmenšom trúfalé, ak nie až naivné.

Výskumy štúdií potvrdili, že programy výmeny injekčných striekačiek, akým je KROK VPRED, nespôsobujú nárast nelegálneho, ani injekčného užívania drog. Môžu „viesť k zníženiu výskytu HIV, viesť k zníženiu potreby viacnásobného používania ihlíc a striekačiek a zabezpečiť prístup početnej znevýhodnenej skupine obyvateľstva k zdravotníckym a iným službám“ (Burrows, 2002, s. 9). Pracovníci umožňujú a pomáhajú aktívnemu užívateľovi drog získať pravdivé informácie o problémoch spojených s ich užívaním. Motivujú ho k bezpečnejšiemu správaniu k sebe a svojmu okoliu. Je to účinný nástroj na zabránenie vzniku epidémie HIV a iných krvou prenosných ochorení medzi injekčnými užívateľmi drog a inými skupinami, ktoré vykazujú rizikové správanie (Výročná správa Združenia STORM, 2010).

1.2 NÍZKOPRAHOVÁ FILOZOFIA A KONTAKTNÁ PRÁCA

Nízkoprahovosť v kontexte kontaktnej práce môže prebiehať priamo v teréne, kedy hovoríme o terénnej práci alebo v kontakte centre, ktoré je klientmi vnímané ako bezpečný priestor, v ktorom môžu využívať sociálne služby bez predsudkov a stigmatizácie pracovníkov. Základným cieľom je nadviazanie a udržiavanie kontaktu s klientom. Dôležité je vytvorenie komunikácie založenej na dôvere a otvorenosti, ktorá v klientovi buduje dôveru k programu samotnému a neskôr môže dopomôcť k možnostiam využitia odbornej inštitucionálnej pomoci. Ku kontaktnej práci patrí poučenie klienta o rôznych aspektoch spojených s rizikovým správaním, pričom prehĺbenie kontaktu možno využiť na zmenu tohto správania (Kontaktní práce, 2011).

Herzog (In Nedělníková a kol., 2006, s. 126) sa sústredil na niekoľko takpovediac princípov spojených s filozofiou nízkoprahovosti, ktoré uvádzame. Sú to:

- tu a teraz,
- kontakt s reálnou životnou situáciou a aktuálnym stavom klienta,
- kontakt s reálnou budúcnosťou.

Terénna práca je špecifická práve tým, že je vykonávaná v otvorenom prostredí, čo má priamy vplyv na samotné vykonávanie služieb. Okolnosti, ktoré môžu nepriaznivo ovplyvniť výkon sociálnych služieb sú rôzne. Môže to byť nepriaznivé počasie, prerušenie rozhovoru príchodom iného klienta, a rôzne iné faktory.

Nížkoprahová filozofia programu od klienta nevyžaduje pravidelné využívanie služby a nikdy nie je možné dopredu určiť, či kontakt s klientom nebol posledným. Samotný kontakt s klientom je v prostredí, ktoré je podľa nášho názoru nepravdepodobnej hlbšej individuálnej práci, ktorá môže byť kedykoľvek prerušená príchodom iného klienta a už vyššie spomínaných faktorov. Poskytovanie sociálnych služieb a priebeh kontaktov je v združení zaznamenávaný formou správ z terénu, ktoré sú vypracované vždy po každej službe pracovníkmi združenia. Pracovníci v nich uvádzajú kód každého klienta, ktorý využil službu daný deň, stručný popis konverzácie s klientom, nové skutočnosti, s ktorými klient prichádza a intervencie, ktoré boli použité pracovníkom. Anonymný kód klienta sa skladá z čísla 1 alebo 2, ak je to muž má 1, ak žena má 2, zo začiatočného písmena krstného mena ich mamy, rok ich narodenia, začiatočné písmeno ich krstného mena, poradové číslo, pod ktorým sú prvýkrát zaregistrovaní a značka mesta TT, NR, SE alebo Z (ZÓNA) kde boli zaregistrovaní.

Na základe správ boli vypracované prípadové štúdie približne 20-tich klientov, ktorí sú za roky pôsobenia programu pravidelnými prijímateľmi služby. Zameriavali sa na nasledovné oblasti:

- dôležité poznámky týkajúce sa klienta,
- prvý kontakt s klientom,
- vzťahy v rodine, rodinné zázemie,
- drogy, liečenia, recidívy,
- momentálna situácia klienta,
- návrhy intervencií pracovníka.

Prípadové štúdie boli vypracované pre potreby skvalitnenia poskytovanej služby klientom, ktorý ju pravidelne využívajú. Zarážajúcim bolo aj zistenie, že hoci klient využíva službu viac rokov s väčšou pravidelnosťou a je vnímaný pracovníkmi ako zhovorčivý, spracovanie ukázalo, že o ňom nie sú žiadne komplexné informácie z uvádzaných oblastí. Ako pozitívum sa ukázalo, že v mnohých prípadoch sa u klienta ozrejmi oblasti, ktoré sa javili ako problémové. V súhrnných správach sa môžu tieto skutočnosti strácať a práve preto pracovníci kladú dôraz na zisťovanie konkrétnych, väčšinou cyklických problematických oblastí. Negatívom je, že prípadové štúdie neboli robené paralelne, ale spätne. Taktiež v minulosti bol formát správ zo služieb stručnejší ako v súčasnom období, takže sa nemusí vždy zachovať stopercentná autenticita. Takisto kvôli časovej náročnosti v teréne nemohli byť vypracované u všetkých klientov, ale len u niektorých, pravidelne navštevujúcich terénny program KROK VPRED. Budúcnosť vidíme v zavedení programu UNIDATA, ktorý funguje aj v obdobných českých projektoch, pracujúcich s rovnakou klientelou. Do programu sú zaznamenávané služby, ktoré boli klientom poskytnuté a ostatné informácie o klientoch. Je to účinné nielen z ekonomického hľadiska ale najmä z hľadiska sprehl'adnenia informácií. Spätne sa dajú vyhľadať konkrétne informácie o klientoch, ktoré poslúžia k rýchlejšej a adresnejšej intervencii v teréne a tiež v kontaktnom centre ZÓNA.

1.3 KONTAKTNÍ PRACOVNÍCI

Všetci pracovníci sú zaočkovaní proti hepatitídám typu A a B a špeciálne zaškolení pre tento typ práce. Organizácia zabezpečuje pravidelné pracovné stretnutia, školenia na aktuálne témy a supervíziu (Manuál Združenia STORM, 2010). Momentálne v programe KROK VPRED pôsobí 12 pracovníkov. Z nich 2 ukončili doktorandské štúdium, 5 ukončili magisterské štúdium, 4 ukončilo bakalárske štúdium a 2 sú študentmi bakalárskeho štúdia. S výnimkou troch pracovníkov majú všetci vzdelanie v odbore sociálna práca, ktoré získali na Univerzite

Konštantína Filozofa v Nitre alebo na Trnavskej univerzite v Trnave. Najnižšie obdobie praxe pracovníka v združení je 14 mesiacov, najvyšší počet rokov praxe je 8. Nábor nových pracovníkov sa realizuje vo viacerých oblastiach a je doplnený o skúsenosť pozorovateľa priamo pri poskytovaní služieb združenia v teréne, ktorú je nutné absolvovať v rozsahu dvoch služieb. Potenciálni budúci pracovníci, ktorí budú pôsobiť v Združení STORM musia absolvovať najskôr dve pozorovania počas riadnej služby. Nábery sa uskutočňujú podľa potreby, najčastejšie každé dva roky hlavne z dôvodu náročnosti získavania finančných prostriedkov na ohodnotenie pracovníkov na plný pracovný úväzok. Prvý polrok práce sú vytvárané dvojice novoprijatý pracovník a kontaktný pracovník s dlhšou praxou kvôli lepšej aklimatizácii novo prijatého pracovníka v teréne. Teoretická príprava je spravidla rozdelená do dvoch až troch víkendových blokov. Uchádzači sú v dostatočnej miere zapájaní do školení, nevykonáva sa iba formou prednášok. Súčasťou sú aj aktivity zamerané na tímovú spoluprácu a aktivity, prostredníctvom ktorých je možné pozorovať reakcie uchádzačov v rôznych situáciách a sú tiež zamerané na vyjadrenie postoja. Školenia uskutočňujú pracovníci združenia a prizvaní externí odborníci z rôznych oblastí a sú špecializované priamo na cieľové skupiny programu KROK VPRED. Úvodné stretnutie sa zameriava na oboznámenie s históriou združenia, službami, ktoré združenie poskytuje, cieľovými skupinami a na zistenie motivácie uchádzačov. Na ostatných stretnutiach sú uchádzači postupne oboznámení s pravidlami pre pracovníkov, etickým kódexom, krízovým manuálom. Jednotlivé bloky školenia sa venujú aj termínom ako nízkoprahovosť, harm reduction, drogová legislatíva, legislatíva dotýkajúca sa osôb pracujúcich v sexbiznise, obchodovanie s ľuďmi, bližšie informácie o resocializačných zariadeniach a iných formách pomoci.

Pracovníci združenia sa na základe vlastnej iniciatívy zúčastňujú na akreditovaných kurzoch a školiacich akciách. Zákon 448/2008 o sociálnych službách (2011) upravuje ďalšie vzdelávanie ako „prehlbovanie kvalifikácie odborných zamestnancov. Cieľom ďalšieho vzdelávania je priebežné udržiavanie, zdokonaľovanie a dopĺňanie požadovaných vedomostí a schopností potrebných na vykonávanie pracovných činností v oblasti sociálnych služieb. Ďalšie vzdelávanie zamestnancov vykonávajúcich pracovné činnosti v oblasti sociálnych služieb sa môže realizovať ako špecializované vzdelávanie zabezpečované strednými školami alebo vysokými školami nadväzujúce na získanú kvalifikáciu, účasť na akreditovaných kurzoch, účasť na školiacich akciách v sociálnej oblasti, účasť na sociálno-psychologických výcvikoch, alebo pravidelná lektorská činnosť a publikačná činnosť“. Združenie každoročne organizuje vzdelávania na aktuálne témy, ktoré vyplynú prevažne z potreby praxe. Príkladom sú: prvý kontakt, nízkoprahovosť, prvá pomoc, motivačné rozhovory a podobne. Víziou združenia do budúcnosti je akreditovanie jednotlivých vzdelávacích programov a lektorská činnosť pracovníkov. Ako dôležitú súčasť dopĺňania požadovaných vedomostí a schopností potrebných na vykonávanie pracovných činností v oblasti sociálnych služieb vnímame supervíziu, ktorá sa spravidla vykonáva raz do mesiaca, podľa potreby pracovníkov aj častejšie. Pokiaľ si to situácia vyžaduje, pracovník má nárok požiadať aj o individuálnu supervíziu. S praxou vyplynula aj potreba intervízie. Pri intervidovaní s druhým pracovníkom sa zvyšuje miera objektivity, senzibility, taktiež aj reflexie v danej situácii alebo konflikte. Ak je na to priestor a čas, vykonáva sa priamo v teréne alebo po ukončení terénu v priestoroch kancelárie. Dôležité sú aj odborné pracovné stretnutia, kde sú pracovníci informovaní o dôležitých zmenách v združení, financiách, podporených projektoch a diskutujú o možnosti skvalitnenia poskytovaných služieb smerom ku klientom.

2 SLUŽBY POSKYTOVANÉ PROGRAMOM KROK VPRED

Distribúcia injekčných striekačiek – je zabezpečovaná v rámci terénnej práce formou výmeny za použité ihly a striekačky. Likvidácia vyzbieraných ihlích a striekačiek je zabezpečená v spolupráci s Fakultnou nemocnicou v Trnave.

Distribúcia iného materiálu na bezpečnejšiu aplikáciu drog a bezpečnejší sex – okrem injekčných striekačiek je klientom distribuovaný aj iný, najmä zdravotnícky materiál. Slúži na prevenciu krvou a pohlavne prenosných infekcií ako HIV/AIDS, zápalov pečene typu B, C a iné. Klienti dostávajú alkoholové tampóny na dezinfekciu miesta vpichu a injekčnú vodu, ktorá je tekutinou pripomínajúcou roztok vlastný telu. K materiálu patria aj suché tampóny na zastavenie krvácania po vpichu, filtre na filtráciu nežiaducich prvkov v droge, kyselinu ascorbovú, ktorá slúži na rozpustenie heroínu, a zároveň slúži ako výživa pre žily a prezervatívy. V prípade, že klient si žiada len čisté injekčné striekačky bez toho, že by doniesol na výmenu za použité, k poskytnutým trom čistým ihlám dostáva všetok zdravotnícky materiál pre bezpečnejšie užívanie. Pri prvom kontakte dostáva klient aj škrtidlo, ktoré uľahčuje prístup k žilám a znižuje počet nevydarených a zraňujúcich pokusov o vpich. V prípade záujmu distribuujeme klientom i hygienické rukavice. Najnovšie k vydávanému materiálu na vyžiadanie klienta patrí aj stericup. Originálna lyžica, ktorá je určená na menej rizikovú prípravu drogy, v rôznych farbách aby sa zabránilo náhodnému zdieľaniu. Bola vyvinutá vo Francúzky spoločne s injekčnými užívateľmi drog. Je odolná voči teplu a priľnavosti špecifických nežiaducich látok. Poskytovanie stericupov a informovanie o ich používaní, je efektívny spôsob ako zvýšiť znalosti medzi injekčnými užívateľmi drog o problematike rizík, ktoré súvisia so zdieľaním lyžice. Pre osoby pracujúce v sex-biznise sú určené ochutené a neochutené prezervatívy na bezpečnejší orálny a vaginálny sex a tiež špeciálne prezervatívy určené na análny sex. K materiálu tiež patria hygienické vreckovky a vreckovky na intímnu hygienu. V Seredi a v Trnave aj 250 ml gél na intímnu hygienu a 100 ml lubrikačný gél v počte jedného kusu za mesiac. Klienti majú k dispozícii aj pitný a potravinový servis.

Základné zdravotné ošetrovanie – kontaktní pracovníci v prípade záujmu a potreby zo strany klienta poskytujú aj základné zdravotné ošetrovanie, ktoré je neinvazívne a/alebo neodkladné (dezinfekcia, prekrytie, preväz, aplikácia masť, ktorých výdaj nie je viazaný na lekársky predpis, prvá pomoc a pod.). Kontaktní pracovníci majú absolvovaný kurz prvej pomoci, ktorý je priebežne obnovovaný z dôvodu efektívnejšieho a odbornejšieho výkonu.

Poradenstvo - má najčastejšie formu rozhovoru s klientom, obsahuje vyhodnotenie situácie, ponúka rady, informácie a riešenia vedúce k odstráneniu problémov klienta. Ide o riešenia aktuálnych problémov a zvyšovanie kompetencií klienta tieto problémy riešiť. Poradenský rozhovor môže prebiehať v týchto oblastiach:

- zdravotné - infekčné a iné ochorenia, zdravotné dôsledky injekčného užívania drog: abscesy, flegmóny a pod.,
- právne - rodinné, trestnoprávne, občianske a pod.,
- sociálne - poradenstvo pri riešení osobných, rodinných, sociálnych situáciách a pod..

Ako krok ku skvalitneniu poskytovanej služby vnímame opätovné vykonávanie projektu „Odborníci na ulici“, ktorý sa začal realizovať v roku 2005. Filozofiou je ponúkanie zdravotnej a právnej pomoci priamo na ulici, v prirodzenom prostredí klientov. V prípade, že nemôžu alebo nechcú vyhľadať tieto služby v inštitúciách, budú im raz mesačne poskytované odborníkmi, ktorí prichádzajú priamo za nimi. Druhým krokom vpred pri poskytovaní poradenstva je možnosť využitia poradenskej miestnosti v kontaktnom centre ZÓNA po dobu 50-tich minút počas jedného stretnutia, kde je garantovaná taktiež anonymita, mlčanlivosť a neprítomnosť externých faktorov, ktoré by mohli poskytovanie služby znemožniť.

Kontaktná práca - cieľom kontaktnej práce je v danom momente na danom mieste vytvoriť priestor na realizovanie služby. Nato, aby pracovník mohol klientovi poskytovať ďalšie služby, je nevyhnutné:

- nadviazať prvý kontakt,
- zistiť potreby klienta (často ich spočiatku nevie definovať),

- predstaviť ponuku zariadenia/služby (klient na začiatku zväčša nevie väčšinu ponuky využívať - najmä sociálne služby),
- stanoviť a upevňovať vzájomné hranice, vybudovať obojstrannú dôveru.

Informačný servis – kontaktný pracovník podáva klientovi stručnú informáciu buď prostredníctvom informačných letákov alebo poskytuje ucelenú informáciu, ktorá nie je ďalej rozvíjaná do poradenského rozhovoru. Realizuje sa aj formou distribúcie letákov, brožúr a podobne (infekčné a iné ochorenia, prevencia vzniku abscesov, flegmón, právne, zdravotné a sociálne poradenstvo, informácie o tehotenstve a podobne, informácie z rôznych oblastí života podľa potrieb klientov).

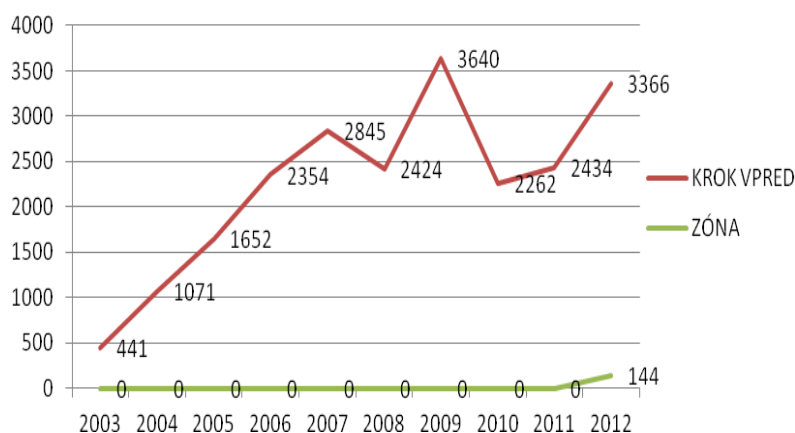
Motivačné rozhovory - cieľom motivačného rozhovoru je motivovať klienta k zmene jeho životnej situácie, k zmene hodnôt, postojov a vnímania vecí. Pracovník sa usiluje pomáhať klientovi hľadať riešenia a vidieť veci inak. Snaží sa klienta nehodnotiť, ale pristupovať s porozumením, podporou, oceňuje klienta a podáva mu pozitívnu spätnú väzbu.

Sociálna asistencia – cieľom služby je pomáhanie klientom, ktorí nie sú dostatočne sociálne zruční a nie sú schopní sami vyhľadať adekvátnu pomoc na riešenie ich problému. V rámci tohto programu pracovníci sprevádzajú klienta a pomáhajú mu pri vybavovaní na rôznych úradoch, polícii a v nemocniciach (Manuál Združenia STORM 2011).

STORMík – okrem informácií o časoch a miestach výmennej služby a distribuovanom materiály, obsahuje časopis články z oblasti zdravia, drogovej či právnej oblasti. Klienti môžu priamo prispievať poéziou, kresbami, článkami alebo sa spolupodieľať na výbere aktuálnych tém pre budúce číslo časopisu. Okrem odborných článkov obsahuje časopis aj sudoku a vtipy a iné voľnočasové a zábavné prvky. Mesačne vychádza v náklade 80 kusov. Od začiatku roku 2013 je plánovaná grafická a obsahová zmena. Cieľom je distribuovať informačno-edukačno-zábavný mesačník, ktorý bude spĺňať požiadavky klientov, ktoré sú naň kladené, čím bude docielený väčší počet výtlačkov, ktoré budú v danej subkultúre k dispozícii.

3 ŠTATISTIKA PROGRAMOV KROK VPRED A ZÓNA

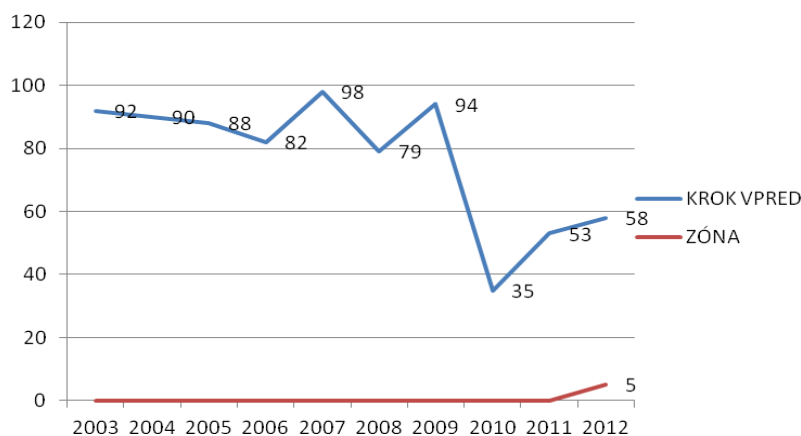
Ako príklad dobrej praxe uvádzame štatistické údaje Združenia STORM za všetky roky pôsobenia v oblasti sekundárnej prevencie v mestách Nitra, Trnava a Sereď. Zameriame sa na počet kontaktov, počet nových kontaktov a na počet prijatých injekčných striekačiek za celé obdobie pôsobenia programu KROK VPRED za roky 2003-2012 a programu ZÓNA od septembra 2012. Na záver pripájame aj tabuľku zobrazujúcu počet služieb v teréne a v kontaktnom centre, nakoľko sa domnievame, že tento počet ovplyvňuje aj ďalšie uvádzané ukazovatele.

Graf 1 Počet kontaktov programu KROK VPRED a programu ZÓNA

V grafe 1 zobrazujeme počet kontaktov s klientmi, ktoré boli uskutočnené v období medzi rokmi 2003 a 2012 v programe KROK VPRED a v programe ZÓNA od septembra 2012.

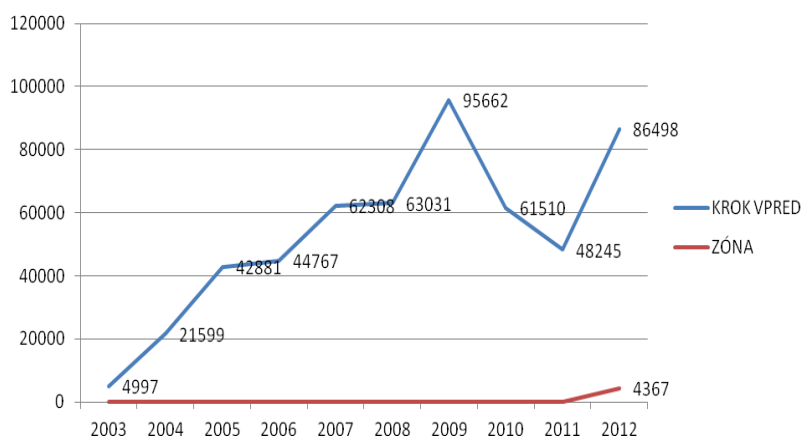
Kontaktom chápeme každé stretnutie klienta s pracovníkom, ktoré mohlo byť vykonávané za rôznym účelom využitia služieb programu. Počet kontaktov neustále narastá, každým rokom pribúdajú počty kontaktov s klientmi a v roku 2009 dosahuje tento počet výšku 3640 kontaktov. Zníženie počtu kontaktov v roku 2010 na 2262 môžeme pripísať nižšiemu počtu uskutočnených služieb v teréne spôsobených nedostatkom finančných prostriedkov v mesiacoch september až november. V roku 2011 nastalo mierne zvýšenie kontaktov, čo môže byť spôsobené nárastom uskutočnených služieb. Mierne zvýšenie kontaktov (zvýšenie o 172 kontaktov v porovnaní s rokom 2010) pripisujeme skutočnosti, že v období december 2010 až apríl 2011 bol počet terénov v mestách Nitra a Sereď znížený o 50%. Po následnom obnovení služieb od mesiaca máj sa počet kontaktov zvyšoval len v miernom náraste, čo bolo spôsobené nevedomosťou klientov o opätovnom obnovení služieb. Daný nárast kontinuálne stúpá do novembra 2012 až na 3366 kontaktov. Z čoho nám jednoznačne vyplýva, že o službu je záujem. Tvrdenie môžeme podložiť aj faktom, že v kontaktnom centre za prvé tri mesiace fungovania bolo uskutočnených 144 kontaktov, čo výrazne prevýšilo očakávaný odhad sociálnych pracovníkov ZÓNY. V prvom roku pôsobenia je číslo najnižšie, čo možno vysvetliť tým, že informovanosť o ponúkanej službe nebola veľká, ale tiež tým, že sa jednalo o službu neznámu v danej lokalite. V žiadnom prípade si ju nevysvetľujeme ako neadekvátnu na dané pomery, lebo nasledujúce roky ukazujú, že počet jednotlivých kontaktov sa neustále zvyšoval a teda možno predpokladať, že tomu tak bude aj naďalej.

Graf 2 Počet nových kontaktov programu KROK VPRED a programu ZÓNA

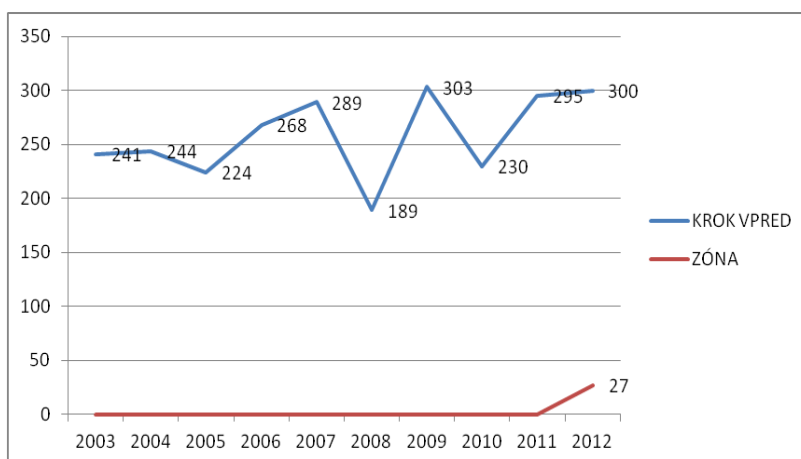
V počte nových kontaktov bol rok 2007 rokom, kedy program zaznamenal najväčší nárast klientov, avšak žiadny rok nebol výraznejší týmto počtom. Do roku 2008 bol počet nových kontaktov trvale vyšší ako 79. V roku 2010 bol počet novonakontaktovaných klientov 35. Tento údaj si vysvetľujeme faktom, že za predošlých 8 rokov bolo v programe KROK VPRED zaregistrovaných spolu už 658 klientov, preto v prípade absentujúcich zmien v podobe sťahovania sa užívateľov do týchto oblastí môže poukazovať na dočasnú migračnú stabilitu. Druhým dôvodom môže byť znovu skutočnosť nedostatku financií na realizáciu služieb v tomto období. V roku 2011 sme zaznamenali nárast nových klientov na 53 a do novembra 2012 na 58, čo môže znovu súvisieť s ustálením sa počtu terénov. Neustály nárast klientov tiež pripisujeme dlhoročnému pôsobeniu v daných mestách, kde sme sa dostali do širokého povedomia subkultúry našej klientely. Zloženie klientov sa rokmi mení v zmysle toho, že dochádza k ich sťahovaniu, výkonu trestu odňatia slobody, úmrtiu, či abstinencii. Napriek tomu, že sa počet nových kontaktov výrazne rokmi nemení, narastá počet kontaktov ako takých. Výška počtu nových kontaktov a tiež nakontaktovaných klientov podľa nášho názoru nemapuje dostatočne situáciu a počty užívateľov, pretože ešte stále mnohí užívatelia drog službu nevyužívajú. A práve aj pre nich je určené kontaktné centrum, ktoré im môže vyhovovať vo väčšej miere ako terénna služba. Čo sa nám postupom času aj potvrdzuje,

keďže za prvé tri mesiace bolo v programe ZÓNA novonakontaktovaných 5 klientov. Pričom nepredpokladáme stratu záujmu o terénnu službu v prirodzenom prostredí klientov.

Graf 3 Počet prijatých injekčných striekačiek programu KROK VPRED a programu ZÓNA

Uvedený graf zobrazuje počty prijatých injekčných striekačiek od klientov, ktorí sa zapojili do programu KROK VPRED a programu ZÓNA. Zatiaľ čo v roku 2003 bolo prijatých 4997, v roku 2009 to bolo 95662 injekčných striekačiek. Zníženie počtu medzi rokmi 2010 a 2011 možno spájať s nižším počtom služieb, ktoré boli uskutočnené koncom roku 2010 a začiatkom roku 2011. Prudký nárast v prvých siedmych rokoch si vysvetľujeme aj tým, že veľký počet klientov je závislých na heroíne, ktorého tolerancia sa pomerne rýchlo zvyšuje a pracovníci programu vedú klientov k bezpečnejšiemu užívaniu, čo zahŕňa použitie vždy novej striekačky, zvyšuje sa tak aj ich celkový počet. Ku koncu roku 2012 sa počet prijatých injekčných striekačiek blíži k 91 000 v dvoch programoch Združenia STORM z čoho jednoznačne vyplýva potreba realizácie výmenných programov založených na filozofii Harm Reduction.

Graf 4 Počet služieb v teréne programu KROK VPRED za roky 2003-2011

Vo viacerých štatistických údajoch sa odvolávame na počty služieb v teréne, ktoré dosahovali počas rokov rôzne hodnoty. Považujeme preto za prínosné uviesť aj tabuľku znázorňujúcu zmienené počty. Zaznamenané počty sa menili v závislosti od financií získaných na realizáciu programu a v závislosti od personálnych kapacít združenia.

ZÁVER

Združenie STORM pôsobí na poli všetkých troch rovín prevencie. Náš príspevok sa zaoberal programom KROK VPRED a čiastočne programom ZÓNA, v ktorých sa pracuje so

sekundárnou prevenciou v subkultúre injekčných užívateľov drog a osôb pracujúcich v sex-biznise v ich prirodzenom prostredí ale aj v kontaktnom centre. Venuje sa poskytovaným sociálnym službám, ktoré sa počas rokov realizácie programu flexibilne dopĺňali do ponuky služieb v závislosti od potrieb klientov, ktorá postupom času získala zručnosť pri využívaní služieb. A zároveň sme ponuku služieb, resp. ich členenie museli upraviť aj pre potreby štatistických údajov, ktoré sú tak dôležité pri získavaní finančných zdrojov na realizáciu programov. Konkrétne ide o poradenský rozhovor, ktorý bol rozčlenený na poradenstvo právne, sociálne, zdravotné a poradenstvo, ktoré sa týka liečby drogových závislostí. Po danom rozčlenení sa do projektov uvádzajú presnejšie sociálne výkony, ktoré sa poskytnú klientom. K zabezpečeniu adresného poradenstva slúži projekt Odborníci na ulici, ktorý ponúka špecializované poradenstvo právne a zdravotné. Ide o veľmi dôležitý projekt programu KROK VPRED. Snahou združenia bude projekt minimálne zachovať a v najlepšom prípade ponuku rozšíriť aj do mesta Trnavy a kontaktného centra v Seredi. Distribuovaný zdravotnícky a iný materiál sa taktiež flexibilne rozširuje v závislosti od potrieb klientov a od finančných prostriedkov združenia. Pri nedostatku financií postupujeme podľa filozofie znižovania rizík, to znamená, že prioritou je aby klienti od nás získali minimálne sterilné injekčné striekačky a prezervatívy. Čo ale celkom nespĺňa jeden z cieľov filozofie - minimalizovať riziká spojené s užívaním drog a prácou v sex-biznise, teda správať sa čo najmenej rizikovo pre seba a svoje okolie. A práve preto sa každoročne Združenie STORM snaží o získanie dostatočných zdrojov na realizáciu programov a tým zabezpečiť najmenšie riziko pre klientov a tiež majoritnú spoločnosť. Nedostatok financií, a teda nezabezpečenie ponuky minimálneho rizika, zobrazujú klesajúce krivky v grafoch 1,2 a 3. Práve z tohto dôvodu sa občianske združenie Združenie STORM bude snažiť zachovať momentálny počet terénov v prirodzenom prostredí klientov a zvýšenie počtu služieb v kontaktnom centre za predpokladu dostupnosti všetkého zdravotníckeho a iného materiálu, ktoré má svoje opodstatnenie. Rovnako dôležitým budúcim cieľom je otvorenie kontaktného a metadonového centra v meste Nitra, kde klientelu prevažne tvoria klienti zneužívajúci substitučné liečivá.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- HUNT, N. 2003. *Pokrokové zmyšľanie o drogách*. Bratislava: NOS-OSF, 2003. 76 s. ISBN 80-969271-0-8
- JIREŠOVÁ, K.- JAVORKOVÁ, S. 2003. *Harm reduction v problematike injekčného užívania drog*. Bratislava: OZ Odyseus, 2003. 113 s. ISBN 80-968576-6-5
- Kontaktní práce (Outreach work). [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné na internete: http://www.drogyinfo.cz/index.php/info/glosar_pojmu/k/kontaktni_prace_outreach_work
- Manuál Združenia STORM, 2011 (interné materiály)
- NEDĚLNÍKOVÁ, D. A KOL. 2006. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 201 s.
- Výročná správa Združenie STORM, 2010 (interné materiály)
- Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách [online]. [cit. 2011-03-14]. Dostupné na internete: <http://www.zbierka.sk/zz/predpisy/default.aspx?PredpisID=208538&FileName=zz2008-00448-0208538&Rocnik=2008>

AUTORI

Mgr. Pavol Ščasný
Združenie STORM, program KROK VPRED TT
K. Čuleňa 12, 917 01 Trnava
pavol.stormtt@gmail.com, 0907 544 269
www.zdruzeniestorm.sk

Mgr. Magdaléna Halášová
Združenie STORM - program KROK VPRED NR
Murgašova 4, 949 78 Nitra
dada.stormnr@gamil.com, 0949 044 867
www.zdruzeniestorm.sk

SIEŤOVANIE SOCIÁLNYCH SLUŽIEB PRE ZÁVISLÝCH V KONTEXTE KOMPLEXNÉHO PRÍSTUPU K TEJTO PROBLEMATIKE

Luba PAVELOVÁ

Abstrakt: Závislosti ako multidisciplinárny problém vyžadujú multidisciplinárne riešenie, čo v súčasnej dobe v našej spoločnosti nie je dostatočne reflektované. Každý odbor, ktorého sa tento problém týka, realizuje vlastné riešenia, ktoré bez prepojenia strácajú na účinnosti. Sieťovanie služieb, ktoré sú poskytované závislým by prinieslo nové, efektívne riešenia tejto problematiky. Príspevok sa zaoberá možnosťami sieťovania aj z pohľadu komplexného prístupu a systémových teórií sociálnej práce.

Kľúčové slová: Riešenie závislostí. Sieťovanie. Systém. Závislosť.

Závislosti považujeme za problém súčasnej spoločnosti, ktorý svojim sociálno-patologickým rozmerom negatívne ovplyvňuje kvalitu života závislých i ich rodín. Neexistuje ako samostatný fenomén, dotýka sa rôznymi spôsobmi všetkých nás, dôsledky závislostí sú evidentné v celej našej spoločnosti. Už pravidelný, nadmerný konzum návykových látok a počítačové hry prinášajú aktérom do života chaos, nehovoriac o dôsledkoch samotnej závislosti. Závislosť diagnostikujeme pri týchto príznakoch:

- baženie – craving,
- zmena tolerancie – postupné zvyšovanie dávky drogy na dosiahnutie rovnakého účinku (teda je to znižovanie účinku drogy),
- porucha kontroly užívania drogy – klient ju užíva napriek tomu, že je chorý vie o negatívnych dôsledkoch užívania drogy,
- abstinenčné príznaky – po vynechaní dávky, napr. napätie, tras, úzkosť, pocit na zvracanie, pocit chladu, poruchy spánku, ilúzie, halucinácie, nepokoj, kŕče, rôzne bolesti,
- strata iných záujmov – centrom života je droga a problémy s jej zaobstarávaním.

Našou základnou snahou by malo byť vytváranie predpokladov k zdravému životnému štýlu a prevencii závislostí. Pri prevencii vzniku závislosti musíme uvažovať o podpore rozvoja štyroch dôležitých predpokladov každého človeka. Ide o:

- bio predpoklad, ktorý predstavuje primeraný záujem o svoje telo,
- psycho predpoklad formuje zaujatie pre pestovanie diferencovaných potrieb a záujmov,
- socio predpoklad je spätý so sociálnou integritou,
- spiritual predpoklad podporuje zmysel života a duchovné hodnoty.

Ak v živote človeka rozvíjame tieto faktory, ovplyvňujúce kvalitný život, je predpoklad, že jeho závislosť riešiť nebudeme. Ak sa však závislosť vyvinie, ani jeden z týchto faktorov nemôžeme v procese úzdravy obísť. A to teda znamená participáciu všetkých vedných disciplín s jednotlivými faktormi spätých.

Ak teda uvažujeme o závislostiach z pohľadu ich multidisciplinarity, tak ich riešenie vyžaduje tiež multidisciplinárnu spoluprácu a spoločný postup na úrovni štátnej správy a samosprávy, a participáciu mimovládnych, dobrovoľníckych, záujmových a svojpomocných organizácií a hnutí v prevencii, liečbe a resocializácii závislých. Vybudovanie systému a priestoru na aktívnejšiu výmenu informácií medzi všetkými subjektmi, ktoré pôsobia v oblasti závislostí považujeme za nevyhnutné. Sieťovanie jednotlivých inštitúcií vytvorí podmienky pre systémovú prácu, ktorá vychádza z poznania, že systém a teda celok je viac, ako súčet jeho častí. Systémový pohľad chápe svet ako organizovaný celok, v ktorom každá jeho časť závisí od všetkých ostatných častí.

Podľa definície Halla a Faena (1975, In Brinkmann, 2001) je systém skupina objektov prepojená vzťahmi medzi objektmi a medzi ich atribútmi. Vzhľadom k tejto definícii môžeme uvažovať o tom, že v sociálnej práci nemôžeme vystačiť s vkladom do jedného objektu bez snahy pozrieť sa na celý systém. Závislosť nie je jav izolovaný, ale existuje v systéme vzťahov dotyčného človeka. Stáva sa dočasne nutným prvkom pre udržanie rovnováhy v rodine. Ide o proces interakcií, ktoré sa navzájom posilňujú (cirkulárna kauzalita). Na mikroúrovni, v sieti klienta - teda v rodine uvažujeme o tom, že človek, ktorý je chorý, je symptómom choroby. Touto chorobou je chorá celá rodina, teda závislá osoba je len jeden chorý orgán v rámci celého organizmu, preto upriamujeme pozornosť na celok, nie na jednotlivca. Ten chorý člen rodiny musí vyslať signál, aby sme mohli liečiť celý systém. Symptóm zomkne rodinu dokopy, ak vyberieme symptóm z rodiny, rodinu to destabilizuje. Tento vyrovnaný systém v rodine sa nazýva homeostáza – rovnovážny stav, keď každý člen vykazuje určitú energiu, aby rodina ostala pokope. Preto správanie drogového závislého člena rodiny vlastne napomáha udržať homeostatickú rovnováhu rodinného systému (Stanton, In Rotgers a kol. 1999, s. 125).

Na mezo i makroúrovni postrádame v oblasti závislostí sieťovanie jednotlivých inštitúcií, ktoré na úzdruke klienta participujú. Aj keď je tento pojem používaný viac informačno-technologickej komunikácii, je možné využiť ho aj inak. V inštitucionálnom zmysle týmto pojmom označujeme spolupracujúce subjekty, ktoré vyvíjajú okrem vlastných aj spoločné aktivity v záujme dosiahnutia cieľa, z ktorého budú mať ich spoločné cieľové skupiny osôh. Sieť vnímame ako asociáciu nezávislých jednotlivcov alebo inštitúcií, ktoré zdieľajú spoločný záujem alebo cieľ. Členovia takejto siete prispievajú určitými zdrojmi k fungovaniu siete a zúčastňujú sa obojsmernej komunikácie a výmeny (zdrojov). Siete možno chápať aj ako sústavy pracovných jednotiek pospájaných jedným komunikačným kanálom a spolupracujúcich pre spoločný cieľ (ktorý je väčšinou dlhodobý), pričom sú jeho členovia samostatne fungujúce jednotky (organizácie, jednotlivci, inštitúcie). Sieť – na rozdiel od partnerstva – znamená vykonávanie tej istej funkcie členmi siete v rôznych regiónoch, pričom aspekt funkcie je dôležitejší ako aspekt lokality. Sieťovanie znamená budovať formálne a neformálne siete, zbierať a rozširovať informácie v rámci siete, ktoré sú zaujímavé pre sieť ako takú alebo pre individuálnych členov.

V okruhu nášho záujmu stojí medzirezortné sieťovanie i sieťovanie v samotnom rezorte sociálnej práce.

Medzi rezorty, ktoré by mali byť zosieťované pri riešení závislostí patrí hlavne zdravotníctvo, školstvo, sociálna práca, vnútro. V zdravotníctve z našich skúseností málo spolupracujú psychiatrické ambulancie, stacionáre, pobytové zariadenia. V školstve nie sú zosieťované jednotlivé školy, funkcia sociálneho pracovníka stále nemá dostatočnú podporu v súčasnej právnej úprave, prepojenie na oblasť sociálnej práce je minimálna. Polícia sa preventívnymi a represívnymi aktivitami borí tiež sama. Medzirezortné sieťovanie je nevyhnutnosťou a otázka dňa znie: „Je to naozaj také náročné? Bránia nám v tom nekonečné snahy hrať sa na svojom vlastnom piesočku? Alebo len naša pohodlnosť?“

V samotnom rezorte sociálnej práce je veľa možností sieťovania a spolupráce. Na úrovni horizontálnej by mali byť zosieťované inštitúcie:

- terénnej sociálnej práce,
- nízkoprahové centrá,
- poradenské centrá,
- intervenčné centrá,
- resocializačné strediská,
- socioterapeutické kluby,
- svojpomocné skupiny.

Vo vertikálnej rovine ide o sieťovanie všetkých spomenutých inštitúcií smerom od začiatku riešenia závislostí (napr. terén a poradenstvo) cez efektívne terapeutické intervencie až po následnú starostlivosť v resocializačnom procese. Ak by sme to dokázali, určite by sme evidovali zlepšené výsledky už čoskoro po zosieťovaní.

ZÁVER

Sieťovanie poskytovaných služieb i inštitúcií, ktoré služby závislým poskytujú, je dôležitým aspektom efektívnych intervencií pre závislých a ich rodiny. Sú podpornou sieťou pri našej snahe podporovať čo najviac abstinenciu od všetkých typov návykových látok a predpokladom ku kvalitnejšiemu životu našich klientov.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA č.1/0221/11: Evaluácia výsledkov procesu resocializácie klientov resocializačných stredísk v podmienkach Slovenskej republiky

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BRINKMANN, H. H. 2001. *Sociálna práca a systémové teórie*. Trnava: SAP-Slovak Academic Press, s.r.o., 2001. ISBN 80-88908-78-7

HUNT, N. 2003. *Pokrokové zmýšľanie o drogách*. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti. 2003, 76 s. ISBN 80-969271-0-8

ROTGERS, F. a kol. 1999. *Léčba drogových závislostí*. Praha: Grada, 1999. 264 s. ISBN 80 7169-836-9.

AUTORKA

doc. PhDr. Ľuba Pavelová, PhD.

Katedra sociálnej práce PF UK v Bratislave

Centrum poradensko-intervenčných služieb BUDÚCNOSŤ, Nitra

pavelova@fedu.uniba.sk

<http://www.fedu.uniba.sk/index.php?id=2292>

<http://www.buducnost.eu/>

HARM REDUCTION, PREČO STÁLE ROBÍME? „ZMYSLUPLNOSŤ NÍZKOPRAHOVÝCH PROGRAMOV“

Barbora KUCHÁROVÁ

Abstrakt: *Príspevok sa zaoberá opodstatnenosťou a významom programov pracujúcich v zmysle Harm Reduction ako aj konkretizáciou tohto typu práce.*

Kľúčové slová: *.Harm Reduction, sociálna práca, terénna sociálna práca.*

Opodstatnenosť terénnych sociálnych programov je zadefinovaná v mnohých odborných knihách, ale i európskych a štátnych dokumentoch našej krajiny. Napriek tomu prichádzame neustále do diskusií, najmä v oblasti financovania týchto služieb, i v profesionálnych kruhoch. Klenovský (2006) v svojej monografii už v roku 2006 zadefinoval a odôvodnil tým, že:

- ponúka klientom služby, ktoré neposkytuje sieť iných sociálnych služieb,
- existuje tzv. skrytá populácia,
- je potrebné integrovať klientov do sociálnej siete,
- ukazuje sa potreba efektívnejšej prevencie sociálno-patologických javov, najmä u detí a mládeže, ktoré vykazujú rizikové správanie (Klenovský, 2006, s. 5, 6).

Terénnu sociálnu prácu si za svoj cieľ kladú i niektoré mimovládne organizácie, vrátane Združenia STORM, ktoré má túto činnosť zadefinovanú už v svojich stanovách. Medzi ich hlavné inštitucionálne ciele patria:

- Minimalizácia zdravotných a sociálnych rizík spojených s užívaním drog a pracou v sex biznise nie len u našich klientov, ale tiež u väčšinovej populácie.
- Redukcia infekčných ochorení – HIV, hepatitída A, B, C a iné infekčné ochorenia.
- Motivovanie klientov k bezpečnejšiemu užívaniu drog a bezpečnejšiemu sexu.
- Kontaktovanie cieľových skupín a ich motivácia k návratu k väčšinovej spoločnosti - sociálna asistencia.

Samozrejme tento druh sociálnej práce má i svoje nevýhody, ktoré sa snažia terénni sociálni pracovníci prekonávať. Sú nimi:

- neochota spolupráce zo strany klienta (nedotiahnutie spolupráce ku koncu),
- ďaleko viacej hrozí „syndróm vyhorenia“, pocit neuspokojenia a dezilúzie z pôsobenia a práce s klientmi,
- ťažko udržateľné hranice profesionálneho vzťahu,
- nemožnosť vyriešiť niektoré problémy na mieste (počítač, tlačiareň, internet),
- zvýšená rizikovosť práce v teréne (hroziace nebezpečenstvo, choroby, kriminalita),
- nepreviazanosť spolupráce s inštitúciami, zlá komunikácia,
- nedostatok pracovníkov v teréne (veľká vyťaženosť),
- znížená motivácia k práci v teréne (nepriazeň počasia, nepohodlie, pohyb pešo po veľkých vzdialenostiach, nízka prestíž atď.),
- zložité pracovné podmienky (nedá sa odstrániť rušivé vplyvy, upraviť prostredie pre rokovanie s klientmi),
- neoddelenie súkromia a pracovných aktivít v teréne,
- konflikty záujmov (klienti medzi sebou, úrady, ostatné pôsobiace neziskové organizácie, štátne inštitúcie, súkromné subjekty a pod.) (Černá, 2008, s.12-13).

Ďalším úskalím je práca s menej či viac nepopulárnymi a tabuizovanými cieľovými skupinami, akými sú aktívni užívatelia drog, osoby pracujúce v pouličnom sex-biznise a ľudia bez domova.

Musíme konštatovať, že citlivosť spoločnosti je viac nastavená napríklad na prácu s deťmi či seniormi.

Mimovládne organizácie pracujúce v prístupe Harm Reduction (HR) mnohokrát čelia kritike tohto prístupu napriek tomu, že je preukázané a publikované, že:

- nevedie k zvýšenému užívaniu drog,
- nebráni nástupu na liečenie,
- nezvyšuje objem injekčných pomôcok na uliciach (Hunt, 2003, s. 22).

Samozrejme musíme priznať, že tlak na existenciu a udržanie týchto programov nie je len zo strany mimovládnych organizácií, ale aj zo strany Európskeho spoločenstva a medzinárodných organizácií, pretože existuje potreba realizácie terénnej sociálnej práce v otvorenom prostredí. Čo umožňuje i tlak existujúcej legislatívy SR, Európskych dohovorov a Kódexu ľudských práv. Zrozumiteľným je tento fenomén i z historického kontextu, pretože všetky programy HR na Slovensku vznikli na základe externej objednávky OSF, v princípe zhora nadol.

Inštitucionálne podporným je i rozvoj programov zameraných na rozvoj sociálnej inklúzie zo strany Európskeho sociálneho fondu. Hlavnou úlohou programov sociálnej inklúzie je vytvárať aktivity, ktoré prispievajú ku zlepšovaniu sociálno-ekonomickej situácie ľudí trpiacich akoukoľvek formou sociálneho vylúčenia a chudoby, tak aby aktívni občania a miestne komunity spoločne riešili lokálne sociálne otázky. Sociálna inklúzia uplatňuje spôsob práce "zdola nahor" namiesto spôsobu "zhora nadol".

Samozrejme potreba terénnych sociálnych programov vychádza i z potreby kvalitnej liečby klientov.

Programy realizované v prístupe Harm Reduction plnia funkciu živnej pôdy pre zmenu u klienta Brem (1997, In Rhodes, 1999).

Rovnako Rounsaville (1997, In Kalina, 2003) navrhuje štyri dôležité oblasti práce s klientom so závislosťou, ktoré služby v teréne pre klientov plne poskytujú:

- nácvik schopností zvládania rizikových situácií,
- posilnenie k zmene priorít,
- posilnenie zvládania bolestivých afektov,
- zlepšenie medziľudského fungovania.

Žiaľ motivujúcim i existencia infekčných ochorení a potreba ich prevencie a liečby (Hepatitída, Syfilis, HIV/AIDS, Tuberkulóza, Svrab a rad sexom prenosných ochorení).

Silným motivátorom pre prácu je i nízka mobilita samotnej komunity k ochrane práv a slobôd. Tu hrá veľkú úlohu sociálna asistencia, ako jeden z možných programov, ktorý pomáha klientom, ktorí nie sú dostatočne sociálne zruční a nie sú schopní sami vyhľadať adekvátnu pomoc na riešenie ich problému. Vychádza z aktuálnych potrieb klientov/klientiek a zároveň podporuje ich spoluúčasť na zmenách, ktoré majú smerovať k zvýšeniu kvality ich života.

Taktiež by sme nemali zabúdať ani na ekonomické hľadisko, v ktorom platí, že každá prevencia je lacnejšia ako liečba či represia.

Rovnako teda môžeme považovať terénne sociálne programy v prístupe Harm Reduction za lacnejšie riešenie sociálnych a zdravotných problémov klientov.

Na záver by som chcela poďakovať ľuďom pracujúcim v týchto organizáciách a najmä v občianskom združení Združenie STORM, pretože ich vnútornej motivácii a morálnej inteligencii nie sú cudzie slová ako: humanita, solidarita, etika, ľudské práva, ochorenie, občianska spoločnosť a spoluzodpovednosť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ČERNÁ, D. Úvod do terénnej sociálnej práce In JANOUŠKOVÁ, K. - NEDĚLNÍKOVÁ, D. (Eds). *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků*. Sborník studijních textů pro

terénní sociální pracovníky. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce, 2008. ISBN 978-80-7368-504-1, s. 10-25.

HUNT, N. 2003. *Pokrokové zmyšľanie o drogách*. Bratislava: NOS-OSF, 2003. 76 s. ISBN 80-969271-0-8

KALINA, K. 2003. Modely závislosti a přístupy v pomoci uživatelům drog. In: *Drogy a drogové závislosti 1 - mezioborový přístup*. Praha : Úřad vlády České Republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6.

KLENOVSKÝ, L. 2006. *Terénna sociálna práca*. Bratislava: OZ Sociálna práca, 2006. 97 s. ISBN 80-89185-18-5.

RHODES, T. 1999. *Terénní práce s uživateli drog*. Brno : Albert ve spolupráci se Sdružením Podané ruce, 1999. 70 s. ISBN 80-8583-471-5.

AUTORKA

Mgr. Barbora Kuchárová

OZ PRIMA

Hviezdoslavovo nám. 17, 811 01 Bratislava

barbora.kucharova@gmail.com

<http://www.primaoz.sk/>

ODBORNÍCI NA ULICI

Petra OLŠANSKÁ

Abstrakt: *Príspevok sa venuje poradenstvu v rámci terénnej sociálnej práce Združenia STORM v programe KROK VPRED, ktorého cieľovou skupinou sú injekční užívatelia drog a osoby pracujúce v pouličnom sex-biznise. Cieľom príspevku je poukázať na dôležitosť poradenstva pre cieľovú skupinu programu. Konkrétne je poradenstvo zamerané na oblasť práva a zdravotníctva, ktoré je poskytované odbornými externými pracovníkmi. Právne a zdravotné poradenstvo je realizované v rámci projektu Odborníci na ulici a je vykonávané v mestách Nitra a Sereď.*

Kľúčové slová: *poradenstvo, právne poradenstvo, sociálne služby, zdravotné poradenstvo*

ÚVOD

Príspevok je zameraný na poskytovanie zdravotného a právneho poradenstva u injekčných užívateľov drog a u osobách pracujúcich v pouličnom sex-biznise, v rámci terénneho výmenného programu injekčných striekačiek KROK VPRED Združenia STORM. Sociálne poradenstvo je vykonávané terénnymi pracovníkmi, zatiaľ čo špecializované právne a zdravotné poradenstvo zabezpečujú odborní externí pracovníci združenia. Služba je zastrešená projektom Odborníci na ulici, ktorý prvýkrát vznikol v roku 2005.

Cieľom príspevku je upriamiť pozornosť na dôležitosť poskytovaného poradenstva, na prepájanie jednotlivých služieb, ktoré zastrešujú terénni pracovníci a odborní externí pracovníci programu s inými inštitúciami. Ďalším efektom je odbúravanie predsudkov a bariér na oboch stranách, či už na strane klientov alebo na strane odborníkov a inštitúcií.

V príspevku možno vidieť aj konkrétne príklady poskytnutého právneho a zdravotného poradenstva za rok 2012 v terénnom programe združenia v mestách Nitra a Sereď. Tak isto spôsob, akým sú zabezpečované odborné služby cieľovej skupine programu. Špecifikom špecializovaného poradenstva v projekte Odborníci na ulici je jeho vykonávanie v prirodzenom prostredí klientov.

Pracovníci Združenia STORM, v programe KROK VPRED vykonávajú terénnu sociálnu prácu od roku 2003 v mestách Nitra a Sereď, neskôr rozšírili svoje pôsobenie do mesta Trnava a blízkeho okolia Zlatých Moraviec.

Cieľovou skupinou a primárnou náplňou práce sú injekční užívatelia drog a osoby pracujúce v pouličnom sex-biznise. Terénna sociálna práca je poskytovaná na princípe Harm Reduction (znižovanie rizík).

Podľa Národného inštitútu pre zneužívanie drog (NIDA, USA, 1996) je Harm Reduction modelom, skupinou stratégií vytvorených na redukovanie deštruktívneho správania spojeného s užívaním drog a príbuznými sociálnymi problémami. Harm Reduction je súbor stratégií, ktoré povzbudzujú užívateľov drog a pracovníkov pomáhajúcich organizácií do redukovania škôd spôsobovaných užívateľom drog, ich milovaním a komunitám. Spôsob akým Harm Reduction pracuje, je spolupracujúci a neposudzujúci. (1996, In Jirešová, Javorková, 2003)

Prvotnou snahou pracovníkov nie je odhovoriť klienta od injekčného užívania drog, akceptujú jeho rozhodnutie a snažia sa mu ukázať, že niektoré spôsoby užívania sú bezpečnejšie, učia ho k zodpovednejšiemu správaniu k sebe a k svojmu okoliu prostredníctvom tzv. ochrany verejného zdravia. V rámci terénnej sociálnej práce poskytujú aktívnemu injekčnému užívateľovi drog pravdivé informácie, ktoré sú spojené s užívaním drog.

Z pohľadu Zezulovej (1998, In Levická, 2008, s. 211) je terénna sociálna práca definovaná nasledovne: „Terénna sociálna práca je činnosť zameraná na rizikových jedincov ohrozených sociálno-patologickými javmi, na osoby v núdzi a osoby v aktuálnej krízovej situácii, ktorá je prevádzaná v ich prirodzenom prostredí. Súčasťou terénnej sociálnej práce je depistáž,

nadväzovanie kontaktov, poskytovanie sociálnej pomoci, mapovanie lokality z hľadiska výskytu sociálno-patologických javov, vrátane zberu, analýzy a sumarizácie poznaných informácií o príčinách, charaktere a intenzite nepriaznivej situácie.“

Podľa pracovníkov programu KROK VPRED je základom terénnej sociálnej práce kontaktovať klienta v jeho prirodzenom prostredí a v tomto prostredí mu poskytovať rôzne formy sociálnych služieb pomocou poradenských a motivačných rozhovorov, sprostredkovanie kontaktov do siete inštitucionalizovaných služieb zameraných na pomoc, resocializáciu a liečbu injekčných užívateľov drog a v prípade potreby aj služby sociálnej asistencie.

Zákon 448/2008 o sociálnych službách (2013) vymedzuje termín sociálne služby podľa § 2 a hovorí že „sociálna služba je odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané na prevenciu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, riešenie nepriaznivej sociálnej situácie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie fyzickej osoby, rodiny alebo komunity, zachovanie, obnovu alebo rozvoj schopností fyzickej osoby viesť samostatný život a na podporu jej začlenenia do spoločnosti, zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby, riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny, prevenciu sociálneho vylúčenia fyzickej osoby a rodiny...“

Môžeme povedať, že klienti programu KROK VPRED sa dostávajú do nepriaznivej sociálnej situácie a majú potrebu svoj aktuálny stav riešiť. Pracovníci Združenia STORM sú vysokoškolsky vzdelaní ľudia, ale uvedomujeme si, že všetky problémy a situácie, do ktorých sa klienti dostávajú nedokážeme na takej odbornej úrovni vyriešiť. Tieto otázky sa týkali hlavne zdravotnej a právnej sféry. Práve preto vznikla potreba začleniť do tímu aj odborníkov, ktorí by zodpovedali otázky týkajúce sa problémov, na ktoré terénni pracovníci nemôžu byť dostatočne kompetentní, napriek všetkému vzdelávaciemu servisu.

Vznikol projekt pod názvom Odborníci na ulici, ktorý bol spustený prvýkrát v roku 2005, kedy sme chceli poukázať na skutočnosť, že práca odborníkov je realizovateľná aj v prirodzenom prostredí našich klientov a to na ulici, pokiaľ to aktuálne podmienky dovoľujú. Sociálne služby sa poskytujú rôznymi formami, ktoré vymedzuje zákon o sociálnych službách takto: „sociálna služba sa poskytuje ambulantnou formou, terénnou formou, pobytovou formou alebo inou formou podľa nepriaznivej sociálnej situácie a prostredia, v ktorom sa fyzická osoba zdržiava... Terénna forma sociálnej služby sa poskytuje fyzickej osobe v jej prirodzenom sociálnom prostredí. Terénnu sociálnu službu možno poskytovať aj prostredníctvom terénnych programov, ktorých cieľom je predchádzať sociálnemu vylúčeniu fyzickej osoby, rodiny a komunity, ktoré sú v nepriaznivej sociálnej situácii. Terénne programy sa vykonávajú odbornými činnosťami alebo ďalšími činnosťami podľa tohto zákona.“ (Zákon 448/2008 o sociálnych službách, 2013)

K realizácii projektu nás viedla potreba zo strany pracovníkov, ako aj zo strany klientov. V rámci projektu Odborníci na ulici sme sa zamerali na právne a zdravotné poradenstvo a na prepájanie služieb, ktoré dokážeme poskytnúť my ako pracovníci tímu, odborníci v daných oblastiach a iné inštitúcie zamerané na pomoc.

Poradenstvo zo sociologického hľadiska je definované v najvšeobecnejšom poňatí ako profesionálne poskytované odborné rady, návrhy opatrení, ktoré sú formulované jedným subjektom k riešeniu problému druhého subjektu. Oba subjekty, póly tejto komunikácie, môžu byť tvorené jednotlivcami, inštitúciami a organizáciami. Poradenstvo možno chápať ako:

- špecifickú činnosť, resp. súbor špecifických činností s presne vymedzenými cieľmi a stanovenými pravidlami,
- zvláštny typ sociálnej interakcie a výmeny informácií s relatívne stálymi rolami oboch zúčastnených strán – poradca a klient,
- metódu a prostriedok k zaisťovaniu informačnej bázy pre efektívne rozhodovanie,

- formu pomoci a ovplyvňovanie názorov aj konkrétneho konania jednotlivcov a organizácii,
- jednu zo spoločenských inštitúcií vzniknutú z praktickej potreby v spoločnosti,
- sústavu teoretických poznatkov a praktických zručností,
- zvláštnu profesiu,
- typ služby, resp. systém služieb. (Dufek, Veľký sociologický slovník, In Éthum, 2004)

V publikáciách sa môžeme stretnúť s rôznymi definíciami poradenstva. Podľa Matouška (2003) je poradenstvo jednou z ciest ako pomáhať ľuďom prekonať ich problémy, ako objasňovať ich osobné ciele a ako ich dosiahnuť. Matoušek sa domnieva, že poradenstvo býva najčastejšie a najvšeobecnejšie definované ako profesionálne vedenie jedinca s využívaním psychologických poznatkov. Tie sú významné hlavne pri získavaní poznatkov a pri vedení klienta. Najčastejšie je používaní osobný rozhovor...

Iný pohľad poskytuje Strieženec (1996), ktorý vymedzuje poradenstvo založené na pomoci, podpore, rozvoji, optimálnom uplatnení jednotlivca v lepšej orientácii v živote.

Barker (1991, In Levicka, 2008) predostrel iný rozmer sociálneho poradenstva, keď ho charakterizoval ako interpersonálny vzťah medzi jedincom, ktorý má špeciálnu odbornosť (alebo agentúrou) a niekým, kto potrebuje túto odbornosť k vyriešeniu špecifického problému.

V súčasnosti môžeme povedať, že poradenstvo sa diferencovalo na odborné druhy poradenstva, ktorými sú napr. sociálne poradenstvo, pedagogické poradenstvo, psychologické poradenstvo, právne poradenstvo, zdravotné poradenstvo atď. Jednotlivé druhy poradenstva sa navzájom dopĺňajú a používajú rôzne poradenské metódy a techniky.

Projekt Odborníci na ulici bol zrealizovaný hlavne kvôli otázkam klientov týkajúcich sa právneho a zdravotného poradenstva. Tieto služby sú poskytované klientom priamo v teréne a to osobami, ktoré majú na to adekvátne vzdelanie, a teda právnik a zdravotná sestra. Odborníci na ulici pôsobia v programe KROK VPRED v dvoch mestách, a to v Nitre a v Seredi, kde klienti využívajú poskytované poradenstvo. Ako to funguje v praxi?

Projekt je založený na pravidelnosti, to znamená, že priamo do terénu chodia odborníci vždy raz do mesiaca. Prvý pondelok a piatok v mesiaci spolu s terénnymi pracovníkmi chodia do terénu zdravotná sestra a naopak posledný pondelok a piatok v mesiaci zase právnik a poskytujú špecializované poradenstvo. Klienti tak majú možnosť konzultovať svoje problémy, zaoberať sa hlbšie riešením niektorých z nich, majú možnosť postupne pracovať aj na ich vyriešení, prípadne urobiť isté odborné kroky smerujúce k ich dokončeniu. V prípade potreby dokáže pracovník sprostredkovať potrebné informácie klientovi od odborníka v nasledujúcom teréne, aj keď odborník nie je prítomný. To znamená, ak nie je možná osobná konzultácia klienta a odborníka, pracovník je sprostredkovateľom, ktorý komunikuje s odborníkom a následne predáva potrebné informácie klientovi v najbližšom teréne. Právne a zdravotné poradenstvo je najčastejšie poskytované formou poradenských rozhovorov s klientmi.

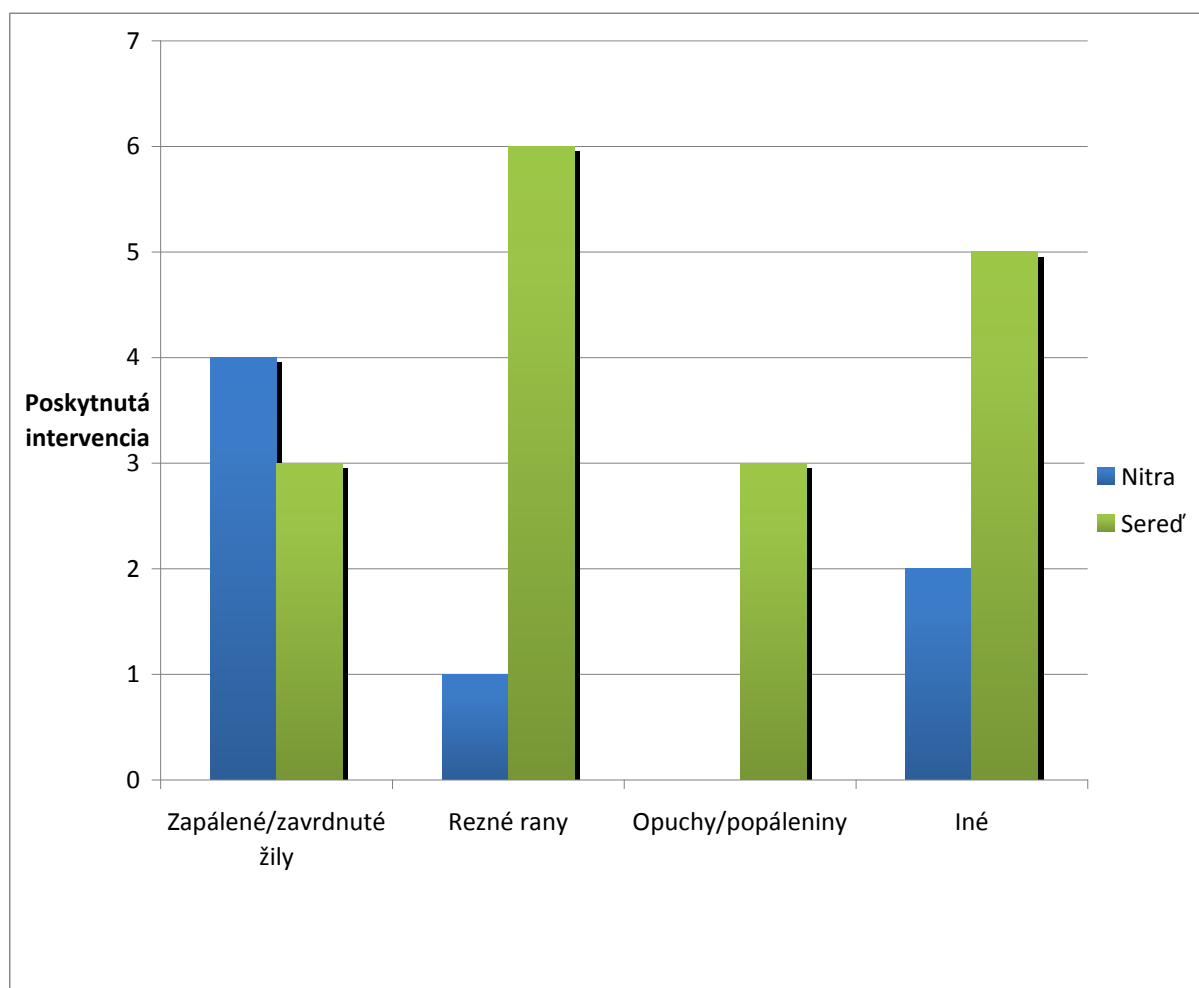
V zdravotnej oblasti je poradenstvo najviac zamerané na rady o ošetrovaní zapálených a zatvrdnutých žíl, flegmón a abscesov, o správnom dodržiavaní hygieny. Tak isto poradenstvo o všeobecnej zdravotnej starostlivosti a fungovaní zdravotníctva na Slovensku. Súčasťou poradenstva je aj poradenstvo o menej rizikovitom správaní a užívaní drog. V prípade potreby je zdravotná sestra schopná priamo v teréne ošetriť klienta pomocou dobre vybavenej lekárníčky. Najčastejšie je to dezinfekcia rán, ošetrovanie zapálených žíl a následne poskytnutie ústneho poradenstva o ďalšom ošetrovaní.

Právne poradenstvo sa najčastejšie zameriava na trestno-právne záležitosti. Tak isto sa otázky klientov dotýkajú práva sociálneho zabezpečenia a občianskych sporov, ale aj bežných problémov spojených s prácou, rodinnými vzťahmi, susedmi, ktoré nie sú zapríčinené

užívaním drog. Právnik ako odborník na ulici svojím prístupom ku klientom búra bariéry a predsudky, ktoré vznikajú u niektorých klientov zo stretov so špecializovanými inštitúciami. Oba odborníci boli na začiatku fungovania projektu riadne zapojení do tímu terénnych pracovníkov. Tak isto boli oboznámení s chodom, podmienkami, filozofiou a etickým kódexom programu KROK VPRED. Tým sme chceli zabezpečiť neustálu anonymitu klientov využívajúcich program výmeny injekčných striekačiek. Kontakt klienta a odborníka na ulici sa realizuje v bezpečnom prostredí a to v zadnej časti terénneho auta, ktoré zabezpečuje ešte vyšší stupeň anonymity, kde môžu klienti konzultovať závažnejšie problémy a prostredníctvom, ktorého je naša práca mobilná.

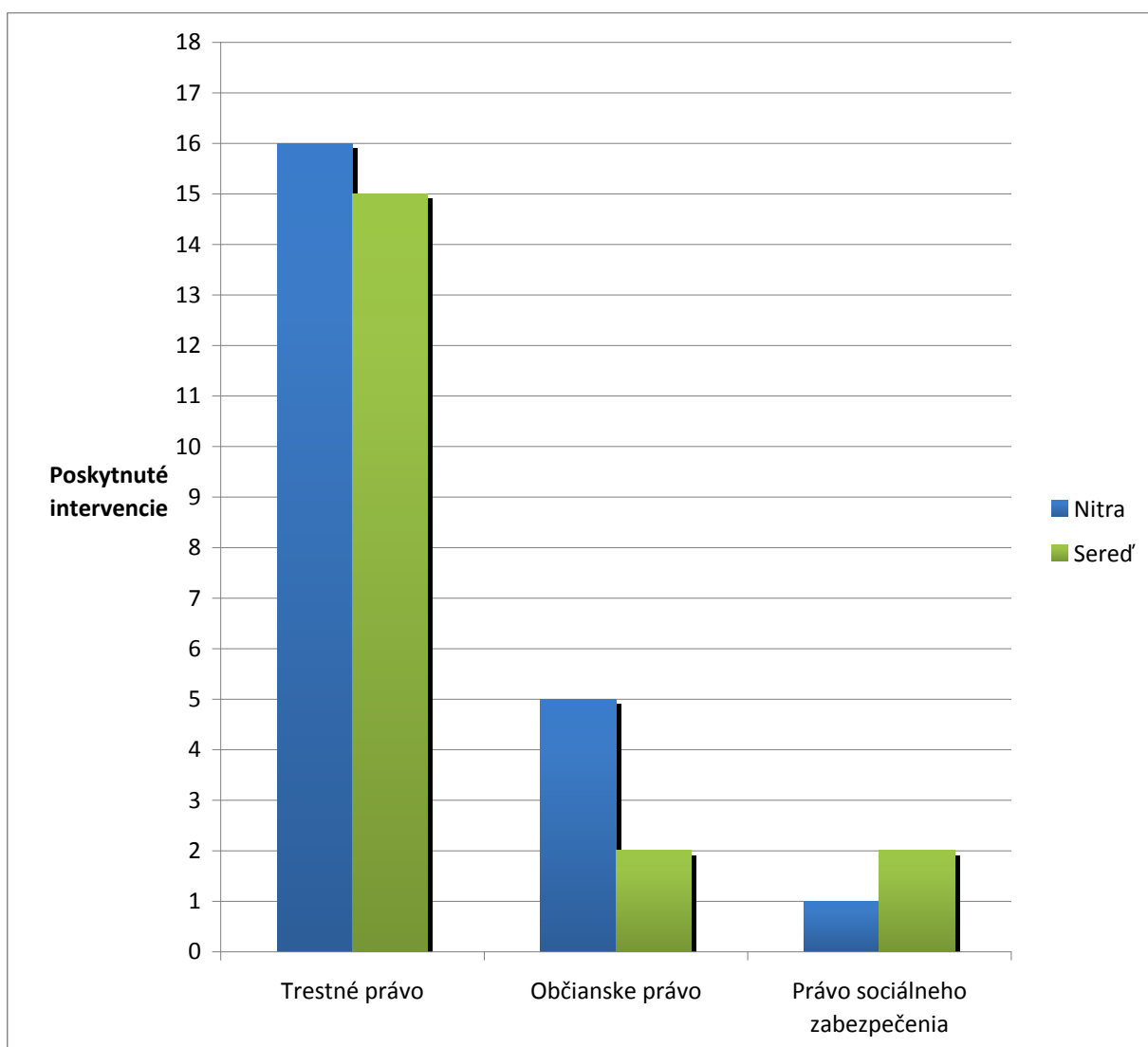
Každé poradenstvo či už zdravotné alebo právne je zaznamenávané odborníkom po teréne pre prehľadnosť poskytnutých intervencií a možnosť opätovného vrátenia sa k problému klienta, ak ešte nebol vyriešený. Na konci roka je projekt vyhodnotený v súvislosti s najčastejšími otázkami a problémami klientov, ktoré predstavujú spätnú väzbu pre pracovníkov ako aj odborníkov na ulici o problematických okruhoch cieľovej skupiny.

Celkovo bolo v roku 2012 poskytnuté poradenstvo 65 krát v mestách Nitra a Sereď. Z toho právne poradenstvo bolo zabezpečené 41 krát a zdravotné poradenstvo bolo distribuované 24 krát klientom terénneho programu výmeny injekčných striekačiek KROK VPRED. Odborníci na ulici sa spolu zúčastnili na 46 službách za rok 2012.

Graf 1 Počet poskytnutých intervencií v zdravotnom poradenstve za rok 2012 v mestách Nitra a Sereď

Graf 1 zobrazuje počet intervencií poskytnutých klientom za rok 2012 v mestách Nitra a Sered'. Pod intervenciou sa myslí každý poradenský rozhovor uskutočnený s klientom za účelom zabezpečiť zdravotné poradenstvo. Zdravotné poradenstvo, ako už bolo spomínané bolo poskytované formou rozhovoru a v niektorých prípadoch boli klienti ošetrení na mieste v terénnom aute. Poradenstvo je rozdelené na niekoľko oblastí, ktoré boli v roku 2012 najčastejším premetom intervencií. V meste Sered' bolo zdravotné poradenstvo najviac výrazné v oblasti ošetrovania rezných rán. Boli to rezné rany na končatinách napr. spôsobené poranenie sklom, prípadne popraskané prsty na horných končatinách. Záujem o túto problematiku si vysvetľujeme najmä sociálnym prostredím, v ktorom klienti žijú, častokrát nemajú prístup k inej zdravotnej starostlivosti. Mnohé poradenstvo sa týkalo zapálených a zatvrdnutých žíl, čo býva spôsobené opakovanou injekčnou aplikáciou do toho istého miesta alebo oslabením žíl, ktoré boli ťažko viditeľné. Evidentným problémom v meste Sered' boli popáleniny a opuchy na končatinách, ktoré boli spôsobené manipuláciou s nebezpečným materiálom. Pod pojmom iné zdravotné poradenstvo chápeme rôzne problémy ako napr. podozrenie na vši vo vlasoch, žalúdočné problémy, plesne a mykózy ale tak isto nutnosť absolvovať preventívne prehliadky u lekára.

Graf 2 Počet poskytnutých intervencií v právnom poradenstve za rok 2012 v mestách Nitra a Sered'

V právnom poradenstve za rok 2012 bol najmarkantnejší záujem o trestno-právne záležitosti, ako aj v Nitre, tak aj v Seredi. Časté poradenstvo sa týkalo výkonu trestu odňatia slobody a pridruženým problémom ako sú podmienené tresty, priestupky, odvolania, odklady, zmena výpovede, možné trestné sadzby za trestné činy a pod. Pripisujeme to najmä užívaniu drog a s tým spojenými problémami. V oblasti občianskeho práva boli najviac kladené otázky na právnika ohľadom exekúcií, osobného bankrotu, ale aj dotýkajúcich sa susedských vzťah, majetkových vyrovnaní. Pod právom sociálneho zabezpečenia chápeme otázky vzťahujúce sa na zverenie dieťaťa do opatery, vyživovacia povinnosť na dieťa a príbuzných, vyplácanie dávok a príspevkov v hmotnej núdzi. Rovnako ako zdravotné poradenstvo, bolo právne zabezpečované formou rozhovorov právnika a klienta v oboch mestách.

ZOZNAM BIBLIGRAFICKÝCH ODKAZOV

JIREŠOVÁ, K. - JAVORKOVÁ, S. 2003. *Harm reduction v problematike injekčného užívania drog*. Bratislava: OZ ODYSEUS, 2003. 113 s. ISBN 80-968576-6-5.

LEVICKÁ, J. 2008. *Na ceste za klientom. Metódy, formy a prístupy v sociálnej práci*. Trnava. 2008. 283 s. ISBN 978-80-89332-03-8

MATOUŠEK, O. a kol. 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2

STRIŽENEC, Š. 1996. *Slovník sociálního pracovníka*. Trnava. 1996. 255 s. ISBN 80-967589-0-X

ZITA, J. 2004. Sociální poradenství. In *Éthum. Bulletin pro sociální prevenci, pomoc a intervenci*. 2004. roč. 12, č. 2, s. 76-77

Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách [online]. [cit. 2013-01-25]. Dostupné na internete: http://www.upsvar-zv.sk/zakony/448_2008.pdf

AUTORKA

Mgr. Petra Olšanská

Združenie STORM – program KROK VPRED

Murgašova 4, 949 78 Nitra

petra.stormnr@gmail.com, 0918 888 525

www.zdruzeniestorm.sk

KROK VPRED K ZÓNE (ZMYSLUPLNOSŤ VZNIKU KONTAKTNÉHO CENTRA PRE UŽÍVATEĽOV DROG A OSOBY PRACUJÚCE V SEX-BIZNISE)

Magdaléna HALÁSOVÁ - Martin VALENTÍN

Abstrakt: *Príspevok sa orientuje na prepojenie dvoch typov sociálnych služieb Združenia STORM pre cieľovú skupinu injekčných užívateľov drog a osoby pracujúce v pouličnom sex-biznise v meste Sered'. Konkrétne sa zaoberá nadväznosťou terénnej služby a služieb poskytovaných v novovzniknutom kontaktnom centre. Okrem teoretických východísk pozornosť zameriavame na skutočnosti, ktoré poukázali na potrebu vzniku kontaktného centra a štatistické údaje z prvých mesiacov jeho pôsobenia.*

Kľúčové slová: *harm reduction, klient, kontaktné centrum, nízkoprahový prístup*

Pôvodne sa Združenie STORM, ktoré vzniklo v roku 2002, v programe KROK VPRED zameriavalo na cieľovú skupinu injekčných užívateľov drog v meste Nitra. Rozšírením svojej pôsobnosti do mesta Sered' v roku 2003, sa cieľová skupina rozšírila o osoby pracujúce v pouličnom sex-biznise. Pracovníci prichádzali priamo do ulíc, aby poskytovali sociálne služby skupinám obyvateľstva, ktoré ich nemohli alebo nechceli využiť v inštitucionálnej forme. Základnými filozofickými východiskami pre prácu boli a naďalej sú Harm Reduction a nízkoprahovosť.

V súčasnosti často používaná definícia vymedzuje Harm Reduction ako „súbor praktických stratégií znižujúcich negatívne dôsledky užívania drog, ktoré zažívajú jednotlivci a komunity. Medzi prístupy Harm Reduction patrí spektrum stratégií od bezpečnejšieho užívania, po kontrolované užívanie až abstinenciu. Prístup a stratégia Harm Reduction aktívne zapája užívateľov drog, identifikuje ich potreby a zameriava sa na realizáciu dosiahnuteľných cieľov (Vavrinčíková In Tokárová, Kedátus, Frk, 2005, s. 385).

Vďaka identifikácii reálnych potrieb priamo od užívateľov je možné plánovať a skvalitniť ponúkané intervencie a na základe toho zvyšovať ich efektivitu. Klienti a spoločnosť môžu mať rozdielne záujmy a preto je potrebné, hľadať medzi nimi rovnováhu a zdôrazňovať ochranu zdravia ako spoločný menovateľ pre obe skupiny (Hrdina, 2003 In Kalina a kol., 2003).

Organizácie, ktoré pri svojej práci akceptujú prístup Harm Reduction, sa často odvolávajú na nízkoprahovosť. Tento pojem označuje charakter alebo vlastnosť služby, ktorá sa snaží svojimi podmienkami čo najviac priblížiť k jej cieľovým skupinám. Snaží sa odstraňovať alebo znižovať „prahy“, ktoré môžu byť prekážkou v jej využívaní (Nízkoprahovosť..., 2013). Na účely zákona 448/2008 o sociálnych službách sa za službu, ktorá má nízkoprahový charakter považuje „sociálna služba, ktorá je pre fyzickú osobu ľahko dostupná, uľahčuje jej kontakt

so sociálnym prostredím a poskytuje sa v jej prirodzenom prostredí“ (Zákon 448/2008 o sociálnych službách, 2013).

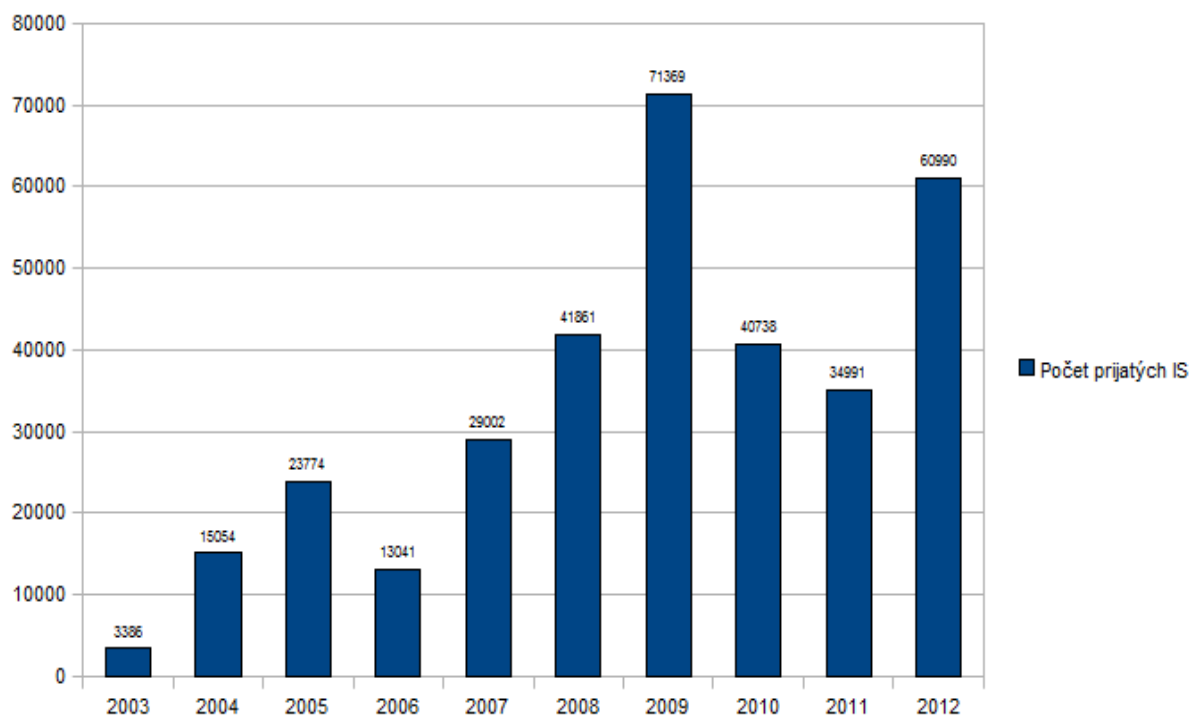
Služby v prostredí ulice sú vykonávané vo večerných hodinách dvoma vyškolenými pracovníkmi na presne určených stanoviskách, ktoré sú klientom služby známe a ktoré sa rokmi osvedčili. Základné služby zahŕňajú výmenu a distribúciu injekčných striekačiek spolu s iným zdravotným materiálom na bezpečnejšiu aplikáciu, základné zdravotné ošetrenie, poradenstvo (zdravotné, právne, sociálne, v oblasti liečby závislosti) a pod. Pracovníci za klientmi dochádzajú na automobile, ktorý zároveň slúži ako bezpečný priestor na individuálny rozhovor pracovníka s klientom.

KROK VPRED K ZÓNE

V Českej republike je bežnou praxou kombinácia terénnych programov so službami poskytovanými v kontaktných centrách.

V Slovenskej republike bolo prvé kontaktné centrum založené Občianskym združením Prima v roku 2005 v Bratislave a na dlho sa stalo jediným pre cieľové skupiny injekčných užívateľov drog.

Na potrebu kontaktného centra v meste Sered' poukazovalo viacero skutočností. Jednou z nich bol počet prijatých injekčných striekačiek programom KROK VPRED. Ten podrobnejšie znázorňujeme za jednotlivé roky pôsobenia.

Graf 1 Počet prijatých injekčných striekačiek v meste Sered' za roky 2003-2012

Spolu počet prijatých injekčných striekačiek za všetky roky pôsobenia predstavuje 334 206 kusov. Iba v roku 2012 bolo zaregistrovaných 36 nových klientov a bolo uskutočnených 1796 kontaktov s klientmi, kde kontakt predstavuje každé stretnutie pracovníka s klientom za účelom poskytnutia sociálnej služby.

Na rozšírenie služieb o kontaktné centrum poukazoval nielen počet prijatých injekčných striekačiek, ale aj neustále sa zvyšujúci počet klientov, ktorí opakovane využívali služby programu KROK VPRED. To spôsobovalo nárast počtu klientov na službách a teda nedostatočný priestor pre hlbšiu individuálnu prácu. Okrem príchodu klientov na kontakt pôsobili aj vplyvy prostredia ulice a ďalšie špecifiká práce v teréne. Zo strany klientov sa zvyšoval záujem o poradenstvo a práve kontaktné centrum poskytuje väčší priestor pre jeho výkon a prácu s motiváciou klienta v jednotlivých fázach poradenského procesu. Tiež chýbajúci kontakt s rodinou klienta služby bol impulzom k vzniku kontaktného centra.

Vo všeobecnosti kontaktné centrá predstavujú jeden z typov nízkoprahových zariadení. Libra (2003, In Kalina a kol., 2003) uvádza, že podľa štandardov sociálnych služieb možno deliť nízkoprahové centrá na nešpecifické a špecifické. Úlohou nešpecifických je pomoc pri utváraní a aktivizácii životného štýlu, snaha prispievať k zmenám v rizikovom vývoji a vytvárať alternatívne možnosti trávenia voľného času. Špecifické sa zameriavajú na ciele služby jednotlivcom a sociálnym skupinám, ktorých ťažkosti sú vo významnej súvislosti so

sociálne rizikovými javmi, či sa dotýkajú kultúrnych odlišností. Medzi tieto javy možno zaradiť drogy, AIDS, prostitúciu, bezdomovstvo, nezamestnanosť a iné. Bližšie sa budeme zaoberať kontaktnými centrami, ktorých cieľovou skupinou sú užívatelia drog. Takto zamerané centrá poskytujú pomoc tým, ktorí nie sú rozhodnutí skončiť so závislosťou.

Cieľom kontaktných centier je bezpodmienečná snaha o stabilizáciu alebo zlepšenie klientovej situácie (Jirešová, Javorková, 2003) a znižovanie zdravotných a sociálnych rizík (Bednářová, Pelech, 2000). Dôraz sa kladie na schopnosť klienta udržať sa v priaznivejšom zdravotnom stave a tiež minimalizáciu rizika prenosu infekčných chorôb. Na tomto mieste si klient môže vymeniť použité injekčné striekačky za čisté a je vedený k zodpovednejšiemu prístupu k sebe a ostatným okolo neho (Kolektív autorov SANANIM, 2007). Ciele sú napĺňané prostredníctvom poskytovaných služieb, ktoré zahŕňajú napríklad stabilný servis v podobe ubytovania, stravy, základných možností na udržanie hygieny, psychologickú, sociálnu, právnu a lekársku pomoc. Ako nesporné pozitívum kontaktných centier je schopnosť nadviazať kontakt so skrytou populáciou užívateľov drog a ponúknuť im pomoc (Jirešová, Javorková, 2003). Gabrhelík, Charvát a Miovský (2005) kladú dôraz na prácu s dynamikou osobnosti užívateľa, ktorej cieľom by mala byť korekcia a obnova psychosociálnych zložiek osobnosti. Realizácia takto zameraných činností vytvára priestor pre podporu ďalšieho rozvoja osobnosti a emócií. Klient môže získavať náhľad, prežívať radosť z tvorby, rozvíjať motiváciu, zodpovednosť, trpezlivosť a sociálnu súdržnosť.

Činnosť kontaktných centier je podľa Bednářovej a Pelecha (2000, s. 58) väčšinou zameraná najmä na:

- „-kontaktnú prácu s užívateľmi drog,
- monitoring drogovej scény, orientovaný na skrytú populáciu užívateľov drog,
- ponuku sociálneho poradenstva, socioterapeutickej pomoci a krízovej intervencie,
- poskytovanie informácií zameraných na znižovanie zdravotných a sociálnych rizík,
- sprostredkovanie odborného vyšetrenia alebo liečenia,
- výmenný servis a distribúcia materiálu na bezpečnejšiu aplikáciu,
- bezplatné poskytovanie kondómov,
- robenie orientačných testov na prítomnosť protilátok vírusu HIV a iných ochorení,
- zabezpečenie minimálneho potravinového a vitamínového programu umožňujúceho prežitie,
- prevádzkovanie krízovej telefonickej linky a podobne.“

KONTAKTNÉ CENTRUM ZÓNA

Kontaktné centrum ZÓNA poskytuje služby klientom od septembra 2012 v meste Sered' a bolo založené Združením STORM.

Pracovníci v ňom poskytujú pomoc klientom, ktorí sa pokúšajú stabilizovať a/alebo zlepšiť svoju situáciu a minimalizovať škody vznikajúce z rizikového správania.

Cieľom pracovníkov je poradenstvom zvyšovať motiváciu k zmene a prispieť k zdržaniu a/alebo ku zlepšeniu životnej situácie klienta a napomáhať mu pri zvládaní záťažových situácií. Poskytovaním sociálnej asistencie napomôcť zlepšeniu kvality života a zmiernovať a eliminovať predsudky a mýty, ktoré sú spájané s cieľovými skupinami kontaktného centra ZÓNA. Zberom a bezpečnou likvidáciou použitých injekčných striekačiek znížiť riziko náhodného infikovania krvou prenosných a pohlavných ochorení a prispievať k ochrane verejného zdravia a distribúciou sterilných injekčných striekačiek a iného zdravotníckeho materiálu znížiť počet opakovane používaných a zdieľaných injekčných striekačiek. Bezplatné poskytovanie prezervatív má napomôcť minimalizovať počet nechránených sexuálnych stykov a tým znížiť riziko prenosu pohlavných a pohlavne prenosných ochorení.

Medzi základné služby patrí:

- poradenstvo, ktoré je orientované nielen na cieľové skupiny, ale tiež rodinných príslušníkov a osoby blízke cieľovým skupinám,

- kontaktná práca,
- výmenný servis a distribúcia materiálu potrebného na bezpečnejšiu aplikáciu drogy a elimináciu rizikového správania,
- kontakt s inými odborníkmi (právnik, zdravotná sestra, psychiater a pod.),
- sociálna asistencia do sociálnych a iných služieb potrebných na stabilizovanie a/alebo zlepšenie aktuálnej situácie klienta (zdravotnícke a resocializačné zariadenia, úrady práce sociálnych vecí a rodiny, súdy, pracovné agentúry a pod.),
- krízová intervencia,
- situačná intervencia,
- pomoc pri administrácii dokumentov, žiadostí a listín,
- uschovanie dôležitých dokumentov, listín,
- distribúcia informačno-edukačných materiálov,
- základné zdravotné ošetrovanie,
- potravinový servis (čaj, voda, instantná polievka) (ZÓNA- charakteristika..., 2013).

Poskytovaním služieb v kontaktnom centre sa otvára priestor na dosahovanie stanovených cieľov. Inšpiráciou pre nastavenie služieb boli nielen služby, ktoré sa rokmi osvedčili v terénnej službe združenia, ale tiež poznatky, ktoré pracovníci čerpali z viacerých zariadení v Českej republike (Drop In a.o.s. Sananim v Prahe, Podané ruce v Brne) a jediného kontaktného centra na Slovensku. Inšpiráciou bolo nielen nastavenie služieb, ale tiež ďalšie dôležité súčasti výkonu práce v kontaktnom centre. Týmto súčasťami rozumieme pravidlá pre pracovníkov a klientov, nastavenie sankcií, krízový manuál, etický kódex a pod. Dôraz je nutné klásť na špecifickosť klientely jednotlivých zariadení a prispôbiť v súčinnosti s klientmi celkový charakter služby tak, aby rešpektoval potreby klientov a bol akceptovateľný pracovníkmi.

Úlohou pracovníkov je opakovane zisťovať potreby klientov, ktoré podliehajú zmene a vytvárať priestor pre prispôsobovanie služby týmto potrebám.

Silnými stránkami kontaktného centra v meste Sered' sú z nášho pohľadu:

- bezplatné poskytovanie služieb,
- väčší časový priestor pre kontakt, individuálne poradenstvo a prácu s motiváciou klienta,
- v prípade záujmu možnosť skupinovej práce s klientmi,
- možnosť usporiadania prednášok pre klientov na aktuálne témy,
- komplexnejšie poskytovanie služieb v porovnaní s terénnym programom,
- komplexnejšie podávanie poradenstva zo zdravotnej, právnej a sociálnej oblasti v porovnaní s terénnym programom,
- širší priestor pre poskytovanie krízovej intervencie,
- dôkladnejšia príprava a vykonávanie sociálnej asistencie,
- potravinový servis,
- hygienický servis,
- možnosť vykonávania arteterapie pre klientov,
- možnosť využitia služieb odborníkov zo zdravotnej oblasti, právnej oblasti, oblasti psychológie pre klientov, ku ktorým inak nemajú prístup,
- možnosť častejšej výmeny injekčných striekačiek, ktorá obmedzí zdieľanie ihlíc a tým riziko nákazy u klientov a okolia,
- priestor na zisťovanie a podávanie aktuálnych informácií o pracovných miestach, možnostiach liečby, zdravotníckych zariadeniach v priestoroch kontaktného centra,
- sprostredkovanie odborného vyšetrenia alebo liečenia,
- priestor pre prácu s osobami blízkyimi užívateľom drog,

- monitoring drogovej scény v meste Sered' a kontakt so skrytou populáciou užívateľov drog,
- premostenie terénu do inštitúcie prvého kontaktu, ktorá sa sústreďuje na prípravu na iné typy inštitúcií,
- priestor na aktivity kopírujúce potreby klientov.

V prvých mesiacoch fungovania kontaktného centra ZÓNA bolo zaregistrovaných 7 klientov, ktorí predtým nevyužívali služby terénneho programu a značná časť klientov využívajúcich terénny program využila tiež služby kontaktného centra. Klienti uvádzali, že dôvodom bola nedostatočná anonymita, ktorú pre nich predstavovala služba v prostredí ulice, ale aj vyhovujúca lokalita pre zriadenie ZÓNY. Časť klientov napriek nevyužívaniu výmeny injekčných striekačiek malo prístup k materiálom prostredníctvom zaregistrovaných klientov v programe KROK VPRED, ktorí často uvádzali, že výmenu realizujú pre viaceré osoby.

Služby programov boli časovo nastavené tak, aby sa neprekrývali, aby bola pokrytá väčšina dní v týždni a intervaly medzi výmennými dňami boli čo najmenšie. Pracovníci terénnej služby motivovali klientov k využívaniu služieb kontaktného centra prostredníctvom informačných letákov. Pracovníci ZÓNY sa zúčastňovali služieb v teréne, aby klientom sprostredkovali priamo informácie o poskytovaných službách a uskutočnili prvý kontakt s klientmi pre minimalizáciu bariér z nepoznaného prostredia. Informácie o novej službe boli potenciálnym klientom ponúkané aj prostredníctvom lekární, v ktorých boli umiestnené balíky so základným materiálom a informačným letákom.

Od septembra 2012 do decembra 2012 bolo počas 48 služieb uskutočnených 311 kontaktov s klientmi, teda bolo vytvorených 311 príležitostí pre poskytnutie sociálnych služieb. Prijatých bolo 10 188 ks injekčných striekačiek. Pre porovnanie v programe KROK VPRED v meste Sered' ich bolo počas roka 2012 vyzbieraných 60 990 kusov z celkového počtu 104 131 (zahnuté mestá Nitra, Trnava a Sered'- KROK VPRED a ZÓNA). Za toto obdobie bolo uskutočnených 26 individuálnych poradenstiev využitím prispôbenej poradenskej miestnosti.

Z nášho pohľadu je nadväznosť kontaktného centra na terénny program medzistupňom k využívaniu inštitucionálnej pomoci klientmi, ktorí túto pomoc odmietajú využívať z rôznych dôvodov.

Služby kontaktného centra sú koncipované tak, aby ich pripravili na kontakt s pracovníkmi inštitúcií a pracovníci kontaktného centra pracujú s motiváciou k využívaniu tejto pomoci. Dôvodom je, že služby kontaktného centra napriek tomu, že sa snažia cieľovým skupinám priblížiť v čo najvyššej možnej miere, úplne nenahradia kontakt s inštitúciami, ktorý je nutný k podpore sociálnej inklúzie. Nízkoprahový charakter terénneho programu a tiež kontaktného centra môže však zohrať rolu kontaktovania vylúčených skupín obyvateľstva, v našom prípade injekčných užívateľov drog a osôb pracujúcich v sex-biznise a prípravy na využívanie služieb inštitúcií.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BEDNÁŘOVÁ, Z.- PELECH, L. 2000. *Sociální práce na ulici, Streetwork*. Brno: Doplněk, 2000. 102 s. ISBN 80-7239-048-1.

GABRHELÍK, R.- CHARVÁT, M. – MIOVSKÝ, M. 2005. Kvalitativní analýza potřeb klientů využívajících nízkoprahové služby ve Středočeském kraji. In: *Adiktologie*. ISSN 1213-3841, 2005, roč. 5, č. 1, s. 22-33.

JIREŠOVÁ, K.- JAVORKOVÁ, S. 2003. *Harm reduction v problematice injekčního užívání drog*. Bratislava: OZ Odyseus, 2003. 113 s. ISBN 80-968576-6-5.

KALINA, K. a kol. 2003. *Drogy a drogové závislosti 2 (mezioborový přístup)*. Úrad vlády České republiky, 2003. 343 s. ISBN 80-86734-05-6.

KOLEKTÍV AUTOROV SANANIM. 2007. *Drogy: otázky a odpovědi*. Praha: Portál. 2007. 198 s. ISBN 978-80-7367-223-2 198 s.

Nízkoprahovosť. [online]. [cit. 2013-01-10]. Dostupné na internete:

http://www.odyseus.org/index.php?option=com_content&view=article&id=83&Itemid=133

Štatistické údaje Združenia STORM za roky 2003-2012

TOKÁROVÁ, A.- KREDÁTUS, J.- FRK, V.: *Kvalita života a rovnosť príležitostí z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou 24-25 novembra 2004. Prešov: FF Prešovskej univerzity. ISBN 80-8068-425-1, s. 384-390.

Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách.

ZÓNA-charakteristika. [online]. 2013. [cit. 2013-01-14]. Dostupné na internete:

<http://www.zdruzeniestorm.sk/projekty/zona/charakteristika.htm>

AUTORI

Mgr. Magdaléna Halášová

Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF v Nitre

Kraskova 1, 94901 Nitra

Združenie STORM

Murgašova 4, 949 78 Nitra

dada.stormnr@gamil.com

+421949 044 867

www.zdruzeniestorm.sk

Mgr. Martin Valentíny

Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF v Nitre

Kraskova 1, 949 01 Nitra

Združenie STORM, program CIRKUS

Murgašova 4, 949 78 Nitra

martin.stormnr@gmail.com

+421905 292 908

www.zdruzeniestorm.sk

Stimmenfang Er

Bei Ioan H
schnell“ – da
von ihm gehö
und derart au
Holender wi
bleiben, nicht
der längstdien
Wenn der KU
die „Herren am
dahin auch eine
möglicherweise
Er war der Dire
Tagesspolitik mitm
Kanzler, Minister
beleidigt. Seine prä
Er hatte sein Hau
er für seinen Füh
Er war wahrschein
der H storie der Ope
kann, ist künstlerisch

Toyota ruft Autos zurück

IG Metall fordert 6 P...

ZMYSLUPLNOSŤ PROGRAMU CIRKUS

Martin VALENTÍNÝ - Magdaléna HALÁSOVÁ

Abstrakt: *Príspevok sa venuje zmysluplnosti nízkoprahových programov pre deti a mládež, ako aj predstaveniu programu CIRKUS, ktorý poskytuje svoje služby v meste Nitra. Poukazuje na potrebnosť nízkoprahových programov pre deti a mládež a vysvetľuje samotnú filozofiu a spôsob práce s klientmi. V závere sa venuje profesionalizácii kontaktných pracovníkov a aj osobnostnému vkladu pracovníkov vo vzťahu ku klientom.*

Kľúčové slová: *kontaktná práca, kontaktný pracovník, nízkoprahová filozofia, princípy nízkoprahovej filozofie*

Program CIRKUS ako jeden z programov Združenia STORM funguje na základe nízkoprahovej filozofie a filozofie Harm Reduction (filozofia znižovania rizík) od 13. septembra 2007 a vznikol z potreby ponúknuť mladým ľuďom na sídlisku Klokočina bezpečnú alternatívu trávenia voľného času.

Program je zameraný na primárnu prevenciu sociálno-patologických javov u detí a mládeže. Nízkoprahový program CIRKUS ponúka služby ambulantnou (klub) a terénnou (streetwork) formou.

Cieľová skupina programu CIRKUS sú deti a mládež vo veku od 11 do 20 rokov v „klube“ a od 14 do 22 rokov v „teréne“. Sekundárnou cieľovou skupinou sú rodinní príslušníci klientov programu CIRKUS. Cieľovou skupinou sú tiež pracovníci programu CIRKUS a študenti, ktorí majú možnosť v programe absolvovať odbornú prax.

Hlavnou myšlienkou programu CIRKUS je prostredníctvom pozitívnej skúsenosti, povzbudzovaním a oceňovaním, viesť klientov k samostatnosti, zodpovednosti a sebadôvere.

Dávať mladým ľuďom príležitosť spoznávať nové možnosti využívania voľného času, iné hodnoty, spôsoby komunikácie a riešenia konfliktov. Zároveň chrániť ulicu pred deťmi (vandalizmus, drobná kriminalita) a deti pred vplyvmi ulice (drogové experimenty). Poskytovať informácie, sprevádzať pomocou kontaktnej práce, krízovej intervencie a základného poradenstva a tým pomáhať riešiť klientom krízové a záťažové situácie, zapájať komunitu a sociálne okolie do preventívnych programov.

ZMYSLUPLNOSŤ NÍZKOPRAHOVÝCH PROGRAMOV (PREČO TO EŠTE STÁLE ROBÍME?)

Zmysluplnosť nízkoprahových programov vnímame v samotnej filozofii, ktorá zdôrazňuje ľahkú dostupnosť služieb pre klienta v jeho čo najprirodzenejšom prostredí a zároveň na neho nekladie vysoké nároky (finančné, psychologické, časové, fyzické, technické a iné).

Cieľom týchto programov je vytvárať podmienky na nadviazanie kontaktu a konkrétnu prácu s jednotlivcami (a sociálnymi skupinami), ktorí sa vyhýbajú štandardnej inštitucionálnej pomoci, alebo ju aktívne nevyhľadávajú, a u ktorých je dôvodný predpoklad nutnosti a účelnosti takejto pomoci (Herzog, Klíma, 2003 In Šandor, 2005).

Bartoňová (2005) ako hlavný cieľ fungovania nízkoprahových programov pre deti a mládež vidí v sprevádzaní a ponúkaní alternatívnych možností riešenia životných situácií, rozširovaní socializačných príležitostí a vo vytváraní primeraných podmienok na zdravý a nekonfliktný rast klientov. Je potrebné, aby klienti spoznali iné možnosti využívania voľného času, iné hodnoty, spôsoby komunikácie a riešenia konfliktov, z ktorých si môžu slobodne vybrať a rozhodnúť sa, či ich prijmu.

Matoušek (2008a) uvádza, že nízkoprahové zariadenia slúžia cieľovým skupinám k spoločnému tráveniu voľného času, podpore rozvoja ich samostatnosti a spoločenskej spoluzodpovednosti a zahŕňajú ponuku sociálnej pomoci poskytovanej pracovníkom bez udania identifikačných údajov.

Základný pilier nízkoprahovej filozofie tvoria princípy. Od nich sa odvíja ďalšia práca s klientmi. Snažia sa o odbúranie rôznych druhov „bariér“, tak aby boli pre klientov čo najprístupnejšie.

Poskytovanie služieb v programe CIRKUS taktiež vychádza z princípov nízkoprahovej filozofie. Klientom sú služby poskytované bezplatne, majú možnosť voľného vstupu a pobytu v zariadení. Čas strávený v zariadení môže byť pasívny, dochádzka a využívanie služieb nemusia mať pravidelný charakter. Dôležitou súčasťou je záruka anonymity klientov a snaha o bezpečný priestor prostredníctvom stanovených pravidiel vytváraných v súčinnosti s klientmi.

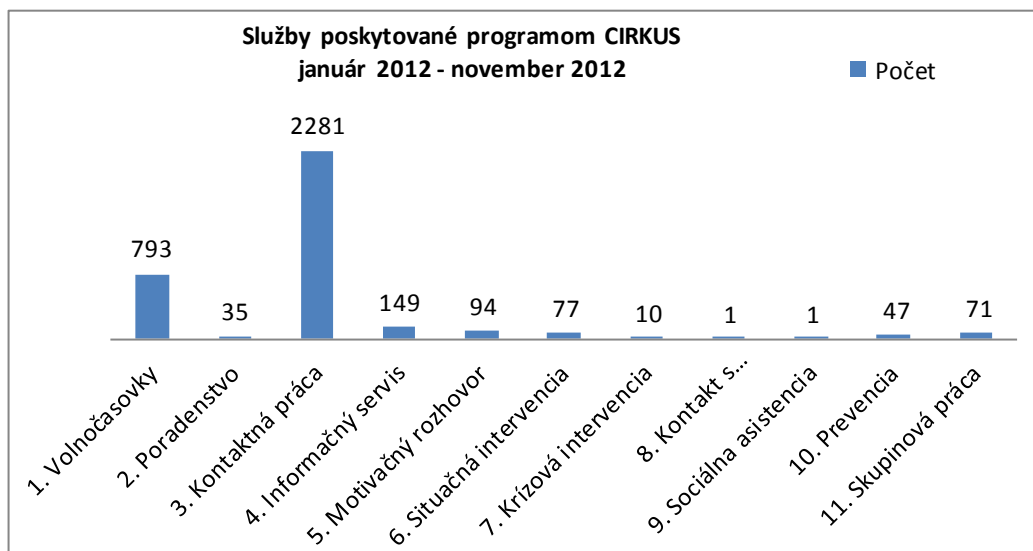
U pracovníkov je dôraz kladený na nízkoprahové naladenie čo znamená, že sú „maximálne dostupní“ pre klientov tým, že ich neodsudzujú, prijímajú ich a nemajú príliš veľké očakávania, ktoré klienti objektívne nedokážu plniť, sprostredkovávajú ponuku služieb zariadenia, a zároveň naplňajú najčastejšiu potrebu klientov – potrebu spolubytia“ (Šandor, 2005, s.14 - 15).

Formovanie mladých ľudí sa uskutočňuje nielen v školskom prostredí, ale aj vďaka mimoškolským aktivitám, ktoré sú z tohto dôvodu veľmi podstatné. V súčasnosti je veľká paleta mimoškolských a voľnočasových aktivít, do ktorých sa mladí ľudia môžu zapojiť, no napriek tomu sa ukazuje, že radšej využívajú rovesnícke skupiny na uliciach. Často sa stáva, že vplyvom rovesníckych skupín a prostredím ulice prichádzajú k formám správania, ktoré nie sú spoločnosťou akceptované. Je potrebné poukázať na fakt, že rodinné prostredie nie je vždy vnímané ako bezpečné, resp. nenapĺňa ich potreby a preto sa viac zdržiavajú mimo domov – v skupine rovesníkov a na ulici.

Z prieskumu uskutočneného na Slovensku v roku 2009 vyplynulo, že je aktívna záujmová činnosť u mladých ľudí zastúpená len príležitostne. Až 75 % adolescentov jednoznačne uprednostňuje individuálne formy, to znamená vykonávať aktivity sám alebo s priateľmi vo vlastnej časovej i organizačnej réžii (*Novo vynárajúce sa potreby detí...*, 2009).

Okrem poskytovania voľnočasových aktivít, ktoré primárne slúžia ako kontaktný nástroj, program CIRKUS poskytuje celú paletu sociálnych služieb. Ide najmä o sociálne poradenstvo, sociálnu asistenciu, situačnú a krízovú intervenciu, sociálnu prevenciu, informačný servis a ďalšie.

Za obdobie január 2012 až november 2012 bolo spolu poskytnutých 3559 služieb. V obrázku 1 uvádzame podrobný prehľad poskytovaných služieb za obdobie január 2012 – november 2012.

Obrázok 1 Služby poskytované programom CIRKUS

Najvýraznejšia služba, ktorú program CIRKUS poskytuje je kontaktná práca. Ide o špecifický prístup v pomáhajúcich profesiách. Záhradník (2008) uvádza, že hlavným prostriedkom kontaktnej práce je autentický ľudský vzťah (ja – ty) a hlavným nástrojom, ktorý k navodeniu a udržaniu kontaktu ako pracovníci máme k dispozícii sme my sami (naša osobnosť, naše ľudské a profesijné kompetencie).

K tomuto sa viaže potreba profesionalizácie pracovníkov v nízkoprahových programoch pre deti a mládež. Keďže ide o sociálnu službu, nestačí len osobnostný vklad daného pracovníka, ktorý je samozrejme nezanedbateľný, ale aj o profesijný rast pracovníkov. Zároveň osobnosť je formovaná aj vzdelaním. Práve preto je potrebné aby pracovníci v nízkoprahových programoch pre deti a mládež mali ukončené kvalitné vzdelanie a zároveň boli neustále dovzdelávaní v aktuálnych témach. Počas priamej práce s klientom sa pracovníci stretávajú vždy s novými situáciami a novými témami. V niektorých prípadoch je priam nadľudský výkon byť odborníkom vo všetkých oblastiach, s ktorými prichádzajú klienti. Z toho dôvodu poukazujeme na potrebu multidisciplinárneho tímu z oblastí pomáhajúcich profesií. Domnievame sa, že aj týmto spôsobom je možné efektívnejšie reagovať na potreby klientov.

Podstatným činiteľom pri práci s klientom je vzťah medzi klientom a pracovníkom. Podľa Řehouňkovej (2005) je najvýznamnejším špecifikom práce v nízkoprahových zariadení pre deti a mládež vzťah pracovníka s klientom, ktorý vzniká v dlhšom časovom úseku a možno ho nazvať partnerským, rovnoprávnym, v ktorom je dôležitou zložkou dôvera. „Domnievame sa, že klient vie vycítiť úprimnosť pracovníka, jeho autentickosť a otvorenosť, ktoré môžu jeho samého povzbudiť k väčšej otvorenosti. V opačnom prípade sa stiahne a nebude ochotný zverovať sa osobe, ktorá necíti úprimný záujem pomôcť mu.“ (Bieliková, 2012, s. 27)

V praxi je možné sa stretnúť so situáciou kedy pracovníkovi nie je klient z určitých dôvodov sympatický a v bežnom živote by sa mu pracovník vyhol. V takejto situácii je potrebné, aby pracovník reflektoval svoje vnútorné prežívanie vynárajúce sa v kontakte s klientmi a následne s nimi pracoval. Pracovník by mal taktiež využívať techniku externalizácie, ktorú von Schlippe and Schweitzer (2001, In Bieliková 2012) charakterizujú ako oddelenie problému a osobnej identity prostredníctvom starostlivého výberu a používania jazyka a otázok. To znamená rozlišovať a oddeľovať osobnosť klienta a čin, ktorý vykoná v prípade, že nie je správny a vnímame ho ako problémový. Túto schopnosť považujeme za významnú z toho dôvodu, že dovoľuje pracovať kontaktnému pracovníkovi s rôznorodou problematikou a sčasti mu môže priniesť nadhľad a odosobnenie sa zo svojho subjektívneho vnímania (Bieliková, 2012).

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BARTOŇOVÁ, M. 2005. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež – úvod do problematiky*. Bratislava: Nadácia mládeže Slovenska, 2005. 136 s. ISBN 80-969348-0-5.

BIELIKOVÁ, L. 2012. *Špecifiká práce sociálneho pracovníka v nízkoprahovom dennom centre pre deti a mládež*. Diplomová práca. Nitra: UKF, 2012. 110 s.

MATOUŠEK, O. a kol. 2008a. *Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.

Novo vynárajúce sa potreby detí na Slovensku. Prieskumná štúdia. [online]. Bratislava, 2009, 80 s. [cit. 2012-11-12]. Dostupné na internete:

<http://www.adameurope.eu/prj/5914/prj/STUDIA_finalverzia_sk.pdf>.

ŘEHOUNKOVÁ, K. 2005. *Místo nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v systému volnočasových aktivit*. [online]. 2005, [cit. 2012-11-23] Dostupné na internete:

<http://www.streetwork.cz/images/download/rehouunkova_volny_cas.pdf>.

ŠANDOR, J. 2005. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež – úvod do problematiky*. Bratislava: Nadácia mládeže Slovenska, 2005. 136 s. ISBN 80-969348-0-5.

ZÁHRADNÍK, M. 2008. Kontaktní pracovník a jeho kompetence v sociálním poli. In KLÍMA, P. et. al. 2008. *Kontaktní práce*. Praha: Druhé vydání vydáno v rámci projektu „Rozvoj a podpora dalšího vzdělávání v oblasti kontaktní práce u sociálních služeb Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a Terénní práce“, 2008. 357 s. ISBN 978-80-254-4001-8

AUTORI

Mgr. Martin Valentíny
Fakulta sociálních věd a zdravotnictva UKF v Nitre
Kraskova 1, 949 01 Nitra
Združenie STORM, program CIRKUS
Murgašova 4, 949 78 Nitra
martin.stormnr@gmail.com
+421905 292 908
www.zdruzeniestorm.sk

Mgr. Magdaléna Halásová
Fakulta sociálních věd a zdravotnictva UKF v Nitre
Kraskova 1, 94901 Nitra
Združenie STORM
Murgašova 4, 949 78 Nitra
dada.stormnr@gamil.com
+421949 044 867
www.zdruzeniestorm.sk

MOŽNOSTI VYUŽITIA KONCEPTU NENÁSILNEJ KOMUNIKÁCIE V NÍZKOPRAHOVOM PROGRAME

Vladimír HAMBÁLEK

Abstrakt: Zámerom textu je priblížiť čitateľovi koncept nenásilnej komunikácie a možnosti jeho využitia v kontexte práca s rizikovou mládežou

Kľúčové slová: nenásilná komunikácia, riziková mládež

Na stránke Českej asociácie pre streetwork (www.streetwork.cz) je dostupný medzinárodne vytvorený manuál zameraný na metodológiu terénnej sociálnej práce. Prv než sa dostanem k téme komunikácia s deťmi a mládežou v kontexte nízkoprahového programu, vyberám z tohto programu autentické výroky účastníkov workshopov z rôznych krajín, ktorí manuál tvorili.

„Problém ve skutečnosti spočívá v tom, že se nesmí zaměřovat pojem pomoci s nabídkou poradenství nebo asistence. Pomáhat dokážeme tím, když budeme pozorně naslouchat. Pomáháme tím, že prokážeme svůj respekt a uznání pro bitvu, kterou někdo vede proti svým problémům, a tím, že na druhé straně uznáme úspěchy, kterých může dosáhnout. Pomáháme tím, že dáváme najevo akceptování pocitů, které zažívá druhá osoba, a tím, že těmto pocitům rozumíme bez ohledu na to, jak vzdálené nám mohou být, nebo bez ohledu na to, jak jsou silné. Pomáháme tím, že druhému nabídneme upřímný a nemajetnický vztah. Pomáháme rovněž tím, že uznáváme a bráníme schopnosti druhého člověka a jeho právo najít řešení problémů ve shodě s jeho vlastními životními hodnotami, s jeho vlastními přáními a s jeho kulturními tradicemi.“

Workshop streetworkerů v Senegalu

„Když hovoříme o různých kulturách, nehovoříme pouze o odlišnosti původních kultur, ale také o kulturách života na ulici, kulturách mladých lidí, městských kulturách, které vznikají v centrech i na předměstích. Terénní sociální práce by měla na tyto lidi pohlížet jako na někoho, kdo vytváří kulturu, a na základě dodržování tohoto pravidla respektu musí navázat dialog.“

Workshop streetworkerů ve Španělsku a v Baskicku

Jsmo přesvědčeni o tom, že sdílení životní reality s mladými lidmi hraje důležitou roli v naší integraci do jejich oblasti. Účast na jejich každodenních činnostech, to, že s těmito mladými lidmi nebo jejich menšími skupinami prožíváme jejich radosti i bolesti, vytváří součást našich postupů. Fakt, že s nimi prožíváme určité věci – jako například to, že s nimi jíme jejich jídlo, které našli v odpadcích, to, že s nimi hrajeme fotbal, účastníme se jejich skupinové diskuse ...pomáhá vytvářet emocionální vztah založený na solidaritě a důvěře. Tyto momenty nám umožní pochopit, o čem tito lidé přemýšlí a jak pocítují své rebelství nebo odpor. Tyto zkušenosti nám pomohou rozvíjet naši intuici a získáme tím schopnost odpovídajícím způsobem reagovat na kontext, který je přizpůsoben těmto mladým lidem.

Workshop streetworkerů ve Vietnamu

Predpokladám, že vyššie spomenuté skúsenosti do určitej miery predstavujú vybrané konanie pracovníkov, ktoré je prítomné aj v kontexte nízkoprahových programov pre deti a mládež a dalo by sa označiť sa zámerné, cielené, alebo minimálne za konanie, ktoré napĺňa zmysel a poslanie práce s klientmi (či komunitou) v ich prirodzenom prostredí. Odborné konanie

a profesionálne správanie môže byť reflektované na rôzne abstraktných rovinách. Je možné kriticky skúmať o aké filozofické, alebo hodnotové koncepty sa terénni / kontaktní / nízkoprahoví / komunitní pracovníci opierajú. Je možné kriticky reflektovať ich metódy a techniky. Je možné skúmať vplyv ich subjektívnych skúseností a prežívania na vlastnú odbornú prax. Ak predpokladáme, že v citáciách zo spomenutého manuálu sú zhrnuté významné presvedčenia o práci s klientmi a vybrané konanie, ktoré odborná komunita považuje za adekvátne a očakáva ho, môžeme sa kriticky pozrieť aj na jednu z ďalších rovín, a síce rovinu komunikácie medzi klientom a pracovníkom. Zároveň sa v predložennom texte pokúsím o reflexiu možností, ktoré v kontakte s mladým človekom ponúka koncept nenásilnej komunikácie Marshalla Rosenberga a kritickú reflexiu jeho aplikácie práve v podmienkach práce v nízkoprahovom zariadení.

Komunikácia s klientom môže byť, podobne ako aj iné premenné, tým faktorom, prostredníctvom ktorého dosahujeme to, o čom predpokladáme, že je našim profesionálnym cieľom. Vyššie spomenutí účastníci workshopov popisali skúsenosti, ktoré boli pre nich užitočné v pojmoch „akceptovanie pocitov“, „ponúknuť vzťah“, „schopnosť primeraným spôsobom reagovať na kontext“, „nadviazanie dialógu“, ak by som mal vybrať iba niektoré slovné spojenia. Komunikácii a medziľudským interakciám sú samozrejme v pregraduálnom, aj postgraduálnom vzdelávaní pomáhajúcich venované hodiny teórie aj sociálno-psychologického výcviku a všetci budúci odborníci sú tak nútení „učiť sa“, alebo „trénovať“ témy ako aktívne počúvanie, kladenie otázok apod. Čím je však jedinečná a odlišná komunikácia s klientom nízkoprahového programu, resp. s rizikovou mládežou? Je nutná špecifická príprava vzhľadom k cieľovej skupine? Ak áno, čo by mala obsahovať? Čím by mala byť odlišná, napríklad od prípravy budúcich psychoterapeutov, alebo iných pomáhajúcich? Zdá sa, že odpoveď na predložené otázky je jasná a z dostupných publikácií o téme je zrejme, že ak sa pracovník stretáva a vytvára kontakt so špecifickou klientskou skupinou (napríklad v jej prirodzenom prostredí), je nutné poznať, alebo spoznávať ich kultúru, ktorá obsahuje aj symboly, či vlastný jazyk skupiny. Zároveň by mal pracovník v kontakte prirodzený svet svojich klientov rešpektovať (napríklad aj tým, že sa snaží byť pre nich zrozumiteľným, alebo ovláda nuansy jazyka danej (sub)kultúry). Poznať svet klienta znamená všímať si ho, porozumieť mu a poznať vhodný jazyk, ktorý nás s klientom v rozhovore zbliži. Prejav pracovníka by samozrejme nemal byť umelý, alebo učený. Mal by byť čo najviac „prirodzený“, či „nenútený“. Zdá sa, že v praxi práce v nízkoprahovom zariadení môžu byť, pokiaľ ide o spôsoby a formy komunikácie, explicitne, alebo implicitne prítomné dve tendencie – tendencia komunikovať tak, aby to bolo pomáhajúce a tendencia byť čo možno najviac autentickým, či prirodzeným. Otázkou ostáva, v akej podobe sú tieto nároky zlučiteľné. Samozrejme, môžeme problematizovať aj našu schopnosť byť prirodzeným a autentickým (špecificky v blízkom kontakte s odlišnosťou). A napokon, môžeme sa pozrieť kritickou perspektívou aj na to, ako by mala vyzeráť komunikácia s klientom nízkoprahového programu, ktorá by sa dala označiť za pomáhajúcu, keďže, na rozdiel od iných oblastí pomáhania, je ťažšie oprieť sa o relevantné výskumy toho, čo práve tejto klientskej skupine „objektívne“ v kontakte „sedí“. Napokon, v neposlednom rade, to ako komunikujeme, nie je dané iba našim vzdelaním, našou kultúrou s ktorou sme identifikovaní, alebo našou osobnosťou a biografiou, ale aj profesionálnou rolou, ktorá je priesečníkom vlastných vedomých / nevedomých očakávaní od seba, očakávaní našich klientov a viac, či menej vedomých očakávaní organizácie v ktorej sme sa so svojou rolou identifikovali.

Prv než sa pustím do explorácie a popisu nenásilnej komunikácie, prístupu, ktorý vnímam ako voľbu, ktorá môže zlúčiť ambíciu byť autentickým a zároveň pomáhajúcim, chcel by som sa venovať kontextu, v ktorom sa v nízkoprahovom programe rozhovory „dejú“. Ak by sme si všimli medziľudské interakcie medzi pracovníkom a klientmi, videli by sme viacero rovín:

- Pracovník komunikuje individuálne s dieťaťom a kontakt iniciuje dieťa (napr. dieťa má záujem o dôverný rozhovor, alebo začne rozprávať s pracovníkom spontánne pri činnosti...)
- Pracovník komunikuje individuálne s dieťaťom a kontakt iniciuje on sám (napr. chce dieťaťu stanoviť hranice, niečo vysvetliť, oslovuje nového člena skupiny, začína kontakt...)
- Pracovník komunikuje so skupinou / viacerými, ktorí ho oslovujú (napr. vedie skupinovú diskusiu, je súčasťou skupiny pri aktivite...)
- Pracovník komunikuje so skupinou / viacerými, ktorých on oslovuje (napr. ponukou pre skupinu, alebo návrhom, ktorý do skupiny pri aktivite predkladá...)

V ideálnom prípade všetky tieto alternatívy vedú k možnosti vzájomného dialógu dvoch, alebo všetkých zúčastnených. Dialóg chápeme v zmysle intersubjektívneho zdieľania (prežívaného a skúsenosti) v reálnom priestore „tu a teraz“. Dyadická, alebo viacosobná komunikácia môže vyvstávať z predpokladov

- a. Som tu a chcem ťa/vás počúvať, porozumieť a možno aj zdieľať vlastnú skúsenosť (napríklad ak sa klienti na pracovníka s čímkol'vek obracajú a komunikáciu iniciujú)
- b. Som tu a chcem ti/vám povedať niečo, čo je pre mňa dôležité (najmä pri zadávaní hraníc v správaní detí, pri definovaní možností ako spolu tráviť čas apod.)

Keďže každé správanie je teleologické, každá interakcia má svoje jasné (pomenované) cieľ/zmysel, alebo je tento cieľ/zmysel skrytý, no aj tak v interakcii prítomný, čakajúci na objavenie. Zmysel interakcie sa tak vytvára v intersubjektívnom priesečníku zúčastnených, je podmienený tým, čo bolo, tým, čo môže byť a tým, čo je. V každom momente sa tak môže medziľudská komunikácia a prípadný dialóg (ako jej forma) zamerať na čokoľvek, na čo spoločne sústredíme našu pozornosť. Pracovník, aj mladý človek, si vo vzájomnej interakcii volia z nesmierného množstva alternatív na čo zamerajú pozornosť, pričom spôsob voľby je určený rôznorodými (a často nevedomými) premennými. Úlohou profesionálnej reflexie je skúmať tieto voľby, ktoré vedú ku konkrétnym interakciám. Jednou z možností, ktorá redukuje komplexnosť interakcií je už spomenutá rola pomáhajúceho pracovníka, jej atribúty a poslanie, inou možnosťou môže byť zámer pracovníka – napríklad byť v každom okamihu pomáhajúcim profesionálom v kontexte nízkoprahového programu. Nenásilná komunikácia je prístup, ktorý uľahčuje ľuďom vzájomné porozumenie tým, že kladie dôraz na:

- Vytvorenie kontaktu a prehĺbenie autentického vzťahu (všimnite si pojmy kontakt a autentický – čo tento koncept odlišuje od niektorých expertných psychoterapeutických systémov)
- Empatické, súcitné porozumenie druhému človeku (jeho prežívaniu, jeho svetu..., pričom súcit je tu chápaný ako spoluprežívanie emócií druhého, ako sú-cit)
- Zrozumiteľné vyjadrenie vlastných pocitov, potrieb a prosieb voči druhému

V jadre nenásilnej komunikácie stojí empatia. Empatia k sebe samému, ako aj empatia k svetu, ktorý nás obklopuje. Pozornosť, záujem a citlivé vnímanie toho, čo je „tu a teraz“, akceptácia toho, čo sa deje „vo vnútri“, alebo „v kontakte“ nás vedie k súcitnému a ohľaduplnému (nenásilnému) chápaniu a zaobchádzaniu nielen s druhými, ale aj so sebou samým. Nenásilná komunikácia je následne iba dôsledok nenásilia, ktoré sa stáva hodnotou v osobnom, súkromnom, alebo profesionálnom živote, v kontakte so sebou samým, ako aj s klientmi. Nenásilná komunikácia je ukotvená v humanistickej paradigme, sám jej zakladateľ Marshall Rosenberg bol žiakom Carla Rogersa, avšak, na rozdiel od čisto netechnicky postojovo orientovaného PCA prístupu, nenásilná komunikácia poskytuje aj konkrétne postupy, odporúčenia, či návrhy na čo sa (pri zachovaní základných humanistických postojov a hodnôt) v kontakte zamerať.

Jedným z odporúčení je využívať namiesto hodnotiaceho jazyka, jazyk popisný. V kontexte nízkoprahovej práce, špecificky potom práce s mládežou, považujem za užitočné všimnúť si

konkrétne správanie a konkrétne výroky klientov a reagovať na ne, namiesto toho, aby sme pri reakciách vychádzali z našich uzáverov, hodnotení alebo predpokladov.

Príklady rozdielov medzi pozorovaním a hodnotením (Rust, 2006)

Hodnotenie	Popis skutočnosti / pozorovanie
<i>Si sebec...</i>	<i>Keď vidím, že prestieraš stôl iba pre seba a nie pre ostatných...</i>
<i>Ten je tak strašne ukecaný</i>	<i>Fero rozpráva už 15 min. bez prestávky a Mária nič nehovorí...</i>
<i>Tie deti mi poriadne lezú na nervy</i>	<i>Deti hrajú od dnešného rána futbal...</i>

Podobne, aj vyjadrenie porozumenia pracovníka môže začať tým, že si všimne a popíše čo videl a počul (napr. ...*Počul som, že si povedala, že Beáta je sviňa... je to tak?*)

Nenásilná komunikácia kladie veľký dôraz na reflexiu pocitov u klienta, resp. reflexiu pocitov pomáhajúceho. Zároveň je v nenásilnej komunikácii dôležité prepájať pocity s naplnenými / nenaplnenými potrebami. Toto pomáha klientom uvedomiť si, po čom túžia, čo je v ich živote dôležité (stalo sa, alebo im to chýba) a čo spôsobuje, že sa cítia tak, ako sa cítia. Podobne, pracovník, ktorý vyjadruje pocity a preberá za ne zodpovednosť, stáva sa pre dieťa transparentným a potenciálne aj zrozumiteľným partnerom v rozhovore. Pri komunikácii o prežívanom je dôležité byť stručný, ako v reflexii toho, čo empaticky cítime, tak aj vo vyjadrení toho, ako sa máme ako pomáhajúci.

Príklady popisu pocitov bez obvinenia a hodnotenia (Rust 2006)

Miešanie pocity a interpretácie	Pocit bez hodnotenia
<i>Cítim sa oklamaná</i>	<i>Som rozčúlená, pretože vo vzťahu potrebujem úprimnosť</i>
<i>Tie tvoje reči ma totálne unavujú</i>	<i>Som vyčerpaná a teraz potrebujem prestávku</i>
<i>Nevšímaš si ma!</i>	<i>Som zúfalá, pretože potrebujem viac podpory</i>
<i>Cítim, že ma ignorujete</i>	<i>Som neistá, pretože by som bola rada rešpektovaná</i>

Empatické vyjadrenie pocitov, ktoré spolu prežívame s druhou stranou vedie k blízkosti, ktorá pomáha hlbšiemu kontaktu (pokračovanie vyššie spomenutého príkladu s Beátou: ...*asi ťa to nahnevalo keď ti nepomohla so stolmi... možno sklamalo?...*) Empatia s dieťaťom by mala byť zrejmá aj z paralingvistiky a neverbálnych prejavov.

Ďalšou možnosťou ako nenásilne komunikovať je reflektovať potreby druhej strany, resp. popisovať vlastné. Opäť ponúkam pokračovanie príkladu: ...*hnevá ťa, že ti Bea nepomohla a chceš aby to bolo medzi vami fér?... možno, aby rešpektovala, keď ju o niečo požiadaš?...* Naplnené, resp. nenaplnené potreby sú jedným z kľúčových zdrojov, ktoré sýtia naše emocionálne stavy. To, ako sa majú naši klienti, aj to ako sa máme my, do značnej závislosti na tom, či majú/máme naplnené potreby, či túžby. Ak vo vzťahu popisujem vlastné nenaplnené potreby neobviňujúcim spôsobom, stávam sa pre druhého zrozumiteľným a náš kontakt vytvára priestor pre blízkosť.

Príklady neobviňujúceho vyjadrenia potrieb (Rust, 2006)

Nie som v kontakte s potrebami	Potreba spojená s pocitom
<i>Som smutný, pretože si ma opustila</i>	<i>Som smutný, pretože mi chýba spojenie a blízkosť</i>
<i>Mám strach, pretože si mi o sebe nedala vedieť</i>	<i>Mám strach, pretože potrebujem kontakt a istotu</i>
<i>Vykašľal si sa na mňa</i>	<i>Som smutná, pretože potrebujem viac podpory a záujmu</i>
<i>Som nervózna pretože sa ťuchceš</i>	<i>Som napätá, pretože by som o svojom čase rada rozhodovala sama</i>

Napokon, v kontexte nenásilnej komunikácie, rozlišujeme medzi prianím, či prosbou a nárokom, či požiadavkou. Autori nenásilnej komunikácie odporúčajú vyjadrovať konkrétne prosby, ktoré sú opäť popisné a zrozumiteľné... Prosby (a tým aj hranice v kontakte s dieťaťom) vyjadrujeme s úctou a prípadne navrhujeme možnosti, alebo alternatívy, ako voľby, z ktorých si môže mladý človek vybrať.

Rozdiel medzi požiadavkou a konkrétnou prosbou (Rust, 2006)

Požiadavka	Prosba o konkrétne konanie
<i>Prosím, rešpektuj moje súkromie</i>	<i>Prosím, keď vstupuješ do mojej izby, zaklop.</i> <i>Bolo by to možné?</i>
<i>Konečne ma už počúvaj!</i>	<i>Môžeš mi prosím ťa povedať, čo si počul?</i>
<i>Upratuj si v byte po sebe!</i>	<i>Môžeš si, prosím, teraz upratať v kuchyni veci, ktoré si použil</i>
<i>Chcem, aby sa so mnou zaobchádzalo rovnocenne</i>	<i>Prosím, rozdeľ ten honorár na polovicu</i>

Medzi výhody tohto modelu radím jeho schopnosť oprieť sa o to, čo je zrejmé a popísať to. Stručnosť a zrozumiteľnosť otvára priestor k základnej zhode na tom, čo je objektívne v správaní, či konaní. Bez takejto zhody na tom, čo je zrejmé, je náročné otvárať nové, alebo hlbšie témy, keďže nemáme istotu, že nám dieťa rozumie, alebo s nami súhlasí v tom, čo vidíme, alebo sme počuli. Popis bez hodnotenia, alebo prosba bez hodnotenia sú však náročné, keďže si vyžadujú špecifické zručnosti, tréning a prax. Prístup zároveň ponúka orientáciu v prežívaní klienta tým, že si pracovník v kontakte s klientom všima a následne sa zameriava na pocity, potreby, či túžby. Toto zameranie pomáha v kontakte pri súcitnom a empatickom porozumení, ale aj pri riešení nedorozumení a konfliktov medzi pracovníkom a klientom.

Nenásilná komunikácia má aj svoje obmedzenia. Rosenberg ju považuje za „univerzálny jazyk, ktorý sme zabudli“, no tento univerzálny jazyk sa stáva prirodzeným v prípade, že si ho pracovník osvojí, čo stojí isté úsilie a čas. Zároveň niektoré potreby, či túžby najmä ak ich pracovník popisuje veľmi abstraktne, nemajú klienti v nízkoprahových programoch šancu uchopiť, keďže ich skúsenosti s významnými vzťahovými osobami im často nedopriali adekvátne diferencovanie prežívanej potreby. Výroky pracovníkov o potrebách tak nemusia byť porozumené a akceptované. Na druhej strane si myslím, že práve reflexia pocitov a prepojenie pocitov a potrieb klientov v reflexiách, ktoré ponúka pracovník, môže dieťaťu pomôcť s tým, čo mu často nebolo dopriate, napríklad v jeho primárnej rodine, čiže s pomenovaním, porozumením a prijatím prežívaného, nech už je to myšlienka, pocit, alebo potreba.

Predpokladám, že okrem nenásilnej komunikácie môžu pracovníci nízkoprahových programov využívať aj ďalšie inšpirujúce komunikačné prístupy, ktoré rešpektujú vnútorný svet klienta, jeho špecifiká a kultúru a otvárajú priestor pre dialóg, ktorý neutláča. Zaujímavými sú napr. Gordonov tréning komunikačných zručností, komunikácia, ktorá sa využíva v kontexte hrovej terapie, transakčná analýza, adleriánsky prístup logických dôsledkov, alebo neurolingvistické programovanie. Pre budúcnosť môže byť zaujímavé skúmať, ktoré z týchto inšpirujúcich zdrojov najlepšie „sedia“ naturelu odbornej práce kontaktných pracovníkov v nízkoprahových zariadeniach.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

RUST, S. *Když žirafa tančí s vlkem*. Praha: ANAG, 2006. 978-80-726

AUTOR

Mgr. Vladimír Hambálek

Coachingplus

Cabanova 42

841 02 Bratislava

+421905 323 201

hambalek@coachingplus.org

<http://www.coachingplus.org/>

NÍZKOPRAHOVÉ PROGRAMY – VÝZVY, KTORÉ ZDOLÁVAME

Peter KULIFAJ

Abstrakt: V príspevku sa autor zamýšľa nad mŕľníkmi a výzvami, ktoré museli organizácie zvládnuť či už v oblasti metodiky, legislatívy a tiež nájdania si svojho miesta v systéme služieb pre deti a mládež.

Kľúčové slová: nízkoprahové programy, sociálne služby

Nízkoprahové programy, koncept založený na vzťahu a dôvere, otvoril dvere možností práce s deťmi a mládežou. Myšlienka „sprevádzania“ mladých obdobím dospievania nebola síce žiadnou revolúciou, no nízkoprahové programy uchopili a spojili do jedného celku viacero dôležitých prvkov. Či už myslíme na princípy, ktoré znižujú bariéry k využívania služieb klientom alebo na široké spektrum metód práce, ktorá umožňuje „efektívne sprevádzania“ klienta v rôznych životných situáciách.

Ako iné systémy, aj tento koncept stál počas svojej, približne 15-násť ročnej histórie, na rázcestí niekoľko krát. Boli a sú pred nami výzvy, ktoré je potrebné reflektovať a reagovať na ne. Sú to najmä otvorené etické dilemy, otázky z oblasti priamej práce, neustále úvahy o finančnej udržateľnosti a mnohé ďalšie oblasti. V tomto období sa praktikom a teoretikom podaril niektoré z otázok uspokojivo zodpovedať. O iných sa diskutovalo bez významnejšieho výsledku (napr. „večná“ téma ohlasovacej povinnosti), o ďalších prebieha diskusia. Domnievam sa tiež, že pred nami sú aj výzvy, ktoré zostávajú v súčasnej dobe zatiaľ len veľmi málo pomenované. Skôr či neskôr však vyplávajú na povrch a významne zasiahnu do toho, akým smerom sa bude myšlienka a realizácia nízkoprahových programov pre deti a mládež uberať.

Rád by som vám predstavil niektoré z týchto výziev a uviedol pri nich pár svojich úvah.

- **Nízkoprahové programy nie sú len pre deti a mladých žijúcich v sociálnom vylúčení**

Tento obraz sa nízkoprahové programu podarilo postupne vybudovať. V prvých rokoch konceptu bola totiž „silným“ argumentom skutočnosť, že práve nízkoprahové princípy umožňujú pritiahnuť deti a mladých, ktorí vykazujú rizikové správanie. Ostatne, aj jedna z prvých definícií nízkoprahu hovorila o cieľovej skupine tých, „ktorí sa vyhýbajú štandardnej inštitucionálnej pomoci alebo ju aktívne nevyhľadávajú a u ktorých je dôvodný predpoklad nutnosti a účelnosti takejto pomoci.“ (A. Herzog, P. Klíma, Éthum, 2003)

Spektrum organizácií, ktoré sa hlásili k nízkoprahovým princípom sa postupne rozširovalo. Tieto organizácie nepracovali len s klientmi, ktorí by explicitne vykazovali znaky uvedené v definícii vyššie. Vďaka tomu sa tvorila nová identita a čoraz častejšie sa šírili myšlienky a možnosti poskytovania služieb pre sídliskovú i vidiecku mládež, pre mladých so špecifickými záujmami a ďalšie skupiny. Slovník pracovníkov sa prirodzene obohatil o častejšie narábanie s pojmami ako primárna prevencia, rozvoj sociálnych zručností, kariérne poradenstvo a ďalšie.

- **Nízkoprahovosť neznamená bezbrehosť**

Častou otázkou a niekedy aj presvedčením odbornej i laickej verejnosti bolo, že nízkoprahové kluby a terénne programy fungujú bez akýchkoľvek pravidiel. Opäť ako v prípade prvej tézy, prax ukázala niečo iné. Existencia vzdelávania v SR i v zahraničí (najmä prostredníctvom Českej asociácie streetwork) umožnila pracovníkom a pracovníčkam lepšie uchopiť prácu s pravidlami a dostať do povedomia, čo znamená princíp „nízkoprahové naladenie pracovníka“. Áno, tento model pracuje s klientom a hranicami inak, ako iné prístupy práce s mládežou. No

považovať ho za koncept bez pravidiel s predstavou, že za dverami klubov vládne anarchia bolo a je spôsobené len neznalosťou fungovania nízkoprahových programov pre deti a mládež.

- **Nie každý priestor pre mladých, ktorý je ľahko dostupný je nízkoprahovým klubom/programom**

Túto tézu považujem za dôležitú a zároveň stále veľmi problematickú. Stav, kedy pomenujeme priestor nízkoprahových klubom, a on ním z hľadiska metodológie nie je (t.z. nie je dodržané uplatnenie základných princípov), je systémovým problémom. Predstavte si situáciu, že máte nápad vytvoriť priestor pre mladých (alebo ste aktívnym mladým človekom, ktorý sa na túto úlohu podujme). Zabezpečíte priestory, prvé vybavenie – pravdepodobne pomôcky na voľný čas. Ako tento priestor nazvete? Možno klubovňa či mládežnícke centrum. Začnete si vytvárať vzťahy s ľuďmi, ktorí robia podobnú činnosť. Postupne sa obzeráte po grantových výzvach, aby ste mohli uskutočniť zaujímavé podujatia. Zistíte, že potrebujete jasnejšiu identitu, zaradiť sa k niečomu, čo už existuje. Pátranie vás privedie k pojmu nízkoprahový klub. Povieť si: „Veď aj k nám môžu chodiť mladí „len-tak“. Budeme aj my nízkoprahovým klubom“. Ak ste sa začali hlbšie zaujímať o tento program, vzdelávať sa, snažíte sa pochopiť význam jednotlivých princípov – výborne. Ak ste však ostali iba pri názve odhliadnuc od toho, že dôležitou súčasťou je napríklad kontaktná práca, poskytovanie sociálnych služieb či realizácia preventívnych programov, bude to málo. A teraz to dôležité. Nemali toho veľa na výber, pretože v systéme chýba pomenovanie širšieho spektra programov pre mladých. Výzvou pre nás tak je pomenovanie odtieňov, viacerých foriem práce a programov, ktoré by definovali odlišnú zodpovednosť vo vzťahu ku klientovi a spoločnosti, než majú nízkoprahové programy spĺňajúce väčšinu odborných štandardov.

- **Sociálne služby sú dôležitým aspektom konceptu, voľnočasové aktivity podporným nástrojom**

Z vlastnej skúsenosti viem, že túto myšlienku je potrebné často si uvedomovať. Tendencia ostať len pri ponuke voľnočasových aktivít je silná. Dôvodov je viacero. Prvým z nich je presvedčenie niektorých pracovníkov a pracovníčok, že nízkoprahový program je len o poskytnutí priestoru pre zmysluplné trávenie voľného času (tento dôvod čiastočne súvisí s predchádzajúcou tézou). Iným dôvodom býva náročnosť poskytovania sociálnych služieb alebo tiež náročnosť využitia voľnočasových aktivít ako nástroja na rozvoj sociálnych či iných zručností. V tomto smere sa vyžaduje skúsenosť ľudí pôsobiacich v programoch, tiež kvalitné teoretické zázemie i samotná schopnosť „kontaktnéj práce“. Iste môže, najmä v prvých mesiacoch či rokoch existencie programu ponuka voľnočasových aktivít prevažovať. Postupom času by sa však tento pomer mal vyrovnávať. Perspektívou programu by nemalo byť pôsobenie kvôli voľnočasovým aktivitám ako takým, ale možnosti sprevádzania klienta životom vďaka vybudovanej dôvere a profesionálnemu vzťahu.

- **Legislatívne vymedzenie a prax nízkoprahových programov pre deti a mládež by mali byť v maximálnom možnom súlade**

Služba Nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu je definovaná Zákomom o sociálnych službách. Táto definícia len z veľmi malej časti odzrkadľuje skutočnosť nízkoprahových programov tak, ako ich vidia dlhoroční praktici i odborná literatúra. Pre klienta to môže byť menej podstatné, pre samotné organizácie by potencionálne dôsledky mohli znamenať veľa. V tomto smere je obrovskou výzvou a budúcou témou otázka vzťahu nízkoprahových denných centier pre deti a rodinu, ktoré sú oficiálne registrované a tých, ktoré síce pracujú v súlade s nízkoprahovou filozofiou, no registrované nie sú. Už v súčasnej dobe vzniká paradoxná situácia, kedy je v registri zapísaných viac verejných poskytovateľov (teda miest a obcí) ako

neverejných poskytovateľov (občianske združenia, neziskové organizácie). I keď organizácii, ktoré pracujú týmto spôsobom je výrazne viac. Napríklad v Bratislavskom samosprávnom kraji, kde pôsobia prvé nízkoprahové kluby a terénne nízkoprahové programy, ktoré vznikli skôr ako zákon tento pojem vôbec poznal, nie je v súčasnosti registrovaný ani jeden poskytovateľ – či už verejný alebo neverejný.

Dovoľte krátku poznámku bokom: Túto situáciu „prorokovali“ už pred pár rokmi niektorí pracovníci, ktorí sa každoročne zúčastňovali konferencií Českej asociácie streetwork a boli s ňou intenzívnejšie v kontakte. Kopírujeme totiž len situáciu, ktorá nastala v Českej republike. Obdobne by sme v týchto časoch mohli hovoriť o tom, že čoskoro nás čaká uzatváranie kontraktov a organizácie by sa mali pomaly obzerať po evidenčných programoch, ktoré by efektívne zaznamenávali priebeh práce s klientom. Sú tu aj ďalšie témy, o ktorých sa môžeme počuť zo skúsenosti našich kolegov a dokonca predísť niektorým veciam, ktoré viac či menej poškodili programom v ČR.

Táto skutočnosť znamená výzvu nie len pre jednotlivé organizácie, ale tiež Asociáciu NPDM. Treba sa intenzívnejšie venovať tomu, ako bude vyzeráť legislatíva v tejto oblasti, s dôrazom na maximálny súlad s praxou. V neposlednom rade by mohlo byť jej úlohou asistovať nízkoprahovým programom v procese registrácie či nadväzovania spolupráce s mestami a obcami, ktoré majú tento typ programu registrovaný. Nakoľko verejní poskytovatelia sú len v malom kontakte so sieťou nízkoprahových programov (ak vôbec), je len veľmi ťažké posúdiť ako vnímajú nízkoprahovú filozofiu a uplatnenie jej princípov. Tento stav je príležitosťou dostať myšlienku nízkoprahovosti ešte viac na verejnosť. Nesie so sebou však aj riziko, že verejní poskytovatelia uchopia koncept spôsobom, ktorý sa odkloní od pôvodného poslania.

Pomenovať by bolo možné viacero ďalších výziev. Viaceré organizácie si napríklad uvedomujú, že by mohli poskytovať služby aj rodičom detí a mladých, ktorí sú klientmi programu. Práca s rodinou nie je aktuálne dostatočne rozpracovaná, diskusia sa práve začína. Jednou z prvých otázok je aj to, či je vôbec zapojenie rodičov vôbec žiaduce a čo by to znamenalo pre klientov? Otázok je viacero a je skvelé, že sa kladú. To je to, čo pre rozvoj oboru isto potrebujeme.

Inou nemenej podstatnou výzvou je oblasť merateľnosti efektivity poskytovaných služieb. Téma, ktorá trápi nielen nízkoprahové programy, ale i iné formy práce, ktorých ciele sú definované skôr kvalitatívne a najmä v dlhodobejšom horizonte. Osobne vidím životy viacerých mladých ľudí, ktorí vyťažili z programu, teda skôr zo vzťahu pre ktorý program vytvára priestor, a posunuli sa výrazne ďalej. V OZ Mládež ulice, kde som 7 rokov pôsobil ako terénny pracovník ich bolo nespočetne veľa. Pravdou je, že sme sa vždy snažili hľadať kritéria, ktoré by nám umožnili posúdiť význam našich služieb. Do istej miery sa nám to podarilo. V tomto smere je však stále na čom pracovať.

Poslednou tézou, ktorú si Vám dovoľujem ponúknuť bez bližšieho popisu je názor, že nízkoprahové programy by mali byť schopné definovať svoju zodpovednosť v sociálnom systéme vo vzťahu k iným inštitúciám a klientovi. Predstavu toho, čo by to mohlo znamenať ponechávam na Vás (napríklad vo vzťahu ku školám, sociálnej kuratele atď.).

Iste by bolo možné písať o množstve iných výziev. Možno sa vám práve vynárajú ďalšie, špecifické pre vaše prostredie. Nízkoprahové programy pre deti a mládež sú živým systémom, a toto je toho dôkazom. Budem veľmi rád, ak sa budú otvárať stále nové témy, ktoré nám umožnia poskytovať stále lepšie a lepšie služby.

Nízkoprahové denné centrum prevádzkuje aj organizácia Člověk v tísni, o.p.s. - pobočka Slovensko v rámci projektu „PIN- Komplexný program integrácie obyvateľov sociálne vylúčených lokalít na trh práce“. Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HERZOG, A. - KLÍMA, P. – ET AL. 2003. *Práce s neorganizovanými dětmi a mládeží - vymezení pojmů a základního odborného rámce*. KONFERENCE ÉTHUM, 2003, Č. 39.

AUTOR

Mgr. Peter Kulifaj

Člověk v tísni, o.p.s. - pobočka Slovensko

Svoradova 5, Bratislava

peter@streetwork.sk

0911 791 716

www.peopleinneed.sk

www.nizkoprah.sk

SKUPINOVÁ PRÁCA V NZDM CIRKUS

Stanislava KERNOVÁ - Zuzana JANČOVÁ

Abstrakt: *Ústrednou témou nášho príspevku je skupinová práca v Nízkoprahovom klube pre deti a mládež Cirkus. Autorky vychádzajú z dvoch kľúčových kapitol. Prvú kapitolu tvorí teória k uvedenej téme. Autorky sa venujú skupinovej práci, skupinovej dynamike, štruktúre skupiny a technikám v skupinovej práci. V druhej kapitole autorky uvádzajú štatistiku kontaktov na skupinovej práci v NPDM Cirkus od roku 2010 – 2012.*

Kľúčové slová: *skupinová práca, neorganizovaná mládež, nízkoprahový program pre deti a mládež*

ÚVOD

Pre výber tejto témy sme sa rozhodli práve preto, že pociťujeme jej potrebnosť a využitie za veľký prínos a obohatenie práce s neorganizovanou mládežou. Mimoriadne dôležitým momentom pri práci so skupinou detí a dospievajúcich je potreba prežívať nespochybnenú dôveru k vedúcemu/jej skupiny, citovú istotu a bezpečie vo vzťahu k nim. Vedúci/a skupiny má pred sebou veľmi ťažkú úlohu. Nevyhnutne sa musí snažiť byť empatický/á, prijímajúci/a, pozorný/á ale predovšetkým tiež autentický/á, pravdivý/á k skupine i jednotlivcom v nej. Ak by sa to vedúcemu/jej skupiny podarilo, môže u detí naštartovať proces sebaaktualizácie. Predovšetkým v prípade „neorganizovanej mládeže“ je mobilizácia ich vlastných síl významným momentom, pretože ich najväčším problémom je často rezignácia na vlastný osud, nedostatok dôvery vo vlastné sily, alebo nedostatok odvahy pokúsiť sa dosiahnuť želanú zmenu, ale tiež aj nezáujem o zmenu nevhodných pomerov. Treba mať na pamäti, že deti skôr konajú ako sa vyjadrujú (napr. skôr agresívne zaútočia ako vyjadria svoj hnev). Je úlohou vedúceho/jej skupiny, aby „odchytával/a“ takéto signály a vedel s nimi pracovať. Vedúci/a skupiny by mal/a byť flexibilný/á a vedieť reagovať na dané potreby klientov/iek. Prostredníctvom tohto príspevku Vám chceme ponúknuť náhľad k priebehu a účelu skupinovej práce s neorganizovanou mládežou.

1 SKUPINOVÁ PRÁCA

Na úvod nášho príspevku by sme si rady položili otázku, čo prináša skupinová práca našim klientom/ kam? Myslíme si, že skupinovou prácou sa klienti/ky učia pracovať v tíme, prirodzene sa zapájajú do pracovnej aktivity. Vytvára sa im priestor pre presadenie vlastných názorov, postojov. Rozvíjajú si osobné zručnosti a schopnosti. Podľa nášho názoru má skupinová práca nezastupiteľné miesto v nízkoprahových zariadeniach. Ponúka im možnosť ako tráviť zmysluplne svoj voľný čas. Hlavným cieľom skupinovej práce s našimi klientmi/kami je prevencia pred sociálno – patologickými javmi. Zároveň sa snažíme pomocou filozofie Harm Reduction minimalizovať riziká spojené s výskytom sociálno – patologických javov.

Havránková (In Matoušek, 2003) hovorí o skupinovej praxi ako o nezastupiteľnej a zásadnej súčasti sociálnej práce. Nielenže šetrí čas profesionálov, ale zároveň ponúka niektoré možnosti, ktoré individuálna práca s klientom/kou ponúknuť nemôže.

Cieľom skupiny je skupina sama – priestor, ktorý dáva svojim členom, aby mohli naplňovať svoje psychické a sociálne potreby. Tieto skupinové procesy sú prirodzené a prebiehajú v skupinách každého typu. Môžu mať zdravú, aj patologickú formu a dôsledky. Skupina môže byť v náročnom období dospievania pre svojich členov pozitívnou podporou. To platí dokonca aj o skupinách v rizikovom prostredí (Bartoňová, 2005).

Sociálny pracovník/čka nemôže byť schopný mobilizovať a vyvinúť dostatočný vplyv na všetkých svojich klientov/ky pri individuálnych formách sociálnej práce. Aby dosiahol cieľ, môže použiť skupinovú sociálnu prácu, pri ktorej sa ľudia ovplyvňujú priamym vzájomným

pôsobením. Je to najlepší spôsob, ako pomocou ľudí, ktorých spojuje podobný problém. V skupine si uvedomia, že nie sú osamelý, že rovnaké problémy a starosti ich zaraďujú do skupiny rovnako postihnutých ľudí, ktorá má pomôcť v hľadaní a nájdení ciest a zručností, ktorým by svoj problém vyriešili (Novotná - Schimmerlingová 1992).

Ako uvádzajú vyššie uvedený autory/ky skupinová práca má nezastupiteľné miesto v sociálnej práci. V rámci nízkoprahových programov ponúka klientom/kám ľahko prístupnú službu. Umožňuje skupine ľahšie a rýchlejšie dosiahnuť daný cieľ.

Skupinová práca v Nízkoprahovom klube pre deti a mládež CIRKUS je viazaná na samotný chod klubu. V súčasnosti sa skupinová práca realizuje jedenkrát do týždňa a to v stredu. Skupinu vedú vždy dvaja vedúci/ce, ktorí/é sú tvorení z pracovníkov/čok klubu, samotnú skupinu tvoria klienti/ky klubu na základe dobrovoľnej účasti na skupinovej práci.

1.1 SKUPINOVÁ DYNAMIKA

Skupinová práca v značnej miere zameriava pozornosť na skupinovú dynamiku, “ktorá sa zaoberá pôsobením skupinových procesov na jednanie jednotlivých členov a zákonitostami interakcie ako medzi jednotlivcom, tak medzi skupinami” (Kern et al., IN Kulifaj, 2008).

Skupinovú dynamiku chápeme ako nosnú a hybnú silu skupinovej práce.

Kožnar, 1992 definuje skupinovú dynamiku ako súhrn komplexných a vzájomných síl i protisíl pôsobiacich v spoločnom sociálnom prostredí, v skupine. Skupinová dynamika je daná celkovým skupinovým dňaním, cieľmi, normami a štruktúrou, pozíciami a rolami v skupine, skupinovými interakciami a vývojom skupinových vzťahov aj celej skupiny.

Od skupinovej dynamiky sa ďalej odvíjajú pravidlá skupiny, ktoré ju ovplyvňujú. Skupinová práca s neorganizovanou mládežou si vyžaduje úpravu pravidiel klasického klubu. Počas skupinovej práce sa dodržiavajú pravidlá nízkoprahovosti, ktoré sú zvýšené. Platia rovnaké pravidlá ako počas bežných služieb klubu a zároveň sú vytvorené aj pravidlá na skupinovú prácu, a to:

- Stredy sú výnimočné.
- Skupinové stredy sa začínajú o 17:30 hod a končia sa o 19:30 hod. Medzi aktivitami je 15 minútová prestávka.
- Ak klient počas skupinovej práce odíde, už sa nemôže na danú skupinu vrátiť.
- Ak rozpráva jeden, ostatní mlčia – počúvajú.
- Zákaz vynášania informácií z klubu!
- Pravidlá z pondelka, utoroku, štvrtku a piatku platia aj v skupinovú stredu (Ak fajčím, tak za plotom; Rešpektujem pracovníka/čku; K ľuďom sa správam slušne a bez akýchkoľvek prejavov násilia; Do klubu nevodím zvieratá, Ak som pod vplyvom, ostanem vonku; vážim si majetok klubu, starám sa a chránim ho; v klube nepoužívam dopravné prostriedky; V klube hovorím slušne, bez nadávok).

Počas skupinovej práce s klientmi/kami sa využívajú štrukturované aktivity, ktoré majú na zodpovednosť vedúci/e skupiny. Témy skupinových prác sú dohadované medzi pracovníkmi/čkami klubu vopred, taktiež medzi klientmi/kami zariadenia. Napr.:

- Zoznámenie – vzájomné zoznámenie, zoznámenie s pravidlami skupinovej práce,
- Sebapoznávanie a poznávanie iných – prostredníctvom hlbšieho poznania seba samého prejsť k zefektívneniu komunikácie s inými,
- Dôvera – prostredníctvom hlbšej komunikácie a hrových aktivít prejsť k uchopeniu dôvery medzi klientmi/kami navzájom (manuál NPDM CIRKUS).

1.2 ŠTRUKTÚRA SKUPINY

Štruktúra skupiny môže byť formálna, v tom prípade si ju určuje a tvorí daná organizácia, v ktorej skupina vzniká. Neformálnu skupinu si vytvára skupina samotná, vďaka

interpersonálnych interakcií medzi účastníkmi skupiny. Účastníci skupiny získavajú rôzne pozície, role v skupine a taktiež sa formuje kohézia a tenzia skupiny.

1.2.1 ROLE V SKUPINE

Nachádzajú sa v dimenziách: obľúbenosť a vplyv. V kategórii vplyvu sa nachádzajú tí/tie, ktorí/é majú určitú moc rozhodovať, riadiť a „ovládať ostatných/é“ – nazveme ich **šéfovia alebo vedúci**, ktorí/é disponujú prirodzenou autoritou, sú rozhodní/é, asertívni/e, racionálni/e, pracovití/é, spoľahliví/é, aktívni/e a istí/é. Avšak šéfovia nemusia nutne mať najväčšie sympatie ostatných členov skupiny.

Hviezdy sú tí s najsilnejšou emočnou odozvou. Charakteristické je pre nich sociálne cítenie a emocionálna inteligencia, sú spoločenski/é, veselí/é, zábavní/é, nekonfliktní/é a srdeční/é. Hviezdy však môžu byť populárne aj vďaka nejakej schopnosti (napr. ak niekto vyniká v športe), no aj vďaka materiálnemu zabezpečeniu (napr. nosí značkové oblečenie), či vzhľadu.

Rolu **šašov** zaujímajú, ktorí sú „zabávačmi“, podporujú smiech a zábavu. Niekedy nemusia byť šašovia obľúbenými, uznávaní sú len vtedy, keď ostatných bavia. Šašovia môžu baviť druhých na úkor seba, ale aj na úkor slabších jedincov v skupine.

Čierne ovce / outsideri bývajú málo prijímaní, nedocenení/é, pre skupinu sú málo prítiažliví/é, sú im ľahostajní/é, nesympatickí/é a skupina má k nim odmietavý postoj. Outsider môže byť ten/tá, kto je nielen „vystrkovaný/á“ na okraj záujmu („Ja si k nemu/k nej nesadnem!“), „No určite, nič s ním/s ňou robiť nebudem!“ (...), no môže byť aj opomínaný/á. O obetnom baránkovi hovoríme v súvislosti s patologickým javom, a to šikanovaním.

Jednou z rolí môže byť aj rola **izolátorov/samotár**. Pre nich je charakteristické, že sa nezaujímajú o život v skupine, žijú na jej okraji a samotná skupina ich ignoruje.

Ďalšie role v skupine: provokatér, agresor, opozičník, ochranca, miláčik, trpiteľ, ... Jednotlivé role sa nemusia nachádzať v štruktúre každej skupiny, môžu byť len niektoré z nich (Špecifiká práce s deťmi a mladistvými, 2012).

1.3 SKUPINOVÁ PRÁCA FORMOU HIER A TECHNÍK

Podľa Hermochovej sa v skupinovom dianí odohráva trojstupňový proces:

- účastníci vstupujú do sociálne bezpečnej situácie, psychicky sa uvoľnia, a to im umožňuje, aby sa správali inak, ako zvyčajne,
- v stave vnútorného uvoľnenia skúmajú a skúšajú nové formy správania, pričom vzhľadom na uvoľnený stav odstraňujú mnohé zábrany a stávajú sa preto tvorivejšími,
- pred návratom do reálneho prostredia sa účastníci rozhodnú pre niektorú z efektívnejších foriem správania a snažia sa nacvičiť, či natrénovať.

Z našich skúseností môžeme povedať, že pri skupinovej práci vnímame značnú mieru zmeny správania u klientov/iek. Ľahšie sa s nimi pracuje, sú otvorení/é, komunikatívni/é. Ich hranice sa znižujú a zvyšuje sa priestor pre spoluprácu.

Prečo hry a techniky sú dobré?

Zjemnenie vnímania – naučíme sa presnejšie vnímať svoje vlastné zmyslové informácie, pocity, city, myšlienky, nápady, fantázie, obavy a potreby a to nielen u seba ale aj u druhých.

Prehlbenie zodpovednosti – vytvára sa a prehľbuje vnútorný postoj k udalostiam a veciam, uvedomujeme si, že vo svojom správaní máme možnosť voľby – my sa môžeme rozhodnúť čo chceme a nie druhí za nás. **Vyjadrovanie pocitov** – je dovolené sa slobodne vyjadrovať, svoje postoje, myšlienky a city, čím sa viac zaoberáme svojimi myšlienkami, uvedomujeme si ich, môžeme sa rozhodnúť či ich chceme alebo nechceme vysloviť.

Sebaakceptácia - v hrách je zdôrazňovaný význam pozitívneho postoja k sebe samému, k vlastnému vývoju a vlastným možnostiam. K tomu, aby osobnosť mohla získať kladný postoj k sebe samému je nutné, aby sa stala menej závislou na názoroch a postojoch iných.

Zároveň je veľmi dôležitým momentom pre akceptáciu seba samého aj vyjadrenie akceptácie zo strany vedúceho skupiny.

Akceptovanie druhých - tolerancia a rešpekt k názorom, pocitom a správaniu sa druhých ľudí. Vo svojich dôsledkoch to znamená, že druhému patrí rovnaký priestor ako si nárokuje ja sám. Zahŕňa to zároveň aj odvahu riešiť konflikty.

Nezávislosť správania sa - každé jednotlivé dieťa si rozvíja zodpovednosť samé za seba i svoje správanie sa – to je základom možnosti priblížiť sa k druhým a zároveň si zachovať slobodu rozhodnúť sa inak.

V NPDM Cirkus v rámci skupinovej práce používame spomedzi techník najmä Brainstorming. Klienti/ky môžu tak rozvíjať svoje komunikačné zručnosti, kreativitu, fantáziu. Takisto je vysoký záujem najmä od klientov/iek o preventívne filmy. Táto technika je „odrazovým mostíkom“ pre motiváciu klientov/iek spolupracovať.

Medzi hlavné zásady brainstormingu patria:

1. *Pravidlo zákazu kritiky*

Pri tvorbe nápadov sa zakazuje akákoľvek kritika vrátane kritiky v skrytej alebo neverbálnej podobe (úšklábok, mávnutie rukou a podobne).

2. *Pravidlo uvoľnenia fantázie*

Každý sa má usilovať čo najviac uvoľniť fantáziu a predstavivosť a riadiť sa zásadou, že najneobvyklejšie a zdanlivo najabsurdnejšie návrhy môžu byť najlepšie alebo k nim môžu viesť.

3. *Pravidlo čo najväčšieho počtu nápadov*

Každý sa musí usilovať vyprodukovať čo najviac nápadov.

4. *Pravidlo vzájomnej inšpirácie*

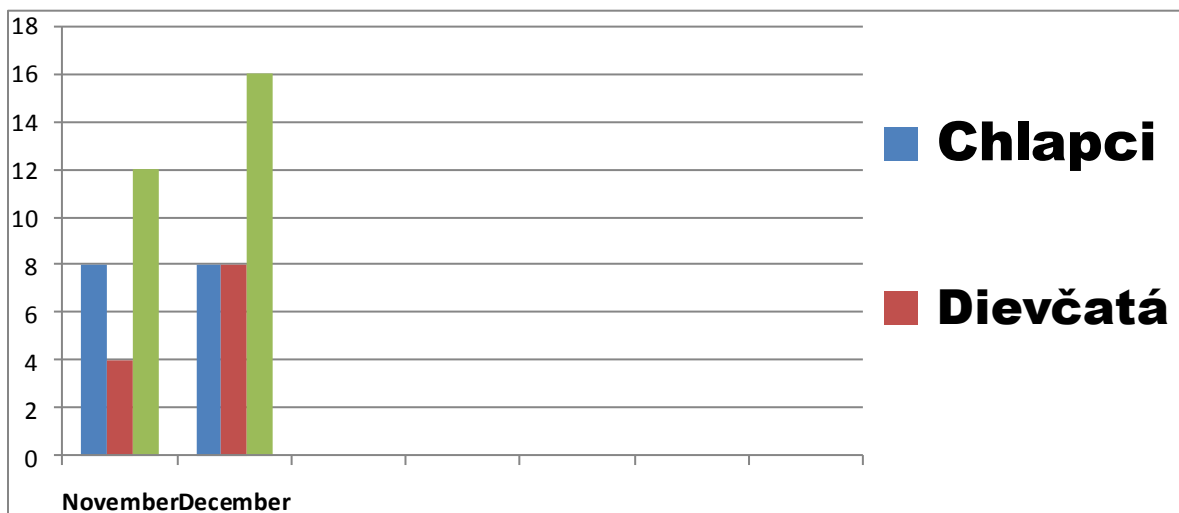
Pre úspešný priebeh brainstormingu je dôležitá kombinácia a vzájomné spájanie a zdokonaľovanie nápadov, rozvíjanie myšlienok ostatných a pod.

5. *Pravidlo úplnej rovnosti účastníkov*

Počas brainstormingu neplatia vzťah nadradenosti a podriadenosti. Platí iba podriadenosť vedúcemu zasadnutia (Jenewein Group, 2007).

2 ŠTATISTIKA KLIENTOV/IEK V NPDM CIRKUS

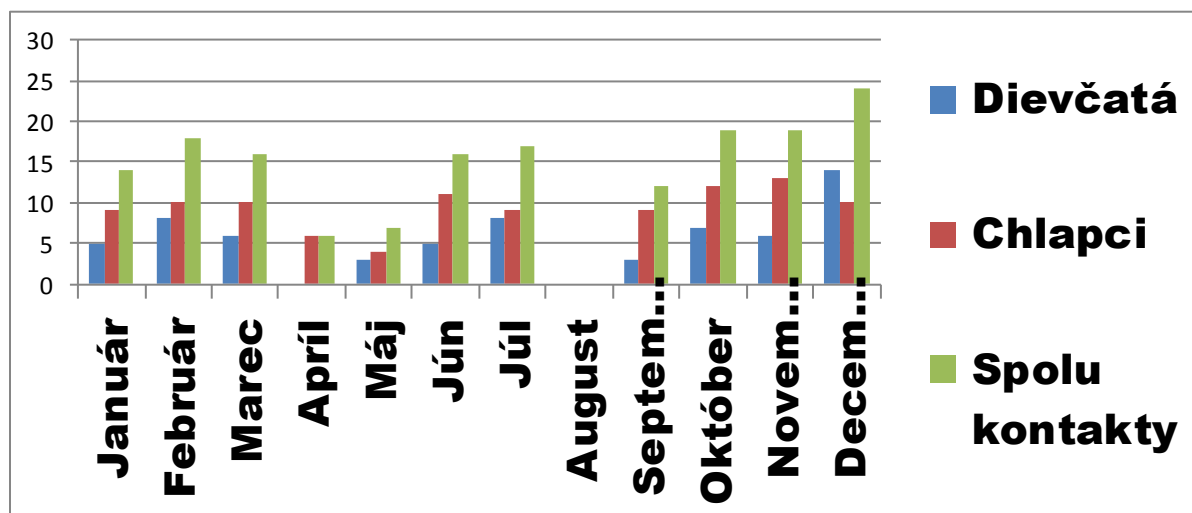
Skupinová práca v NPDM CIRKUS funguje od roku 2010 v mesiaci november. Ako vidíme v grafe č. 1, v mesiaci november stúpol počet klientiek o polovicu a celkový počet klientov/iek o 4 kontakty.

Graf 1 Počet kontaktov za rok 2010

Graf 1 znázorňuje počet kontaktov za rok 2010, ktorý bol zároveň štartom skupinovej práce v NPDM CIRKUS. V mesiaci november evidujeme 12 kontaktov s našimi klientmi/kami. 8 kontaktov bolo nadviazaných s dievčatami a 4 s chlapcami. V mesiaci december to bolo 16 kontaktov, z toho 8 dievčat a 8 chlapcov.

V roku 2011 môžeme vidieť, že skupinová práca fungovala od začiatku roka. Nárast kontaktov je výrazný v mesiaci december a aj počas druhej polovice roka. V mesiaci august sa skupinová práca nerealizovala z dôvodu letných táborov, ktoré u nás fungujú každoročne.

Graf 2 Počet kontaktov za rok 2011

Graf 2 predstavuje počet kontaktov za rok 2011. V jednotlivých mesiacoch evidujeme:

Január – počet chlapcov 9, počet dievčat 5 (spolu kontakty 14)

Február – počet chlapcov 10, počet dievčat 8 (spolu kontakty 18)

Marec – počet chlapcov 10, počet dievčat 6 (spolu kontakty 16)

Apríl – počet chlapcov 6, počet dievčat 0 (spolu kontakty 6)

Máj – počet chlapcov 4, počet dievčat 3 (spolu kontakty 7)

Jún – počet chlapcov 11, počet dievčat 5 (spolu kontakty 16)

Júl – počet chlapcov 9, počet dievčat 8 (spolu kontakty 17)

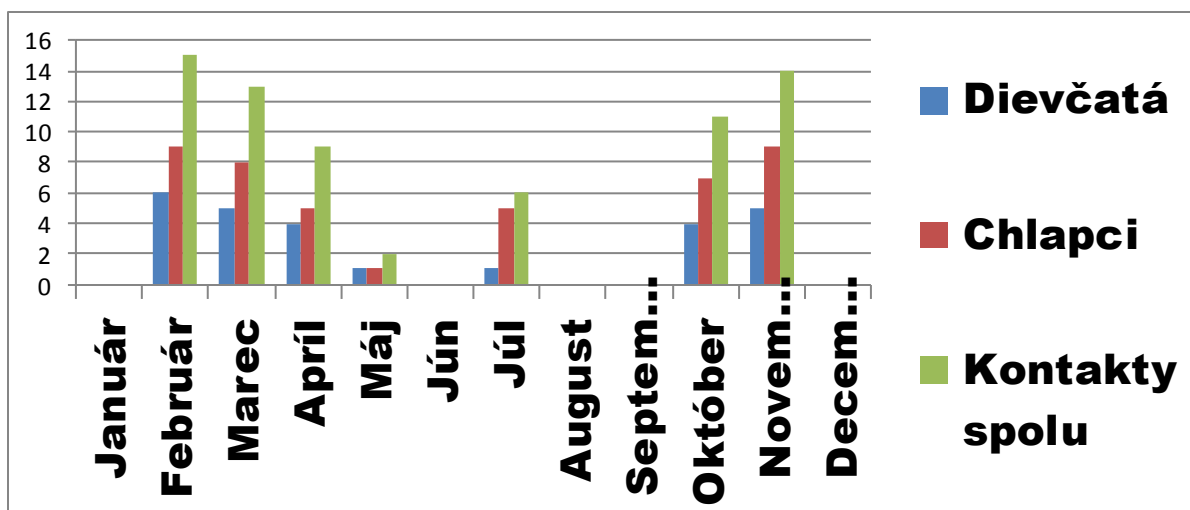
August – počet chlapcov 0, počet dievčat 0 (spolu kontakty 0)

September – počet chlapcov 9, počet dievčat 3 (spolu kontakty 12)

Október – počet chlapcov 12, počet dievčat 7 (spolu kontakty 19)

November – počet chlapcov 13, počet dievčat 6 (spolu kontakty 19)

December – počet chlapcov 10, počet dievčat 14 (spolu kontakty 24)

Graf 3 Počet kontaktov za rok 2012

V roku 2012 evidujeme nárast kontaktov v mesiacoch február, marec, apríl, október a november. V mesiacoch január, jún, august a september sa skupinová práca nerealizovala.

Graf č. 3 predstavuje počet kontaktov za rok 2011. V jednotlivých mesiacoch evidujeme:

Január - počet chlapcov 0, počet dievčat 0 (spolu kontakty 0)

Február - počet chlapcov 9, počet dievčat 6 (spolu kontakty 15)

Marec - počet chlapcov 8, počet dievčat 5 (spolu kontakty 13)

Apríl - počet chlapcov 5, počet dievčat 4 (spolu kontakty 9)

Máj - počet chlapcov 1, počet dievčat 1 (spolu kontakty 2)

Jún - počet chlapcov 0, počet dievčat 0 (spolu kontakty 0)

Júl - počet chlapcov 5, počet dievčat 1 (spolu kontakty 6)

August - počet chlapcov 0, počet dievčat 0 (spolu kontakty 0)

September - počet chlapcov 0, počet dievčat 0 (spolu kontakty 0)

Október - počet chlapcov 7, počet dievčat 4 (spolu kontakty 11)

November - počet chlapcov 9, počet dievčat 5 (spolu kontakty 14)

ZÁVER

Prioritou činnosti nízkoprahových centier je pomoc sociálne vylúčeným skupinám obyvateľstva. Svoje poslanie uskutočňuje aj v ponuke alternatívneho trávenia voľného času pre deti a mládež. Tendencia trávenia voľného času detí a mládeže často vedie k výskytu sociálno – patologických javov. Tu vidíme nezastupiteľné miesto NPDM, ktoré môžu pôsobiť ako „alternatíva“ trávenia voľného času. uplatňovať prvky prevencie rizikového správania, rozvíjať v mladých ľuďoch potenciál, hodnoty a rovnako ich podnecovať k dobrovoľníckej činnosti, ktorá prináša úžitok pre rovesníkov a v konečnom dôsledku pre celú spoločnosť. Jednou z možností NPDM CIRKUS je aj skupinová práca.

Skupinová práca v NPDM CIRKUS funguje od roku 2010 od mesiaca november. V mesiaci november evidujeme 12 kontaktov. 8 kontaktov bolo nadviazaných s dievčatami a 4 s chlapcami. V mesiaci december to bolo 16 kontaktov, z toho 8 dievčat a 8 chlapcov.

V roku 2011 môžeme vidieť, že skupinová práca fungovala od začiatku roka. Nárast kontaktov je výrazný v mesiaci december a aj počas druhej polovice roka. V mesiaci august sa skupinová práca nerealizovala z dôvodu letných táborov, ktoré u nás fungujú každoročne.

V roku 2012 evidujeme nárast kontaktov v mesiacoch február, marec, apríl, október a november. V mesiacoch január, jún, august a september sa skupinová práca nerealizovala.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Interný zdroj. *Manuál NPDM CIRKUS*. Nitra. 2012.

Interný zdroj. Materiál zo školenia. Špecifiká práce s deťmi a mladistvými. Nitra. 2012.

KOŽNAR, J. Skupinová dynamika (teorie a výzkum). Praha: Univerzita Karlova, 1992. 219 s. ISBN 80-7066-632-3.

KULIFAJ, P. Metodika nízkoprahových programov pre deti a mládež. Bratislava: Bakalárska práca – školiteľ Klenovský, L., 2008.

MATOUŠEK, O. a kol. 2003. *Metódy a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 978-7178-548-2.

NOVOTNÁ, V. – SCHIMMERLINGOVÁ, V. 1992. *Sociální práce a její metodické postupy*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-483-5.

Rozpútajte búrku nápadov, 2007. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.jeneweingroup.com/dokumenty/instore/brainstorming.pdf>>.

ŠANDOR, J. – BARTOŇOVÁ, M. 2005. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež – úvod do problematiky*. Bratislava: Nadácia mládeže Slovenska, 2005. ISBN 80-969348-0-5.

AUTORKY

Bc. Stanislava Kernová

Združenie STORM - program CIRKUS

Murgašova 4, 949 78 Nitra

stanka.stormnr@gmail.com

0902 157 675

www.zdruzeniestorm.sk

Zuzana Jančová

Združenie STORM - program CIRKUS

Murgašova 4, 949 78 Nitra

zuza.stormnr@gmail.com

0918 585 372

www.zdruzeniestorm.sk

NZDM PAVLAČ – JEHO SLUŽBY A AKTIVITY V SOCIÁLNE VYLÚČENEJ LOKALITE V BRNE

Michaela PÍŠOVÁ

Abstrakt: Článok stručne charakterizuje sociálnu službu – Nízkoprahové zariadenie pre deti a mládež Pavlač , ktoré pôsobí v sociálne vylúčenej lokalite Brna. Zameriava sa na jej potrebnosť a využiteľnosť v kontexte sociálneho vylúčenia. Stručne charakterizuje aktivity a ich prínos pre klientov NZDM Pavlač

KLúčové slová: nízkoprahové zariadenie pre deti a mládež, poskytované služby, sociálne vylúčená lokalita.

ÚVOD

Nízkoprahové zariadenie pre deti a mládež Pavlač (ďalej NZDM Pavlač) vzniklo v roku 2001 ako súčasť občianskeho združenia Ratolest Brno. Od roku 2001 prešlo toto zariadenie niekoľkými štrukturálnymi a organizačnými zmenami. Keďže celý odbor v oblasti nízkoprahových služieb a sociálnej práce prešiel za tieto roky rôznymi zmenami, tak sa aj toto zariadenie menilo a prispôbovalo aktuálnym trendom, poznatkom a hlavne potrebám klientov. Jedny z vecí, ktoré zmenám odolali sú hlavné ciele a poslanie tohto zariadenia – úsilie o zlepšenie kvality života detí a mládeže, ktoré sa ocitli v nepriaznivej životnej situácii, pomoc a podpora pri zvládaní každodenných životných situácií, poskytnutie bezpečného priestoru pre aktívne trávenie voľného času, pomoc s prekonávaním handicapov spôsobených prostredím v ktorom žijú a preventívne pôsobenie proti sociálne patologickým javom v ich okolí.

1 NÍZKOPRAHOVÉ ZARIADENIE PRE DETI A MLÁDEŽ V SOCIÁLNE VYLÚČENEJ LOKALITE

NZDM Pavlač je situované priamo v sociálne vylúčenej lokalite v centre Brna. Väčšina klientov žije priamo v pavlačovom dome, kde sa NZDM nachádza, alebo býva v jej blízkom okolí. Klientov NZDM Pavlač spája skôr prostredie, v ktorom vyrastajú, ako farba pleti, aj napriek tomu, že väčšina z nich sú Rómovia. Za sociálne vylúčenú lokalitu sa považuje „geograficky vymedziteľná oblasť, kde dochádza ku koncentrácii osôb ohrozených sociálnym vylúčením.“ Keďže otázka sociálneho vylúčenia je veľmi obsiahla, a na hlbšie zaoberanie sa týmto javom nie je priestor, postačí nám uvažovať o klientoch NZDM Pavlač ako o deťoch a mladých ľuďoch, ktorí v tomto prostredí žijú. Denne sú obklopení následkami a rizikami sociálneho vylúčenia, denne sa stretávajú s prekážkami a obmedzeniami, ktoré sú podmienené farbou pleti, alebo miestom na ktorom žijú. „Poslaním NZDM je usilovať o sociálne začlenenie a pozitívnu zmenu v spôsobe života detí a mládeže, ktoré sa ocitli v nepriaznivej životnej situácii, poskytovať informácie, odbornú pomoc, podporu a predchádzať tak ich sociálnemu vylúčeniu“ (Pojmosloví). V NZDM Pavlač sa zameriavame na riešenie dôsledkov, nie len na predchádzanie sociálnemu vylúčeniu, čo vyplýva aj zo samotného umiestnenia zariadenia. Je potrebné spomenúť, že článok je písaný s použitím terminológie objavujúcej sa v Českej republike a nízkoprahové zariadenia pre deti a mládež sú definované v Zákone o sociálnych službách 108/2006 Sb..

2 POSLANIE A AKTIVITY NZDM PAVLAČ

Cieľom NZDM Pavlač je ponúkať deťom a mladým ľuďom pomoc a podporu pri zvládaní každodenných situácií, poskytnúť bezpečný priestor pre aktívne trávenie voľného času, pomáhať im s prekonávaním handicapov spôsobených prostredím, v ktorom žijú a pôsobiť preventívne voči sociálne patologickým javom v ich okolí.

NZDM Pavlač tvoria dva kluby – klub pre deti (6-12 rokov) a klub pre mládež (12-21 rokov). Oba kluby majú samostatné priestory. Personálne zabezpečenie pozostáva z piatich pracovníčok – vedúca programu, dve sociálne pracovníčky v klube pre mládež, jedna sociálna pracovníčka a jedna špeciálna pedagogička v klube pre deti. S NZDM ďalej externe spolupracujú – dve lektorky na doučovanie, lektor na PC učebňu a dobrovoľníci. Služby sú poskytované 4 dni v týždni a opierajú sa o štandardy a princípy nízkoprahových služieb.

NZDM Pavlač sa snaží napomôcť redukcii znevýhodnení detí, ktoré klub navštevujú prostredníctvom rady vzdelávacích a preventívnych aktivít a zvýšiť tak ich šancu na úspešný prechod základnou školou. Tiež sa snaží posilniť ich motiváciu k vzdelávaniu na sekundárnej úrovni a naďalej im asistovať počas štúdia, a tým zvýšiť ich možnosti uplatnenia sa na trhu práce. Kľúčovými aktivitami zameranými na deti a mládež zo sociálne vylúčených lokalít sú predškolská príprava, doučovanie, poradenstvo, preventívne programy, rozvojové skupiny v nadväznosti na nízkoprahové zariadenia pre deti a mládež. Súčasťou nášho NZDM je aj široká ponuka voľnočasových aktivít v klube pre deti a v klube pre mládež – napr. PC učebňa, kde klienti môžu zdarma využiť internet, výtvarné dielne, rôzne stolové hry, stolný tenis, premietanie filmov, hudobné nástroje a pod. Voľnočasové aktivity sú pre nás dôležitým nástrojom, ako sa ku klientom dostať a nadviazať s nimi dobrý vzťah, ktorý je dôležitou súčasťou pri práci na riešení či odhaľovaní ich problémov a potrieb. Všetky aktivity sú bezplatné a dobrovoľné – to znamená, že nevyžadujeme pravidelnú dochádzku a klientov do aktivít nenútime v zmysle, že by ich zapojenie sa do aktivity bolo potrebné na to, aby v klube mohli ostať.

2.1 PREDŠKOLSKÁ PRÍPRAVA

Predškolská príprava je realizovaná v klube pre deti každý štvrtok pod vedením špeciálnej pedagogičky a sociálnej pracovníčky tohto klubu. Program predškolskej výchovy sa zameriava hlavne na podporu a rozvoj školských a predškolských zručností potrebných pre úspešný vstup a zaradenie sa do školskej dochádzky. Predškolskú prípravu realizujeme, pretože sa často stretávame s prípadmi oneskoreného rozvoja detí v sociálnej, emocionálnej a motivačnej oblasti, a to z dôvodu života v sociálne vylúčenej lokalite. V rámci programu sa snažíme s deťmi pracovať tak, aby mali príležitosť na rovnaký štart a zaradenie sa do povinnej školskej dochádzky, a to bez obmedzení spôsobenými často nepodnetným domácim prostredím. V priebehu programu sa snažíme aktívne zapojiť aj rodičov informovaním o programe pre predškolákov, či priamo informáciami o možnostiach, ktoré sú pre jeho dieťa vhodné v rámci jeho rozvoja a lepšej prípravy na nástup do školy. Programy sa zameriavajú hlavne na rozvoj hrubej motoriky, jemnej motoriky, grafomotoriky, sluchovej a zrakovej percepcie, reči, matematických schopností, logických operácií, pozornosti, pamäti, priestorovej orientácie a orientácie v čase, myslenia, vedomostí a návykov. Rozvíjané oblasti sú v súlade s rámcovým vzdelávacím programom pre predškolskú prípravu, ktorý je stanovený ministerstvom školstva ČR. Tento program zastáva dôležitú úlohu v celej ponuke služieb NZDM Pavlač.

2.2 DOUČOVANIE

Doučovanie prebieha v klube každý deň. Keďže sme nízkoprahová služba, dbáme na to, aby aj táto aktivita bola pre našich klientov čo najviac nízkoprahová. V praxi to znamená, že sa klient nepotrebuje zúčastňovať doučovania pravidelne a môže doučovanie využiť aj bez toho, aby si so sebou doniesol učebné pomôcky. Klientovi je k dispozícii vždy jedna lektorka v samostatnej doučovacej miestnosti, kde spoločne pracujú na tom, čo klient momentálne potrebuje a s čím na doučovanie prichádza. Aj napriek dobrovoľnosti doučovania je o túto aktivitu veľký záujem. Aj tu sa snažíme do procesu zapojiť rodičov, prípadne učiteľov. Ideálny model je klub – učiteľ - rodič. Pracovník sa snaží kontaktovať rodiča a učiteľa

a následne s nimi pracovať na zlepšení prospechu dieťaťa. Všetko sa samozrejme deje až s vedomím a súhlasom klienta.

2.3 KARIÉRNE A ŠKOLSKÉ PORADENSTVO

V rámci NZDM Pavlač poskytujeme našim klientom školské a kariérne poradenstvo. Naším hlavným cieľom je motivovať ich k pokračovaniu v štúdiu aj po základnej škole. Získanie len základného vzdelania sa javí ako zásadný problém a znevýhodnenie v uplatnení sa na trhu práce. Naši klienti si často z rôznych dôvodov volia nepokračovať v školskej dochádzke po získaní základného vzdelania. S touto skutočnosťou sa snažíme pracovať hlavne v rámci bežnej kontaktnej práce v klube, ale aj inými cieľenými aktivitami a programami, ktoré v klube organizujeme. Snažíme sa klientom pomôcť pri orientácii v ponuke stredných škôl a ich výbere. Taktiež sa snažíme klientov, ktorí už na strednej škole sú, motivovať k jej dokončeniu a pomáhať im s povinnosťami a ťažkosťami, s ktorými sa počas štúdia stretávajú. Čo sa týka výberu alebo hľadania budúceho zamestnania, snažíme sa klientov naďalej určitým spôsobom sprevádzať a pomáhať im zorientovať sa na trhu práce. V klube majú možnosť využiť pri hľadaní práce asistenciu pracovníkov a to pri písaní životopisu, motivačného listu či prípadnej príprave na prijímací pohovor do zamestnania. Snažíme sa predísť rýchlemu poklesu motivácie, ktorú často u klientov pozorujeme. Demotivácia vyplýva z nízkej odbornej kvalifikácie klientov či diskriminácie na trhu práce a snažíme sa ju ovplyvniť podaním informácií, prípadne obrátením sa na iné služby a organizácie, ktoré tieto problémy riešia.

2.4 SEBAROZVOJOVÉ SKUPINY

Sebarozvojové skupiny prebiehajú priebežne podľa potrieb projektu a našich časových možností. V rámci sebarozvojových skupín sa snažíme rozvíjať oblasti, ktoré sme si určili ako prioritné na základe dlhodobej znalosti našej cieľovej skupiny a ich potrieb. Zameriavame sa hlavne na prácu v skupine, skupinovú dynamiku, vyjadrovanie potrieb, názorov a emócií. Pracovníci v pravidelných intervaloch zostavujú program, do ktorého vyberajú hry a aktivity vhodné na rozvoj jednotlivých oblastí. Snažíme sa využívať prvky arteterapie, muzikoterapie, dramaterapie, prácu s expresiou a sebavyjadrovaním. Klientom tak ponúkame bezpečný priestor na vyjadrenie ich emócií a zlepšenie ich sociálnej a emocionálnej inteligencie.

2.5 PREVENTÍVNE AKTIVITY

V klube pre deti a v klube pre mládež prebiehajú rôzne preventívne programy a aktivity. Vždy sa na určité obdobie stanoví téma, ktorej sa venujeme viac ako zvyčajne a snažíme sa ju zviditeľniť. Témy volíme podľa aktuálnej potreby klientov, alebo v súvislosti s aktuálnym dňom v spoločnosti. V klube pre deti tvorí najväčšiu časť primárna prevencia. V klube pre mládež sa skôr zameriavame na zmiernenie následkov spojených s rôznymi patologickými javmi – čiže sekundárnu prevenciu, prípadne prevenciu terciárnu. Tému sa vždy snažíme podať atraktívne pre klientov. Dôležitým sa ukázalo vytvorenie bezpečného priestoru a dôvery - keď klient vie, že ho pracovníci neodmietnu aj napriek jeho rizikovému, či patologickému správaniu. Súčasťou preventívnych programov sú rôzne besedy, interaktívne, či výtvarné dielne, sledovanie filmov a podobne. Často sa stretávame s tým, že musíme bojiť mýty, ktoré medzi klientmi kolujú, či poopravovať skreslené informácie, ktoré majú o určitom jave.

ZÁVER

NZDM Pavlač svojou činnosťou už od roku 2001 pomáha deťom a mladým ľuďom s problémami. Ich bežné prekážky a životné udalosti ešte násobí fakt, že vyrastajú v sociálne vylúčenej lokalite. NZDM Pavlač sa snaží sprevádzať ich počas vyrastania, dospievania ale aj v zásadných životných okamihoch. Zariadenie sa postupom času vyformovalo tak, aby mohlo

disponovať širokou škálou služieb a na potreby a životné situácie klientov reagovať formou, ktorú som sa Vám snažila v stručnosti týmto príspevkom predstaviť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o. s..2008. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. Praha: Česká asociace streetwork, o. s. 2008. 20 s.

DROM, RATOLEST BRNO, 2012. *Soubor metodik volnočasových vzdělávacích aktivit pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Drom, Ratolest Brno. 2012. 127 s.

http://www.ratolest.cz/sites/default/files/vz/vyrocní_zpráva_2011.pdf

AUTORKA

Mgr. Michaela Pišová

NZDM Pavlač

Milady Horákové 19, 602 00 Brno

michaela.pisova@ratolest.cz

www.ratolest.cz

PRÍKLAD DOBREJ PRAXE V RÁMCI PROJEKTU „REMESLO MÁ ZLATÉ DNO“ NÍZKOPRAHOVÉHO TERÉNNEHO PROGRAMU OBČIANSKEHO ZDRUŽENIA MLÁDEŽ ULICE

Karina ANDRÁŠIKOVÁ

Abstrakt: *Príspevok sa venuje príkladu dobrej praxe v rámci projektu občianskeho združenia Mládež ulice. Projekt „Remeslo má zlaté dno“ sa zameriava na mládež vo veku 13 – 25 rokov, ktorá žije v segregovanej komunite v sociálnej ubytovni Modrý dom na sídlisku Petržalka v Bratislave. Venuje sa zvýšeniu informovanosti o uplatnení sa na trhu práce mladých ľudí, ktorí majú obmedzené možnosti. Príspevok informuje o východiskovej situácii, cieľoch, priebehu projektu, výsledkoch, ale aj možnostiach pokračovania projektových aktivít.*

Kľúčové slová: *dobrá prax, mládež, pracovný trh, projekt*

ÚVOD

Mládež ulice je občianske združenie, ktoré vzniklo v roku 2000. Od roku 2004 svoju činnosť zameralo do sociálnej ubytovne na Čapajevovej ulici na bratislavskom sídlisku Petržalka. Vzniká tak terénny nízkoprahový program pre deti a mládež, ktorý ponúka služby sociálneho (sociálne poradenstvo, situačná a krízová intervencia, distribúcia k iným odborníkom, doučovanie a iné) aj voľnočasového charakteru (klubová činnosť, športové a umelecké aktivity, zážitková pedagogika, výlety, turnaje, súťaže a pod.). Tento program pracuje podľa nízkoprahových princípov, ktoré Šándor (2005, str.13) opísal ako:

- *nízkoprahové naladenie pracovníkov*
- *voľný vstup, pobyt a využívanie služieb*
- *vytvorenie bezpečia*
- *pasivita u klientov je prípustná*
- *pravidelná dochádzka klientov nie je podmienkou*
- *vytvorený funkčný systém pravidiel*
- *využívanie štandardných služieb a vstup do služby je bezplatné*
- *zaručená anonymita pre klientov*
- *participácia klientov na tvorbe a realizácii aktivít*

Od mája roku 2012 sa činnosť Mládeže ulice rozširuje aj na oblasť sídliska Východné/Rendez, ktoré je súčasťou bratislavskej mestskej časti Rača. Ide o lokálne vylúčenú oblasť a rovnako ako v Petržalke sa tu realizuje terénny nízkoprahový program pre deti a mládež. Služby sa poskytujú aj sociálneho aj voľnočasového charakteru. Podstatnou súčasťou oboch programov je aj komunitná práca, teda práca so sociálnym okolím detí a mladých ľudí – rodičia, príbuzní, širšie okolie.

1 VÝCHODISKOVÁ SITUÁCIA

Sociálna ubytovňa na Čapajevovej ul. na sídlisku v Petržalke v Bratislave je domovom pre segregovanú komunitu obyvateľov, ktorí sú prevažne rómskeho pôvodu. Ide o neplatičov nájomného, ktorých sem vystahúva mestská časť Bratislava – Petržalka a tiež o viacpočetné sociálne slabšie rodiny.

Vyskytuje sa tu veľké množstvo sociálno patologických javov (kriminalita, látkové aj nelátkové závislosti, sexbiznis, domáce a iné násilie, vandalizmus), chudoba a nezamestnanosť. Sú tu veľmi časté policajné hliadky a razie, nechodí sem ani poštár z dôvodu obavy o svoju bezpečnosť a takisto aj pracovníci rôznych úradov sem prichádzajú iba v sprievode policajnej hliadky. Viacero obyvateľov, či mužov alebo žien odchádza na výkon trestu odňatia slobody alebo sa z neho vracajú naspäť. Táto nepriaznivá situácia vplyva najmä na deti a mladých ľudí z komunity. V takomto prostredí im chýbajú podnety a možnosti na

harmonický rozvoj osobnosti. S tým sú následne spojené viaceré problémy so začlenením sa do majoritnej spoločnosti, čo vedie iba k zväčšovaniu sociálneho vylúčenia. Už teraz u nich badať prvé náznaky rizikového správania – záškoláctvo, experimentovanie s drogami, drobný vandalizmus, krádeže. Dôležité je podotknúť, že nemajú ani pozitívne vzory vo svojich rodičoch, ktorí by ich mali výrazne ovplyvňovať v otázkach budúcnosti, vzdelania, výbere povolania, čo sa však vo veľa prípadoch nedeje. Na základe toho, predsudkov ostatnej spoločnosti a ťažkej životnej situácie, v ktorej sa nachádzajú sú frustrovaní, opúšťajú školy, nemajú možnosti nájsť si vhodné zamestnanie a tak sa ocitajú tam, kde ich rodičia.

Občianske združenie Mládež ulice tu realizuje terénny nízkoprahový program pre deti a mládež vo veku od 5 – 25 rokov. Skúsenosť z práce s mladými ľuďmi z tejto komunity ukázala, že majú veľký potenciál a aj schopnosti riešiť svoju nepriaznivú situáciu. Chcú sa vrátiť späť do školy, hľadať si slušnú prácu či brigádu a lepšie miesto na bývanie. Potrebujú sa však naučiť spôsoby, ako by to išlo a tiež aj podporu a motiváciu to nevzdávať pri prvých negatívnych skúsenostiach.

2 CIELE PROJEKTU

Hlavným cieľom projektu bolo najmä to, aby mladí ľudia z komunity Modrého domu získali vedomosti a informácie o možnostiach uplatnenia sa na trhu práce, pričom do úvahy sa berú ich obmedzené možnosti.

K tomu, aby sa tento hlavný cieľ mohol naplniť bolo potrebné stanoviť si aj ciele čiastkové, teda také, ktoré sú konkrétnejšie a adresnejšie:

- rozvoj základných zručností klientov nevyhnutných na pôsobenie na trhu práce
- zmena ich postoja k hodnote práce a reálne zhodnotenie svojho uplatnenia sa na trhu práce
- zvýšiť šance zamestnateľnosti mladých ľudí zo sociálne znevýhodneného prostredia formou spolupráce s príslušnými inštitúciami aj občianskou komunitou

3 CIEĽOVÁ SKUPINA

Cieľovou skupinou tohto projektu boli mladí ľudia vo veku 13 – 25 rokov žijúci v sociálnej ubytovni Modrý dom. Ide o chlapcov a dievčatá, ktoré vyrastajú v málo podnetnom prostredí, bez motivácie a podpory meniť svoj život. Nemajú pozitívne vzory u svojich rodičov, stretávajú sa s predsudkami majoritnej spoločnosti čo výrazne ovplyvňuje ich hodnotový rebríček a životné postoje. Ich rodičia sú často krát nezamestnaní alebo pracujú „na čierno“, žijú zo sociálnych dávok, páchajú trestnú činnosť. Napriek týmto okolnostiam sa mladí ľudia snažia a majú chuť pričiniť sa o zlepšenie svojho života. Majú vnútorné možnosti a schopnosti nájsť si dobrú prácu, dokončiť či doplniť si vzdelanie a zabezpečiť si aj lepšie bývanie. Na to však potrebujú aj pomoc zvonku, niekoho s kým majú vybudovaný vzťah a kto im môže ukázať rôzne alternatívy, ako sa takéto situácie dajú riešiť.

Sekundárnou cieľovou skupinou v tomto projekte boli dobrovoľníci a pracovníci, ktorí prichádzajú do priameho kontaktu s klientmi – mladými ľuďmi. Vytvárajú si navzájom vzťah, ktorý je podstatnou časťou toho, aby pripravované aktivity mali svoj účel a mohli zasiahnuť svoj cieľ. Mladí ľudia zo sociálnej ubytovne vidia v pracovníkoch a dobrovoľníkoch svoje vzory a snažia sa s nimi identifikovať. To dobrovoľníkom pomáha v tom, že svoju prácu berú zodpovedne, pripravujú sa na aktivity a motivuje ich to k tomu, že vedia svoje vedomosti efektívne využívať pri pomoci zlepšovať život mladým ľuďom zo segregovanej komunity.

4 PRIEBEH PROJEKTU

Projekt „Remeslo má zlaté dno“ sa zameriaval na mladých ľudí zo sociálnej ubytovne Modrý dom, aby im pomohol orientovať sa na poli trhu práce, možnostiach uplatnenia sa v ňom a získavania informácií o možnostiach, ku ktorým by sa bežne mladí ľudia z tohto prostredia

dostávali ťažšie. Aktivitu, ktoré v projekte boli naplánované museli odrážať to, aby im klienti - mladí ľudia dobre rozumeli, boli dostatočne atraktívne a zároveň mali aj edukačný charakter. Toto bola náročná úloha, pretože už z minulosti boli známe skúsenosti, že aktivity musia hlavne klientov zaujať, byť zábavné a teda ich motivovať k tomu, aby sa do nich zapojili. Vďaka podpore Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR v rámci grantového programu Adam sme sa mohli zamerať na postavenie základu projektu „Remeslo má zlaté dno“. Všetky aktivity prebiehali priamo v teréne a do jeho prípravy a realizácie sa zapájali okrem pracovníkov aj dobrovoľníci organizácie. Ako je vyššie spomenuté bolo potrebné, aby aktivity mali zábavnú formu, aby klientov prilákali sa do nich zapojiť. Dôležitou súčasťou teda bola tzv. „etapovka“, ktorá prebiehala počas celého trvania projektu. V nej sa mladí pomocou neformálneho vzdelávania a spolupráce s pracovníkmi a dobrovoľníkmi učia novým znalostiam, ale nenásilnou a veľmi hravou formou. V prvej fáze sa využíval rozhovor na zistenie záujmov klientov o oblasti ich pracovného pôsobenia – teda zamestnania, ktoré by chceli v budúcnosti vykonávať. Pripravil sa zoznam týchto povolání, následne sa spoločne v jeden mesiac s pracovníkmi mladí ľudia o každom z nich rozprávali, analyzovali výhody a nevýhody jednotlivých zamestnaní, znalosti a vedomosti, ktoré k nemu potrebujú. Tiež priamo do komunity prichádzal predstaviteľ daného povolania a s klientmi rozoberal možnosti uplatnenia sa v ňom. Druhá forma spočívala v tom, že klienti mohli navštíviť miesto pôsobenia osoby, ktorá ich vybrané povolanie vykonávala. Takto mali možnosť priamo nahliadnuť do prostredia, v ktorom by sa v budúcnosti mohli pohybovať. Vďaka tomu sa im podarilo pochopiť súvislosti, ktoré sa v škole nemusia dozvedieť. Získali praktické informácie, ktoré sa im pri rozhodovaní môžu zísť a v neposlednom rade ich to motivovalo k tomu, aby pracovali na tom, aby sa k vysnívanému povolaniu dopracovali. Tým, že žijú v segregovanej komunite a zväčša majú s majoritnou spoločnosťou kontakt iba napríklad v škole či v obchode je pre nich zážitkom odísť niekam mimo Modrého domu. To sa podarilo vďaka pobytu na chate v prírode. Nebolo to však iba o rekreovaní sa, ale hlavne o schopnosti vyskúšať si žiť v inom prostredí, čo so sebou prináša aj isté povinnosti a zodpovednosti. Pobyt na chate bol koncipovaný ako simulácia života v domácnosti. Klienti si museli sami pripravovať stravu, upratovať si, starať sa o imaginárny rozpočet domácnosti. Prebiehala aj hra, kde dostali role ako živitelia rodín, podnikatelia, nezamestnaní. Museli sa teda v rámci týchto rolí aj zariadiť – zháňať pre rodinu peniaze, ísť na pracovný pohovor, zažiť prepustenie zo zamestnania, pripravovať pre rodinu program a podobne. Vďaka zážitkovej pedagogike a spätnej väzbe od pracovníkov si mohli vyskúšať situácie zo života, preveriť si svoje schopnosti a získať aj náhľad nad svojimi rezervami, s ktorými môžu ďalej pracovať a odstraňovať ich počas trvania projektu.

Kariérne poradenstvo je výborná metóda k tomu ako podať potrebné informácie, ale aj stále zlepšovať vzťahy s klientmi a s komunitou. Je to prostriedok k tomu, aby sa klientom sprostredkovali informácie, ku ktorým by sa inak dostávali ťažšie napríklad zo strachu pred inštitúciami, kvôli predsudkom zo strany majoritnej spoločnosti či kvôli nízkej úrovni sociálnych zručností (nevedia kam majú ísť, koho sa opýtať a pod.). Prostredie založené na dôvere a bezpečí vytváralo (nielen počas trvania projektu) lepšie možnosti na otvorený rozhovor o potrebách, starostiach a želaniach klientov. Kariérne poradenstvo napomáha vytváraniu hodnôt, postoj a zručností potrebných nielen pre trh práce. Pri rozhovoroch sa kladol dôraz na potrebu vzdelávania a zamestnania sa. Spoločne s klientmi sa pripravoval osobný plán a ciele, pracovalo sa na rebríčku hodnôt, postojov. Klienti dostávali dostatok podpory a spätnej väzby od pracovníkov, cibila sa motivácia. Ako výstup projektu slúži brožúra, ktorá je informačným bulletinom pre klientov, ale aj v upravenej forme ako metodický postup pre iné organizácie, ktoré by radi pracovali s mladými ľuďmi v rámci kariérneho poradenstva. V nej sú detailne popísané fázy projektu, konkrétne praktické rady

ako aktivity viesť, kde nájsť potrebné informácie a tiež aj spätná väzba klientov na projekt a na to, ako a či ich dokázal posunúť v ich živote.

Projekt naďalej pokračuje, a to aj vďaka podpore Nadácie SPP v programe Opora. V ňom sa nadväzuje na aktivity, ktoré už prebiehali. Zmenou je „etapovka“, ktorá je inšpirovaná hrou Cest' la vie vytvorená neziskovou organizáciou Člověk v tísni. Podstatou novej „etapovky“ je simulácia reálneho života. V nej klienti zbierajú body za jednotlivé úlohy, ktoré musia splňať. Etapovka sa delí do štyroch oblastí: škola, práca, bývanie, rebríček hodnôt. V každej z týchto oblastí sa učia pomocou konkrétnych úloh praktické informácie, ktoré sa im v živote zídu. Musia prejsť výberom strednej školy, prijímacími pohovormi, štúdiom, dostanú maturitné vysvedčenie, musia si hľadať prácu, písať životopisy, vedieť rozlíšiť nebezpečný inzerát na prácu, vyplňať formuláre na úradoch, naučiť sa rozdeliť si fiktívne peniaze a spraviť si rozpočet, zhodnotiť výhodnú alebo nevýhodnú zmluvu pri prenájme bytov. Dôležité sú aj úlohy týkajúce sa hodnôt, postojov, ich vlastností, kedy sa musia zamýšľať sami nad sebou. Jednotlivými úlohami ich sprevádzajú pracovníci. Dôraz sa kladie na to, aby si poradili sami a pri hodnotení a pridelovaní bodov sa ukáže, kde sú ešte nejaké nedostatky, ktoré sa dajú ešte napraviť. Všetky podstatné informácie dostávajú nielen slovne, ale aj vytlačené na letáčikoch. Súčasťou aktivít je aj rozhovor, vďaka ktorému sa vzťah s pracovníkom prehĺbuje a tak potom nejde iba o fiktívnu hru, ale aj o skutočné riešenie životných situácií klientov.

Projekt „Remeslo má zlaté dno“ má perspektívu dlhodobého využitia. Ukázal sa ako veľmi nápomocný, pretože kopíruje reálne situácie, ktoré mladí ľudia z komunity Modrého domu skutočne zažívajú. Nie je nič efektívnejšie, ako keď projekt sleduje potreby klientov a jeho aktivity mu priamo podliehajú. To sa v tomto projekte darí a tak je veľká možnosť, že získané informácie, podpora a spolupráca s pracovníkmi Mládeže ulice prinesú výsledky, ktoré sa už v týchto chvíľach črtajú. Mladí ľudia z Modrého domu síce majú menej možností na sebarealizáciu, stretávajú sa s predsudkami a ani v domácom prostredí nemajú pozitívne vzory, to im však nebráni v tom, aby sa snažili svoju budúcnosť zlepšiť. Zároveň tu dorastá nová generácia detí, ktorí sa budú stretávať s tými istými alebo minimálne podobnými situáciami, ako ich starší kamaráti. Vďaka odskúšaným metódam a neustálym zisťovaním aktuálnych potrieb týchto detí je šanca, že lepšia budúcnosť by pre ne nemusela byť taká nereálna.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Interné dokumenty občianskeho združenia Mládež ulice – projekt „Remeslo má zlaté dno“ podporený Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v rámci grantového programu finančnej podpory aktivít detí a mládeže na roky 2008 – 2013 (program Adam)

Interné materiály občianskeho združenia Mládež ulice – projekt Opora podporený Nadáciou SPP, 2012

ŠANDOR, J. a kol. 2005. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež – Úvod do problematiky*. Bratislava: Nadácia mládeže Slovenska, 2005. 130 s. ISBN 80-969348-0-5.

AUTORKA

Mgr. Karina Andrášiková

Mládež ulice

Cyprichova 22, Bratislava, 831 54

andrasikova.karina@gmail.com

+421948 343 559

www.mulice.sk

Stimmung

Er war wahrsch...
Er hatte sein Hau...
Er war wahrsch...
Er hatte sein Hau...
Er war wahrsch...
Er hatte sein Hau...

Wenn der Direk...
Er war der Direk...
Er war der Direk...
Er war der Direk...
Er war der Direk...
Er war der Direk...

Bei woan...
Bei woan...
Bei woan...
Bei woan...
Bei woan...
Bei woan...

Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...

Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...

Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...
Ich la die Re...

schon...
in Sippen...
Unregelmäßig...
nach dem z...
schmachten...
mosaischen...
der Ostküste...
der *Lebekids*...
ihre Grenzen...
Durch kaum...
gekehrt, mus...
der Realität...
Übermut de...
Gestalt des...
Herbert Kie...
minds geben...
geschlagen...
unser „Wiener...
Freundes tu...
ist ja nicht...
deppert als...
als es selbst...
wie ich für...
hätten, der...
obendrein...
oben zitter...
Chapeau!

gen...
Da kommt...
schon die...
restlichen...
fach bei...
Daten-Roam...
strandnabe...
tisch zu

ansche...
12...
Quartal so...
sich gener...
sen wie seit...
Frühjahr st...
tung gemess...
produkt (BIP)...
Vergleich zu...
Das Wachst...
einem sehr...
waren

Die Casinos...
nach Großb...
am schottis...
Club“.

Casinos Austria expandieren
nach Großbritannien. Sie eröffnen
am schottischen Glasgow das Ca-
sinos „Cortina Club“.

Casinos Austria expandieren
nach Großbritannien. Sie eröffnen
am schottischen Glasgow das Ca-
sinos „Cortina Club“.

spaltungen...
in zwei wic...
haben wende...
auf das...
hat Erfolge...
Für die Z...
Vogel's Team...
mehrfach...
regal. Im F...
nung.

Während...
sind Beispi...
erlebnis Tr...
an We...
gen plus We...
Markenzent...
in anderen...
summen in...
sehr neu. Im...
doch sehr...
öfnete die...
aufwendig...
Warum? U...
jungen Leu...
Arbeitgeber...
Stahlwelt-G...
Stahlwelt...
Christoph H...
was für das...
Die Stahlind...
wissen Ruf...
Diskussion...
Wir wollen...
wir da viel...
Brandlands...
offen.

Pa eingeführt...
Der...
ste Streifen...
München am...
angelegt. An...
aktuelle...
sich ja...
korrekturen...
Sollten wir...
dass sie das...
was sie sind...
indem man...
sie das nicht...
sie das nicht...
in die de...
Scheiben, in...
können, verg...
die eigene...
Kunstwerke...
dann mitei...
Vergänglich...
wur, indem...
woher gek...
Werke ein...
zur Schön...
geworden...

Die Casinos...
nach Großb...
am schottis...
Club“.

Casinos Austria expandieren
nach Großbritannien. Sie eröffnen
am schottischen Glasgow das Ca-
sinos „Cortina Club“.

Casinos Austria expandieren
nach Großbritannien. Sie eröffnen
am schottischen Glasgow das Ca-
sinos „Cortina Club“.

Prinz Frei...
mobilen...
Als Franz...
hat man...
schwer: Kr...
(42) wir...
einem ne...
falls vor...
stämme...
nicht zu...
nicht di...
ken. Pr...
ehemals...
Marie An...
Monpez...
jahr der...
gin Mar...
denmark...
denjer...
tend...
alle in...
jahre um...
sie zwisch...
von 2004...
über 4000

Julio Iglesias: Antwort nach 20 Jahren
Spät, aber doch: Der spanische Schlagersänger Julio Iglesias hat seine Partnerin Miranda Rinsburger geheiratet. Die beiden leben in Madrid.

Die Casinos...
nach Großb...
am schottis...
Club“.

Casinos Austria expandieren
nach Großbritannien. Sie eröffnen
am schottischen Glasgow das Ca-
sinos „Cortina Club“.

Casinos Austria expandieren
nach Großbritannien. Sie eröffnen
am schottischen Glasgow das Ca-
sinos „Cortina Club“.

Casinos Austria expandieren
nach Großbritannien. Sie eröffnen
am schottischen Glasgow das Ca-
sinos „Cortina Club“.

PROGRAM STEREO – MOŽNOSŤ PREVENČIE V ZÁKLADNÝCH A STREDNÝCH ŠKOLÁCH

Katarína CHOVANCOVÁ

Abstrakt: *Príspevok podáva stručnú charakteristiku programu STEREO realizovanú pracovníkmi Združenia STORM.*

Kľúčové slová: *prevencia, skupinová práca, základné a stredné školy.*

ÚVOD

Program STEREO je jedným z najmladších programov Združenia STORM. Zaoberá sa prevenciou v základných a stredných školách. Pracovníci sa venujú aktuálnym témam (látkové a nelátkové závislosti, obchodovanie s ľuďmi, HIV/AIDS a iné) prostredníctvom interaktívnej skupinovej práce.

Cieľovou skupinou sú žiaci základných škôl (najmä osmy a deviaty ročník) a stredných škôl a v sekundárne aj študenti humanitných odborov, ktorí prostredníctvom hospitácií môžu nadobúdať skúsenosti s týmto typom práce.

Dobrou praxou je, že kompetentní pracovníci (triedni učitelia, koordinátori prevencie) zo škôl sami vyberú skupinu žiakov, ktorá absolvuje preventívne stretnutia, rovnako ako aj témy. Motívy výberu skupiny sú z našich skúseností rôzne. Uvádzam len niektoré: „problémové triedy“, v triede sa nachádza žiak/žiaci, ktorí majú skúsenosti s drogami či iným rizikovým správaním, čisto chlapčenská trieda, splnenie podmienok programu (nemenná skupina žiakov s max. počtom dvadsať) a iné. Témy kompetentní vyberajú prevažne na základe subjektívneho rozhodnutia a subjektívneho predpokladu s čím sa žiaci stretávajú.

ZAČIATKY

Program vznikol z iniciatívy štyroch pracovníčok Združenia STORM (Karina Andrášiková, Andrea Hugánová, Katarína Chovancová, Martina Mesiarkinová).

Rozhodli sa vypracovať preventívny program podľa štruktúry, ktorú spoločne pripravili na základe načerpaných inšpirácií (absolvované vzdelávacie bloky na témy skupinovej práce či práce s deťmi a mládežou, publikácie, časopisy týkajúce sa uvedenej problematiky), vedomostí a skúseností. Skúsenosť, vedomosť, poznanie reálneho stavu na niektorých školách v pozitívnych ale aj negatívnych príkladoch a túžba zlepšovať sociálne služby a prevenciu samotnú, posúvala program ďalej.

Na pracovných stretnutiach si stanovili témy. V začiatkoch programu pozornosť venovali „len“ látkovým a nelátkovým závislostiam. Rozhodli sa tak z viacerých dôvodov. Jedným z nich je už spomínaná skúsenosť či už s terénnou sociálnou prácou s aktívnymi injekčnými užívateľmi drog, ale aj s prácou s deťmi a mládežou, skúsenosť s vyžiadavanými prednáškami v školách a na iných fórach, na ktoré nás usporiadatelia ako pracovníkov združenia pozývali.

Významnú úlohu zohrávalo aj štúdium sociálnej práce a využitie vedomostí, zručností, skúseností a bohatých inšpirácií z absolvovaných vzdelávaní.

S programom začali pilotne v školskom roku 2010/2011, oslovili viaceré stredné školy v Nitre. Výsledkom boli dve vytvorené skupiny v dvoch školách, kde pôsobili štyri lektorky bez nároku na mzdu za vykonanú prácu.

AKO STEREO VYZERÁ DNES?

Program STEREO sa uskutočňuje formou skupinových interaktívnych stretnutí. Vždy dvaja stabilní vyškolení pracovníci prinášajú aspoň raz za 2-6 týždňov (interval nastavujú pracovníci zo spolupracujúcej školy v spolupráci s pracovníkmi programu po vzájomnej dohode) do základných a stredných škôl informácie, nové vedomosti týkajúce sa látkových, nelátkových závislostí a iných nemenej aktuálnych a z môjho pohľadu stále pomerne tabuizovaných tém (pohlavné choroby, obchod s ľuďmi, graffiti atď.).

Pracuje sa v nemenej skupine žiakov z vybranej školy s maximálnym počtom dvadsať na dvoch za sebou vyučovacích hodinách. Rozsah priamej práce so žiakmi je teda 90 min.

V súčasnosti je program nastavený na trinásť stretnutí (1. Úvodné stretnutie, 2. Alkohol, 3. Cigarety, 4. Halucinogény, 5. Stimulanty, 6. Depresanty, 7. Gambling, počítačové hry, 8. Bezpečný internet, 9. Obchod s ľuďmi, 10. HIV/AIDS, 11. Pseudodrogy, 12. Graffiti, 13. Záverečné sumarizačné stretnutie), naďalej však tímovo pracujeme na ďalších témach.

Aktivity pracovníci modifikujú podľa potrieb triedy z vypracovaného manuálu. Manuál vnímam ako „živý“, nakoľko sa stále dopĺňa o iné osvedčené aktivity a nové témy vyplývajúce z potrieb škôl a taktiež aj z nášho záujmu o rozličné oblasti.

Rôznorodosť aktivít a skupinová práca medzi žiakov prináša nielen informácie v oblasti tém, ktorým sa venujeme, ale význam vidím aj v tom, že sa žiaci viac vzájomne spoznávajú, učia sa diskutovať, presadzovať svoje názory, rozvíjajú si svoje sociálne zručnosti.

Po každom stretnutí pracovníci napíšu správu zo stretnutia a venujú sa intervízií. Jej cieľom je zhodnotiť nielen proces a obsah stretnutia, vyhodnotiť absolvované aktivity a dosahované ciele, ale aj vzájomne si poskytnúť spätnú väzbu. Uvedené, je podľa môjho názoru potrebné na skvalitňovanie samotnej prevencie a taktiež to umožňuje aj profesionálny rast pracovníkov. Rovnako ako konzultácie s metodikom či spoločné pracovné stretnutia všetkých zapojených pracovníkov.

Za zmysluplné považujem, že programom dávame možnosť žiakom vytvoriť si vlastný pohľad a názor na základe otvorenej diskusie, ich skúseností a vedomostí.

Žiaci v prítomnosti pracovníkov - lektorov môžu bez zábran a bariér zdieľať svoje pozitívne, ale aj negatívne skúsenosti s drogami či inými situáciami. K žiakom sa snažíme pristupovať ako k rovnocenným partnerom. Pravidelný kontakt v škole „trocha inak“, nehodnotenie, neposudzovanie a spoločne vytvorené pravidlá navodzujú iný typ atmosféry, odlišný od dennodenného kontaktu pedagóga a žiaka. Tým sa podľa môjho názoru tvorí pôda pre bezpečné prostredie a tvorivú priateľskú atmosféru. Je zrejmé, že uvedené kladie nároky nielen na lektorov, ale aj žiakov.

Programom sa pokúšame o odstránenie mýtov, ktoré sú medzi žiakmi ale aj pedagogickými pracovníkmi mnohokrát prítomné. Dopĺňame informácie žiakom v danej oblasti, poskytujeme odporúčania a pomoc v zmysle filozofie Harm Reduction (znižovania rizík). Práve v uplatňovaní Harm Reduction v spojitosti so skupinovou interaktívnou prácou vnímam „atypickosť“ a inovatívnosť takto nastavenej prevencie.

Aj v súčasnosti sa žiaľ sprostredkovane stretávam s prevenciou, ktorá svojimi informáciami žiakov zavádza a mnohokrát straší (napr. marihuana ako vstupná brána k užívaniu drog, raz užiješ drogu a staneš sa závislý).

A prečo Harm Reduction v prevencii v školách? Filozofia Harm Reduction má pre mňa viacerovo významov. Jedným z nich je pragmatizmus a reálny názor na skutočnosti. Považujem za efektívne predchádzať patologickým javom, no zároveň som presvedčená, že keď sa nejaká skutočnosť stala, treba minimalizovať škody a vedieť ako sa správať, vidieť viaceré možnosti riešení. Mlčať a nevidieť problém podľa môjho názoru v tomto prípade nie je pomáhajúce ani systematické.

Cieľom programu je vniesť do prevencie v školách systém (v zmysle pravidelnosti, významu a spôsobu), ponúkať alternatívu súčasnej prevencii v školách a aplikovať filozofiu Harm

Reduction aj v tejto oblasti, nakoľko jej využitie vnímam nielen v oblasti sekundárnej prevencie závislostí, s ktorou sa na Slovensku podľa môjho názoru najčastejšie spája.

Tak ako som už spomínala, každé preventívne stretnutie má stanovenú štruktúru, postupujeme podľa vypracovaného manuálu obsahujúceho súhrn aktivít k jednotlivým témam.

V úvode každého stretnutia je rozhrievacia aktivita (tzv. icebreaker). Jej cieľom je naladenie skupiny a uvoľnenie atmosféry. Nasleduje zistenie aktuálneho stavu v oblasti aktuálnych informácií a vedomostí žiakov v danej problematike. Som presvedčená, že poznaním toho, čo žiaci vedia, dávame priestor k aktivizácii samotných žiakov a taktiež uvedené eliminuje opakovanie poznaných informácií sprostredkovanými lektormi smerom k žiakom. Následné teoretické doplnenie informácií zážitkovou a/alebo interaktívnou formou s dôrazom na popis, dôsledky a formy pomoci dáva téme celistvosť.

Záver stretnutí je venovaný sumarizácii témy a priestoru na otázky a diskusiu. Zhrňovaním si žiaci upevňujú získané informácie a v prípade nejasností majú možnosť vydiskutovať nejasnosti. V prípade záujmu ponúkame žiakom dodatočne svoje otázky mailovo adresovať pracovníkom a následne im bude poskytnutá odpoveď.

Tabuľka 1 Vybrané štatistické údaje

	SPOLUPRACUJÚCE ŠKOLY	Počet skupín	Počet lektorov
2012/2013	SOU elektrotechnické, Vráble	2	4
	Základná škola Benkova, Nitra	1	2
	Základná škola Dvorníky, Dvorníky	1	2
	Odborné učilište internátne, Trnava	1	2
2011/2012	SOU elektrotechnické, Vráble	2	4
	Základná škola Benkova, Nitra	1	2
	Piaristické gymnázium sv. J. Kalazanského, Nitra	1	2
	Stredné odborné učilište, Levická 40, Nitra	1	2
	Stredná odborná škola veterinárna, Nitra	1	2
	Stredná priemyselná škola stavebná, Nitra	2	4
2010/2011	Stredná odborná škola veterinárna, Nitra	1	2
	Stredná priemyselná škola stavebná, Nitra	1	2

BUDÚCNOSŤ

Program je pomerne mladý. A hoci tento príspevok môže vyvolávať dojem, že ako koordinátorka nevidím nedostatky, opak je pravdou. Vnímam limity, ktoré program má, no zároveň vidím viaceré možnosti ich odstraňovania a príležitosti na zlepšovanie. Sú na viacerých úrovniach. V stručnosti uvádzam len niektoré:

- pravidelné vzdelávanie, supervízia a stretnutia s metodikom,
- stabilný tím pracovníkov venujúci sa len prevencii v základných a stredných školách,
- adekvátne finančné ohodnotenie pracovníkov,
- materiálne vybavenie programu,
- zviditeľniť program ako praxové stredisko pre študentov,
- zapojiť dobrovoľníkov do programu,
- udržať spolupracujúce školy,
- rozšíriť program o nácvik mäkkých zručností,
- ponúkať víkendové preventívne stretnutia pre žiakov,
- preskúmať potreby žiakov na základe výskumného nástroja,
- akreditovať program a ponúkať ho ako alternatívu k súčasnej prevencii v školách,
- ponúkať možnosti vzdelávania aj pre pedagogických pracovníkov,
- zapojiť rodičov do práce.

Vízií a plánov máme veľa. Verím, že pri oslavách 20. výročia vzniku Združenia STORM budeme môcť prezentovať plány ako už dávno zažitú dobrú prax.

AUTORKA

Mgr. Katarína Chovancova, PhD.

Združenie STORM - program STEREO

Murgašova 4, 949 78 Nitra

katarina.stormnr@gmail.com

+421905 131 453

www.zdruzeniestorm.sk

PRIMÁRNA PREVENCIA V ZŠ A SŠ – TEÓRIA A PRAX

Marta ŠPALEKOVÁ

Abstrakt: *Príspevok porovnáva teoretické a praktické skutočnosti o primárnej prevencii ako takej. Taktiež mapuje aktuálnu situáciu primárnej prevencie na základných a stredných školách v našich podmienkach. Celý článok je písaný ako teoreticko – praktická úvaha..*

Kľúčové slová: *bio-psycho-sociálny model, efektívna primárna prevencia primárna prevencia.*

„Primárna prevencia by mala mať toľko peňazí ako mafia, aby mohla vždy robiť nové stratégie a prispôbovať sa aktuálnym trendom.“

Prepožičala som si toto tvrdenie, neviem však nájsť autora tejto myšlienky. Ale veľmi s ňou súhlasím a považujem ju za veľmi kľúčovú pri realizácii primárnej prevencie. Mám pocit, že na Slovensku do primárnej prevencie (ďalej len PP) „peniaze veľmi netečú, skôr iba kvapkajú“. Akoby nebolo treba riešiť to čo „funguje“, ale zasahujeme až vtedy, keď je niečo vidieť a cítiť. Túto medzeru si uvedomujú aj organizácie v treťom sektore, ktoré sa snažia tieto absencie vykryť. Štát primárnu prevenciu zastrešuje inštitúciami a pracujúcimi odborníkmi v nich, napr. škola – koordinátor drogovej prevencie, výchovný poradca, Centrum pedagogicko – psychologického poradenstva a prevencie, Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie a pod. Pôsobí to tak, že je tu veľa organizácií a inštitúcií, ktoré sa starajú o kvalitnú primárnu prevenciu, tak kde je potom chyba? A je tu vôbec nejaká chyba?

Veľkú chybu vnímam v tom, že u nás sa zabúda na to, že PP je živý mechanizmus, ktorý sa musí stále vyvíjať a prispôbovať aktuálnym potrebám jednotlivcom v spoločnosti ako takej. Nie vždy sa dajú tie isté programy aplikovať pre všetky cieľové skupiny a vo všetkých častiach sveta, dokonca ani v jednej krajine. Dôležité je uvedomiť si normy, ale aj špecifiká a kultúrnu rozdielnosť konkrétnej spoločnosti. Nie všetko sa dá aplikovať všade. Toto poznanie je veľmi dôležité pri realizovaní efektívnej PP.

VÝCHODISKÁ PRIMÁRNEJ PREVENIE...

Bio – psycho – sociálny model je kľúč, ktorý otvára u každého z nás zámku. Vďaka nej, môže dôjsť k užívaniu drog. Bio je droga, psycho je človek a sociálny je prostredie. Táto triáda môže mať v sebe rizikové faktory ale aj ochraňujúce. PP by mala posilniť práve tieto ochranné faktory a minimalizovať tie rizikové.

- droga - druh drogy, aká je, jej účinok a spôsob aplikácie,
- človek – u každého môže vzniknúť závislosť, rizikové faktory sú napr. poruchy správania, nízka sebaakceptácia, sklon k depresii, úzkostiam, nízka frustračná tolerancia, zdravotný handicap a pod.
- prostredie – A) spoločnosť (vzťah spoločnosti k drogám, ich akceptácia – legálne, nelegálne drogy, koncepcia drogovej politiky, informovanosť o drogách), B) rodina (rodinné prostredie, atmosféra v rodine, postoj k drogám, pocit bezpečia a prijímania, role rodičov), C) rovesníci (kamaráti, škola, partia a ich vnímanie hodnôt, noriem, čo je „in alebo cool“).

Ideálna, účinná a efektívna PP by mala obsiahnuť všetky vyššie spomenuté tri oblasti. Znamená to, že by sa mala zamerať na špecifiká cieľovej skupiny, ktorá je v konkrétnom prostredí a z toho by mala vychádzať.

EXISTUJE EFEKTÍVNA PRIMÁRNA PREVENCIA?

Deti vedia aké drogy existujú, ktoré sú legálne, nelegálne, čo ich užívanie spôsobuje, čo je to závislosť, ako majú drogu odmietnuť. Poznajú trestno-právny dopad užívania drog a aj napriek tomu sú medzi nimi tí, ktorí drogu užívajú. Prečo? Je to prirodzená zvedavosť, snaha rýchlo dospieť, spoznať nepoznané, snaha o rozšírenie si svojich osobných obzorov a limitov, hľadanie svojej výnimočnosti, jedinečnosti. Tých dôvodov je veľa a aj preto v súčasnej dobe PP má tendenciu sa sústreďovať na tzv. life skills (sociálne zručnosti), t.j. vedie žiakov k sebaakceptácii, pozitívnemu sebarozvoju, sebapoznaniu a k zvládaniu záťažových a stresových situácií.

Cieľom PP je predchádzanie a minimalizovanie rizikového správania detí a adolescentov. PP by mala byť flexibilná a reagovať na dopyt, ktorý je na trhu. Usiluje sa, aby potenciálny spotrebiteľ sa nestal skutočným, t.j. aby drogy nevyhľadal a neužil. Špecifickým cieľom je aspoň dosiahnuť odloženie kontaktu s drogou v čo najvyššom veku.

PP je spojená s pojmom sociálno – patologické javy, im sa má v prevencii predchádzať, eliminovať a ďalej nešíriť. Aktuálne sa však v praxi prestáva používať tento termín a nahrádza sa pojmom rizikové správanie. Dôvod je ten, že slovné spojenie sociálno - patologický je pojmom sociologickým a pomenováva už konkrétne javy v spoločnosti, napr. alkoholizmus, kriminalita a pod.

V tabuľke nižšie sú spísané metódy a postupy, ktoré sa ukazujú ako efektívne a nápomocné pri realizácii PP. Zároveň sú tam kroky, ktoré naopak sa neodporúčajú, lebo sa ukázali ako neefektívne.

Tabuľka 1 Čo je a čo nie je v PP efektívne

ÁNO	NIE
- interaktívne programy, - dlhodobé, kontinuálne programy, - práca s jedným kolektívom a v menších skupinách, - pracovanie s aktuálnymi informáciami a potrebami kolektívu (žiaci povedia čo chcú a nie učitelia), - komplexnosť a kombinácia viacerých stratégií (práca s rodinou, médiami, rovesníkmi, komunitou), - načasovanie – čím skôr začať, tým lepšie – už v predškolskom veku, - pracovanie na zmene správania a kvality postojov,	- zastrašovanie (napr. policajné razie na školách, „jedna dávka a hneď si závislý“ a pod.), - učenie prístupu „proste povedz nie“, - jednosmerné prednášky, - jednorazové akcie, - púšťanie videí, - návštevy koncertov a športových podujatí, - besedy s bývalými užívateľmi drog, - moralizovanie,

UŽÍVANIE VERZUS ZNEUŽÍVANIE – BEZPEČNOSŤ NA PRVOM MIESTE

PP by mala byť dlhodobý a kontinuálny proces, drogová závislosť by mala byť jednou z tém, ktoré PP obsiahne. Pri tejto téme veľa krát nejde o primárnu ale sekundárnu prevenciu. Tento fakt si treba uvedomiť a prispôbiť sa tomu. Na tomto mieste je zastrašovanie, jednorazová akcia alebo jednosmerná prednáška kontraproduktívna. Je lepšie postaviť prevenciu na vedomostiach a postojoch jednotlivých účastníkov. Hranica medzi primárnou a sekundárnou prevenciou je kontroverzná – ak už k užívaniu a experimentovaniu došlo, tak treba minimalizovať a predchádzať ďalším psychickým, fyzickým, sociálnym a ekonomickým poškodeniam. V praxi to znamená, že prevencia o drogách by mala poskytnúť skutočný reálny obraz o tom, čo droga je a čo so sebou prináša. Dôležité je uvedomiť si rozdiel medzi užívaním a zneužívaním.

Marsha Rosenbaum si myslí, že deti majú odsledované od nás dospelých čo je užívanie a čo je zneužívanie. Napr. väčšina dospelých si niekedy v týždni dá alkohol, bez toho, aby ho užili v nadmernom množstve, nie sú alkoholici. Deti to vidia a vnímajú ten rozdiel. Preto neveria napríklad tvrdeniam, že nikdy to neskús, lebo sa staneš hneď závislým.

Deti sa dožadujú po pravdivom a komplexnom informovaní o drogách a iných témach, ktoré s drogami súvisia. S deťmi sa treba rozprávať priamo, treba im dať objektívne informácie. Keď my im ich nepodáme, tak to spraví niekto iný a my môžeme stratiť ich dôveru a tým aj šancu im pomôcť.

REALITA - PP V ŠKOLE ...

Škola je povinná každý školský rok mať plán preventívnych aktivít. V praxi to však vyzerá asi takto:

- Ciele školy, ktoré uvádzajú vo svojich ročných plánoch znejú asi takto : plniť úlohy poradenstva pri drogových a iných závislostiach, poskytovať preventívno-výchovné konzultácie, zvyšovať odolnosť žiakov voči sociálno-patologickým javom, iniciovať preventívne aktivity a podujatia, monitorovať aktuálny stav zneužívania návykových látok, naďalej spolupracovať s poradenskými a preventívnymi odbornými zariadeniami v prípade pomoci ohrozeným deťom, vzdelávať sa v oblasti prevencie závislostí a iných sociálno-patologických javov a pod.

- Realizácia týchto cieľov zvyčajne vyzerá takto : rozdať nové letáky o drogách deťom a kolegom, vyhlásiť súťaž o najlepšiu nástenku na tému stop drogám, ísť na výchovný koncert, prihlásiť sa na športové podujatie, prihlásiť sa do výtvarnej súťaže, ktorá je venovaná téme drog, zavolať odborníkov na jednorazovú akciu, nech idú do všetkých tried, pozrieť si video s témou drog a pod.

Pýtam sa čo je na tom zlé? Tou je mylná predstava, že preventívne programy sú niečím „navyše“. Školy sú medzi dvomi mlynskými kameňmi – učebný plán, ktorý musia naplniť a zároveň aktuálna potreba bytia vo vzťahu so žiakmi. Školy si uvedomujú, že niečo chýba, nestačí len to málo, ale kapacitne a finančne nemajú na viac. Oslovujú štátne zariadenia o pomoc. Tých je tiež málo a odborní pracovníci v týchto zariadeniach nemajú časopriestor na to, aby s každou školou, triedou mohli dlhodobo a systematicky pracovať. Školy preto oslovujú tretí sektor, tí majú čas na systematickú a dlhodobú prácu, ale školy nemajú financie na mzdy pre pracovníkov a ani im nevedia vytvoriť v rozvrhoch ich žiakov hodiny na dlhodobú PP. V tomto momente sa školy vždy potešia, ak ich osloví niekto, že spraví pre nich PP formou prednášky, videa, kresby, koncertu a pod. Škola sa touto aktivitou kryje, na ministerstvo školstva posieľa správu, že plán bol naplnený, PP sa zúčastnili všetci, celá škola. Otázkou ostáva, prečo stále kompetentní financujú projekty, ktoré sa dlhodobo už ukazujú za zastarané, neefektívne, málo prepracované a neaktuálne? Nedali by sa tie peniaze použiť na vytvorenie nových miest v školách pre odborných pracovníkov alebo na zaplatenie kvalitných preventistov z tretieho sektora?

Aj napriek týmto ťažkostiam by si mala každá škola uvedomiť, že celkový charakter chodu školy, jej prostredia, pravidiel, správania (celého) personálu atď. – to všetko sú významné činitele integrujúce s preventívnymi programami. Vzájomne sa tak môže účinok potencovať alebo, naopak, tlmiť. (Miovský, 2011)

NA ZÁVER ...

U nás neexistuje inštitúcia, ktorá by dávala certifikáty, osvedčenia pracovníkom, že sú kompetentní vykonávať PP. U nás kompetentnosť robí pracovná pozícia a pracovné zaradenie. Len toto však nie je postačujúce. Pri samotnej realizácii PP je dôležité, aby jej realizátori rozumeli psychológii adolescentov, aby mali záujem o ich aktuálne existenčné problémy a ťažkosti. V praxi sa môže stať, že sa počas práce otvoria citlivé témy u niektorých detí, preto je dôležité, aby tí, ktorí uskutočňujú PP vedeli pracovať so skupinou a skupinovú dynamiku. V PP je dôležitý vzťah dieťaťa s daným dospelým človekom, ten môže poskytnúť korektívnu skúsenosť na viacero tém, ktoré dieťa aktuálne v sebe rieši.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- GALLA, M. et al. 2005. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí. Příručka o efektivní školní drogové prevenci*. Praha : Úrad vlády České Republiky, 2005. 156 s. ISBN 80-86734-38-2.
- KALINA, KAMIL A KOLEKTÍV, 2003: *Drogy a drogové závislosti 2 mezioborový přístup*, Úrad vlády České republiky 2003, 1. vydanie, ISBN 80 – 86734 – 05 - 6
- MIOVSKÝ, MICHAL, 2011 : *Prečo primárna prevencia tak často zlyháva alebo kde sa stala chyba?*, *Sociálna prevencia - Prevencia drogových závislostí* č. 3/2011 internetová verzia bulletinu, výber starších ročníkov, Vydalo: Národné osvetové centrum, Občianske združenie Prečo som na svete rád/rada, s. 6-10, ISSN: 1336-9679
- ROSENBAUM, MARSHA, 2002: *Bezpečnosť na prvom mieste: Prístup k teenagerom a drogám postavený na reálnych základoch a náuka o drogách*. Bratislava : Nadácia otvorenej spoločnosti, 2002. 32 s. ISBN 80-968359-7-1

AUTORKA

Mgr. Marta Špaleková
súkromná prax – psychoterapeutka, supervízorka
spalekova.marta@gmail.com,
0907 163 983
www.vasaterapia.sk

Toyota ruft Autos zur

IG Metall fordert 6 P...

en

Prinz F

mobbe
Als Fran
hat m
schwer:
(42) w
einem

Monat
Jahr

gin N
nema
den
1te re